

סדר מצוה יומית מצות המלך

הנקרא סמ"ה - והוא סדר מצות היום
מיוסד ללמוד מצוה אחת בכל יום
מתקנה חד מבעלי התוספות
רבינו יצחק מקורביל בעל הסמ"ק ז"ל

סדר הלימוד לחודש
מרחשון תשפ"ו

מאת כ"ק מרן אדמו"ר
הגה"ק בעל משנה הלכות
מאונגוואר זצוקללה"ה

תפלה קצרה לפני לימוד המצוות

מאת כ"ק מרן אדמו"ר זצוקלה"ה

רבוּן העוֹלָמִים מֶלֶךְ עֲלִיוֹן אֲדוֹן הַכֹּל אב
תַּרְחֻמִּים וְהַסְלִיחוֹת מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה'
אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּקִדָּה וְהַשְׁתַּחֲוִיָּה עַל
אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְהַבְדַּלְתָּנוּ מִן
הַתּוֹעִים וְקִרְבָּתָנוּ לַעֲבוֹדָתְךָ וְנָתַתָּ לָנוּ תוֹרַת
אֱמֶת חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְחַי עוֹלָם נִמְעַת
בְּתוֹכָנוּ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קְרָאתָ:

אָנָּה מֶלֶךְ מִלְכֵי הַמִּלְכִּים פָּתַח לָבֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ
וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף נַפְשֵׁנוּ וּמִבְּנֵיךָ
תְּבַיְנֵנוּ לְהַבִּין וְלַהֲשִׁיב לְשִׁמְעוֹ לְלִמּוּד וּלְלִמּוּד
לְשִׁמּוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד
תוֹרָתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּאַהֲבָה לְכוֹן לְאַמְתָּה וְלַהֲבִין
עִמְּךָ סוֹדוֹתֶיךָ, וְתִצְלָנוּ מִכָּל שְׁגִיאַה וּשְׁעוֹת,
וְתִשָּׁם בְּלָבֵנוּ אֶהְיֶיךָ וְיִרְאַתְךָ כֹּל יְמֵי חַיֵּינוּ וְכוּף
אֶת יִצְרָנוּ לְהִשְׁתַּעֲבֵד לָךְ וְתַתְּנֵנוּ לְחֵן לְחֶסֶד
וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָּל רוֹאֵנוּ, וְשִׁירָאוּ
מִעֲלּוֹתֵינוּ וְלֹא חֲסִרוֹנוֹתֵינוּ, וְכֵן אֲנַחְנוּ מֵהֶם,
וְתִגְבִּיָּה קִרְנֵנוּ לְמַעַלָּה, וְתִצְלָנוּ מִכָּפַר כָּל אוֹיֵב,
וְכָל חַוְשָׁבִים עָלֵינוּ רָעָה מִהֲרָה הַפֵּר עֲצָתָם
וְקַלְקַל מַחֲשַׁבְתָּם וְעִשֵּׂה עִמָּנוּ לְמוֹכָה אוֹת:

וְהִרְנֵי בּוֹלֵל עֲצָמֵי בָשֶׁם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּלִמּוּד
הַמִּצְוֹת וְהַלְבוֹתֵיהֶם שְׂאֵנִי לִלְמוֹד הַיּוֹם
וּבְכָל יוֹם, וְלֵאמֹר כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל הַקְדוֹשִׁים
וְלַהֲבִלָּל בָּהֶם בְּכָל וּפְרָט, וְיֵהָא לִלְמוֹד זֶה עוֹלָה
לְפָנֶיךָ אֲבִינוּ מִלְכֵנוּ בְּאֵלֹו קִימֵתִי כָּל מִצְוֹת הַמֶּלֶךְ
חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו וְגִדּוּרֵינוּ וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ,
וְזִכּוֹת מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע"ה עֲבֵד נֶאֱמָן אֲשֶׁר עַל יָדוֹ
נָתַתָּ אֵלֶּה הַמִּצְוֹת יַעֲמֵד לָנוּ וְלְכָל יִשְׂרָאֵל וְנִהְיָה
אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ וְצִאֲצֵאֵי אֲצִאֲנוּ וְצִאֲצֵאֵי עַמְּךָ
בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִזְמִיד תוֹרָתְךָ
לְשִׁמְחָה, וְתִמְהַר וְתַחֲיֵשׁ לְגִאֲלָנוּ עַל יְדֵי מוֹשִׁיחַ
צִדְקָנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְשֵׁם נַעֲבֹדְךָ בִּירָאָה
כִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קִדְּמוֹת:

(אחר הלימוד יאמר גם ברוך אלהינו שבראנו לעבודו וכו').

מצות המלך

משנתה חלוצות

בהוצאת מכון

"משנה הלכות גדולות"

להוצאת ספרי

כ"ק מרן אדמו"ר הגדול זצוקלה"ה

בנשיאות כ"ק מרן האדמו"רים שליט"א

כל הזכויות שמורות

קרית אונוואר, רמת

ת.ד. 23451

ירושלים - 9123401

02-5869097

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

U.S.A.

(718) 851-0806

הוצאה לאור:

02-5869097

דבר המערכת

ברוב חסדים ובשבח ובהודי' להשי"ת שזכינו ויצא לאור מהדורה חדשה ומאירת עינים לספר המצוות מהגה"ק רבינו בעל משנה הלכות מאונגוואר זצוקללה"ה, ה"ה ספר מצות המלך עם פירוש משנה הלכות.

והנה זכו אלפי מאחב"י ללמוד וללמד ולסיים (כמה פעמים) את תרי"ג מצוות ע"פ הסדר בספר מצות המלך, והעידו על עצמם לומדים רבים שכאשר השקיעו כמה דקות ביום ללמוד את ה'מצוה היומית', אותו היום היה נשגב מאד הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית.

ב"ה כבר יצא לאור קונטרס חודשי הזו מהמהדורה החדשה במשך כל מחזור ל"ח ללימוד המצוות, למען זיכוי הרבים להגדיל תורה ולהאדירה, כפי שהותקן והוסכם ע"י גדולי הרבנים והאדמו"רים מדור הקודם - בוני ורועי כלל ישראל אחרי החורבן, כמובא בהסכמת הספר.

ובס"ד עכשיו לרגל התחלת מחזור ל"ט ללימוד המצוות יש להשיג את הספר כולו 'מצות המלך' מהדורה חדשה בחניות הספרים או ע"י המכון.

בברכת התורה

מכון משנה הלכות

חודש מרחשון נתנדב ע"י

הרה"ח ר' אברהם יצחק קאהן שליט"א

לזכר נשמת

כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

רבינו מנשה בן הגה"ק ר' אליעזר זאב זי"ע

לשמוע שיעור יומי בסדר המצוות

קול אונגוואר:

605-477-4427, 3, 1

מפעל מצוה יומית

(347) 692-8777

לאזט א מעטעדיש אדער שיקט א טעקסט

MitzvaYomis@gmail.com

קריאת גדולי וצדיקי הדור זצוק"ל להצטרף ללימוד ה'מצוה היומית' התפרסם לקראת הופעת 'מצות המלך' - מהדורת תשכ"ג

רצוי עד כמה שאפשר שכל אחד מישראל ישתתף ללמוד את המצוה בציבור כפי שהודע בלוח "מצוה יומית" וגדולה מצוה דרבים. ובזכות לימוד וקיום המצוות נזכה לגאולה שלימה במהרה, בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל ישראל.

יעקב יוסף טווערסקי
כ"ק אדמו"ר מסקווירא (זצוק"ל)

יעקב קמינצקי
ר"מ מתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יצחק הוטנר
ר"מ מתיבתא חיים בערלין (זצוק"ל)

לוי יצחק גרינוואלד
גאב"ד צעהלים (זצוק"ל)

מושה פיינשטיין
ראש ישיבת תפארת ירושלים (זצוק"ל)

מרדכי שלמה פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מבויאן (זצוק"ל)

מרדכי שלום יוסף פריעדמאן
כ"ק אדמו"ר מסדיגורא (זצוק"ל)

שלמה הלברשטאם
כ"ק אדמו"ר מבאנוב (זצוק"ל)

שמואל בלאאמוה"ג מוהרש"ב
גאב"ד מאטרסדארף (זצוק"ל)

אברהם יפהן
ר"מ בית יוסף נאוואהרדק (זצוק"ל)

אברהם יהושע העשל
כ"ק אדמו"ר מוקאפישניץ (זצוק"ל)

אברהם קלמנוביץ
ראש ישיבת מיר (זצוק"ל)

אהרן קאטלר
ראש ישיבת בית מדרש גבוה לעקוואד (זצוק"ל)

אליעזר זוסיא פורטיגאל
כ"ק אדמו"ר מסקולען (זצוק"ל)

גדליה שאר
ר"מ במתיבתא תורה ודעת (זצוק"ל)

יוסף אליהו בר' אליעזר הענקין
מנהל עזרת תורה (זצוק"ל)

יוסף ברויער מפפד"מ
רב ור"מ דקהל עדת ישורון (זצוק"ל)

יוסף גרינוואלד
כ"ק אדמו"ר מפאפא (זצוק"ל)

נודע כי כ"ק אדמו"ר מגור
ה'לב שמחה' זצוקל"ה

קבע שיעור לימוד יומי בספר 'מצות המלך'.

מנחם מנדל שניאורסאהן
כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש (זצוק"ל)

מבוא הספר וקריאות הקודש במלואם נדפסו בסוף חלק ב'.

לוח מצוה יומית – חודש מרחשון

ערב שבת:	ט"ז מרחשון
מצוה שדמ.	לא להעביר ע"ע בבזיון
שבת קודש:	י"ז מרחשון
מצוה שמה.	לא למכרו כמו הכנעני
יום ראשון – חיי שרה:	י"ח מרחשון
מצוה שמו.	שלא לרדותו בפרך
יום שני:	י"ט מרחשון
מצוה שמו.	לעבוד בעבד כנעני לעולם
יום שלישי:	כ' מרחשון
מצוה שמה.	שלא יעבוד עכו"ם בע"ע
יום רביעי:	כ"א מרחשון
מצוה שמו.	ואבן משכית לא תתנו
יום חמישי:	כ"ב מרחשון
מצוה שנ.	דיני ערך אדם
ערב שבת:	כ"ג מרחשון
מצוה שנא.	לא יחליפנו ולא ימיר
שבת קודש:	כ"ד מרחשון
מצוה שנב.	הוא ותמורתו קודש
יום ראשון – תולדות:	כ"ה מרחשון
מצוה שנג.	מצות ערך בהמה
יום שני:	כ"ו מרחשון
מצוה שנד.	דיני ערך בתים
יום שלישי:	כ"ז מרחשון
מצוה שנה.	דיני ערכי שדות
יום רביעי:	כ"ח מרחשון
מצוה שנו.	שלא לשנות קדשים
יום חמישי:	כ"ט מרחשון
מצוה שנו.	כל חרם לכהן יהיה

יום חמישי:	א' מרחשון
מצוה שכט.	ענבי נזירך לא תבזור
ערב שבת:	ב' מרחשון
מצוה של.	מנין שמיטות ליובל
שבת קודש:	ג' מרחשון
מצוה שלא.	תקיעת שופר ביובל
יום ראשון – לך לך:	ד' מרחשון
מצוה שלב.	לקדש את שנת החמשים
יום שני:	ה' מרחשון
מצוה שלג.	שלא לזרוע ביובל
יום שלישי:	ו' מרחשון
מצוה שלד.	שלא לקצור ביובל
יום רביעי:	ז' מרחשון
מצוה שלה.	שלא לאסוף פרי האילן
יום חמישי:	ח' מרחשון
מצוה שלו.	דיני מקח וממכר
ערב שבת:	ט' מרחשון
מצוה שלו.	שלא להונות בממון
שבת קודש:	י' מרחשון
מצוה שלה.	שלא להונות בדברים
יום ראשון – וירא:	י"א מרחשון
מצוה שלט.	הארץ לא תמכר לצמיתות
יום שני:	י"ב מרחשון
מצוה שמו.	להשיב השדות ביובל
יום שלישי:	י"ג מרחשון
מצוה שמא.	פדיון בתי ערי חומה
יום רביעי:	י"ד מרחשון
מצוה שמב.	דין מגרשי הלויים
יום חמישי:	ט"ו מרחשון
מצוה שמג.	כספך לא תתן בנשך

בשביעית ויאמר ספִּיחִין הֵם, וְלֹכֵן נֶאֱסְרוּ עָלָיו הַכֹּל^א. וְעַל יְדֵי זֶה יָשִׁים
בְּמַחֲנוֹ רַק בּוֹ יִתְּכַרֵּךְ שְׁמוֹ, וְלֹא בֵן אִם יָכוֹל לִקְצֹר סְפִיחִים יִבְטַח גַּם
בָּהֶם וְנִמְצָא עוֹבֵד ה' עַל יְדֵי שְׁתּוּף חֵם וְחִלְלָהּ.

מראה מקומות עיין מצוה שכ"ו.

מצוה שכט

עֲנִבִי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר (לא תעשה ר"א)

הַזִּהְיִר הַקָּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִלְקֹט וְלֶאֱסֹף מֵה שְׁיוֹצִיאוֹ הָאֵילָנוֹת מִן
הַפְּרוֹת בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁין בַּפְּרוֹת כָּל שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(ויקרא כה, ה) 'וְאֵת עֲנִבִי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמִּצְוֹת הַקּוֹדְמוֹת, וּבָאָה אֲזִיזָה מִיַּחֲדָתָה עַל
פְּרוֹת הָאֵילָן שְׁלֹא נֶאֱמַר דּוֹקָא פְּרוֹת הָאֵרֶץ שְׁפָאִים עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
אֲדָמָה, אוֹ סְפִיחִיָּה שֶׁגַּם בֵּן בָּאִים מִן הָאֵרֶץ מִמֶּשׁ, אֶסְרָה הַתּוֹרָה אֲכָל פְּרוֹת
הָאֵילָן וְעֲנִבִי גַּפֵּן שְׁפָאִים מֵעֵץ וְלֹא מֵהָאֲדָמָה, וְשֶׁגַּם שֶׁהוּא בַּמִּצְוֹת

משנה הלכות

שביעית אין קוצין אותן במקצה (פירוש כלי
העשויה ללקט תאנים נקראת מקצה) אבל
קוצה הוא בחרבו, ואין דורכין ענבים בגת אבל
דורך הוא בעריבה, ואין עושין זיתים בבד
ובקוטב אבל כותשם ומכניס לבוררם^א. ורש"י
(ויקרא כה, ה) פירש 'נזירך' כלומר 'שהנזרת
והפרשת אותם ולא עשיתם הפקר, 'לא
תבצור' אותם עד שתפקיר'. והרמב"ן (שם)
פירש גפן שלא עבדוהו ולא זמרו אותו, ואמר
הכתוב אפילו כרם הנזירות לא תבצור, וכל
שכן כרם שנעבד^ב.

כללים. ונוהג בזמן שהשמיטה נוהג בזכרים
ונקבות מדאורייתא, ובזמן הזה נפלה
מחלוקת בין הפוסקים עד שיבוא מורה צדק^ג.

שכט) איסור בצירה מהתורה. קיום המצוה,
האוסף פירות שהוציאו אילנות
בשנה השביעית כדרך שאוספין אותו בכל
שנה לוקה, וכן הבוצר כרמו כדרך שבוצרין
אותו בכל שנה לוקה, אלא ישנה בלקיטתן
להראות כי הכל הפקר ולוקט כמו מן ההפקר.
וכן אמרו ז"ל (שביעית פ"ח מ"ו) 'תאנים של

ט. עיין בחינוך. י. עיין מצוה שכ"ו ס"ק י. **שכט)** א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ד הכ"ב-כג. חינוך. ג. הובאו
דבריהם בחינוך.

שִׁוּצֵיאוּ פִּירוֹת שָׁנָה או שְׁתֵּים או אֶפְלוּ יוֹתֵר בְּלִי עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה תַּחְתִּיהֶם כָּלֵל, נִטְעָה לוֹמֵר דְּכֵהֲאִי גִּוְנָא לֹא אֶסְרָה הַתּוֹרָה, וְלִכֵּן בָּאָה אֲזַהְרָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה עַל פִּירוֹת הָאֵילָן שְׁאֶסּוֹר לְכַצָּרֶם כָּכֵל הַשָּׁנָה. עוֹד יֵשׁ בָּזֶה כִּי מִחֻמַּלְת הָאֵל עַל הָעֲנִיִּים בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁאֵין לָהֶם מֶה לֶּאֱכֹל וְלֹא יִכּוּלִים לְהַשְׁכִּיר עֲצֻמָּן שְׁאֵין עֲבוֹדַת הָאָרֶץ מְצוּיָה, אֶסֶר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְלַקֵּט פְּרֵי הָאֵילָן לְבַעַל הַבַּיִת כְּכֹכֵל שָׁנָה, אֲלֹא יִפְקִירֶם לְכָל הַצִּירִךְ וַיֵּאָכְלוּ הָעֲנִיִּים וַיִּשְׁבְּעוּ, וְלִכֵּן 'אֶת עֲנִי נְיִירְךָ לֹא תִבְצֹר' (עיין אור המצות (לאנגנר) ח"ד מצוה רכב-רכו).

מראה מקומות עיין מצוה שכ"ו.

משנה הלכות

שביעית שלו הם לכל דבר כגון לענין קידושין ואתרוג וכיוצא בזה שצריך להיות שלו^ז. מכרן תופסים הדמים ואינם יוצאין מקדושתן^י.

ביעור פירות שביעית. ויש עוד דין ביעור בפירות שביעית. ועיין ברמב"ם^י וברמב"ן^{יב} אי מדאורייתא או דרבנן.

פירות עכו"ם בשביעית. ונחלקו רבותינו הפוסקים ז"ל אי בפירות עכו"ם בארץ ישראל שייך דין שביעית, עיין במהרי"ט (סי' מ"ג). גם במוכר קרקע ישראל לעכו"ם אי נוהג בה דין שביעית ואי מותר למכור לעכו"ם כהאי גוונא, וגם אי יש נפקא מינה בין פירות לתבואות, ואין כאן מקום להאריך בזה ולא באתי רק לעורר^{יג}.

כללים. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן שישאל על אדמתן ובזמן הזה מחלוקת הפוסקים^{יד}.

זמני גידולי שביעית. ולאין אלו אינם בשנת השמיטה דוקא, אלא תלוי בגידולי שביעית, מה שגדל קודם שביעית, כל אחד לפי מה שיתבאר שיעורו, מותר לקצור אף בשביעית, ומה שגדל בשביעית אף לאחר שביעית אסור לקצור ולבצור^ה. ודין הירקות שהולכין בתר לקיטתן ובתר עונת המעשר כל אחד לפי שיעורו, עיין ברמב"ם^ט. ודין קדושת שביעית בכלל, ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' רכ"ז) לענין אתרוג.

תשמישי פירות שביעית ומכירתן. פירות שביעית אסור לשנותם מברייתם, דבר שדרכו לאכול חי אוכל חי, מבושל אוכל מבושל^ה. ואין מאכילין מאכל אדם לבהמה^ה, ואסור לרפאות מהם ד'לאכלה' אמר רחמנא ולא לרפואה^ה. ואסור להפסיד בכלל פירות שביעית בכל אופן שהוא^ה. מיהו פירות

ג. לשון המנחת חינוך, ע"פ רמב"ם שם ה"ט י"ג. ד. שם ה"י-יא-יב. ה. שם פ"ה ה"ג. ו. שם ה"ה. ז. שם ה"א. ח. שם ה"ז. ט. שם ה' אישות פ"ה ה"ה, ועיין שם ה' שמיטה ויובל פ"ח ה"א. י. שם ה' שמיטה פ"ו ה"א וה"ו. יא. שם פ"ז ה"א. יב. ויקרא כה, ז. יג. עי' מנחת חינוך, ובפאת השלחן סי' כ"ג סקכ"ט. יד. עיין לעיל מצוה שכ"ו ס"ק י.

מצוה של

למנות שנים ושמשות אחר היובל (מצות עשה קכ"ט)

צוה הקדוש ברוך הוא להיות הבית דין הגדול של סנהדרין בארץ ישראל מונין שנה שנה מהחמשים שנה, וכן שמשות, ושמשות שבעה פעמים עד שנת היובל, שנאמר (ויקרא כה, ח) 'וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים'.

משרשי המצוה. כי רצה הקדוש ברוך הוא להעלות על לב כל חכם לב שלא יגזלו ולא יחמדו בלבם קרקע של חברו בידעם כי הכל שב לאשר חפץ האל שתהיה לו, ואפלו אם יקנהו בדרמים לא תשאר אצלו אלא לזמן, ועם מצוה זו של הספירה ירחקו מזה בראותם שהימים מתקרבים שנה שנה (חינוך). עוד יש טעם בדרך לפרסם להקונים קרקעות

משנה הלבית

הרשות בידם ואין עליהם חיוב, ואם כן אין חיוב ספירה, מה שאין כן אלו שיש חיוב דאורייתא לספור עיין שם, ומהאי טעמא י"ל נמי דאין חיוב לענין ספירה בפה ופשוט. ועיין בנודע ביהודה תנינא ביורה דעה (סי' קכ"ג-קכד) ובחתם סופר באורח חיים (סי' קע"ח). ובאמת קצת צריך עיון על תירוץ הרדב"ז בזה, שהרי גם הם מחויבים לטהר כדי לאכול הפסח, ויש לומר דאין זה מכח נידה וזבה אלא טעם צדדי.

חשבון שמיטין ויובלות. והתחילו למנות שמיטה הראשונה י"ד שנה אחר שנכנסו ישראל לארץ^א, ושבעה עשר יובלות

של) גדרי המצוה. קיום המצוה, מצות עשה על הבית דין הגדול שיהיו מונים שנה שנה ושבע שבע של שנים עד שנת היובל^ב, והספירה צריך להיות בפה^ג, ולענין ברכה בספירה כתבו התוס' במנחות (סה: ד"ה וספרתם) דשמה בית דין סופרין ומברכין על הספירה כמו שאנו מברכין על ספירת העומר.

החילוק מן ספירת נידה וזבה. ותמהו הראשונים ז"ל^ד למה בנידה וזבה שצריכין למנות לא צריך בפה ולברך כמו ביובל וספירה, ועיין בחינוך כאן, וברדב"ז על המצוות (מצודת דוד מצוה רח"צ) תירץ דנידה וזבה אם לא ירצו לטהר לעולם

של) א. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ה ה"א, ובספר המצות עשין מצוה ק"מ. **ב.** רמב"ן ויקרא כג, טו. **חינוך.** **ג.** עיין תוס' בכתובות עב. ד"ה וספרה, ותוס' מנחות סה: ד"ה וספרתם, ועיין חינוך, וברמב"ן שם. **ד.** רמב"ם שם ה"ב.

או עבדים עבדים שידעו כמה שנים ביובל עומדים בו, ולפי רבות בשנים ירבה הדמים ולפי מעוט השנים ימעטו. ואם הבית דין לא ימנו השנים והשמשות ברבות השנים ישכחו החשבון, וכמו שענינו רואות בעונותינו הרבים בזמננו שרבה המחלקת בין הפוסקים על שנת השמטה והיובל ובאפן המנין עד שבימי חכמי התלמוד כבר נחלקו בו אי מונים שנת היובל לשנים, ועל הבית דין מטל שלא יפסידו בני האדם את ממונם ושלא ישתפח מצוה ממצות התורה. ומה שהחשבון עולה דוקא שבעה, יש בו סוד גדול מסודות התורה, ובו נרמז כל ימי עולם ושנויה, והרבה מצות ומספרים עולים לשבעה, שבת יום השביעי, ובשלוש רגלים שבעה ימים, ובספירת העמר שבעה שבועות, ובלעם ערך שבעה מזבחות ועוד, ואתה חכם לב תזכה ותחקר ותראה ותרכה דעת (עיין חינוך).¹

ר"ה ח: ט. 5. קידושין 5ח: ערכין יב: 5ב: רמב"ם הל' שמיטה פ"י, ספר המצוות מצות עשה קכ"ז ק"מ, סמ"ג עשין ק"נ-קנ"א.

משנה הלכות

התרומות (שער מ"ה סכ"ג) ובאחרונים, וכבר נפסקה ההלכה על פי המנהג שנהגו כהיום כפי מנין הרמב"ם ז"ל. ולדעת הסמ"ג שנת היובל אינו עולה ממנין השבוע אלא שנת מ"ט שמיטה, שנת חמישים יובל, ושנת חמישים ואחת מתחיל תחילת שש שנים של שבוע הבא וכן לעולם, אבל בשולחן ערוך² פסק דעולה, ועיין בש"ך שם³ ובביאור הגר"א שם⁴. ומצוה זו נוהגת בזמן שהיובל נוהג בבית דין הגדול, יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

מנו ישראל משנכנסו לארץ עד שיצאו, ומשחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימינו בראשונה מוצאי שביעית היתה ושנת שש ושלושים ביובל⁵. ומסורת ביד הגאונים איש מפי איש שלא מנו אלא שמיטות ולא יובלות בשבעים שנה שבין חורבן בית ראשון לבנין בית שני, וכן משחרב הבית באחרונה לא מנו אלא שמיטות ולא יובלות⁶. וכתב הרמב"ם ז"ל⁷ דעל זה אנו סומכין שהקבלה והמעשה עמודים גדולים בהוראה ובהן ראוי לתלות. ועיין בטור⁸ שהביא בזה מחלוקת, ובספר

ה. עיין אבן עזרא ורמב"ן ויקרא כה, ב. ו. ע"ע שו"ת הרשב"א ח"א סי' ט. ז. שם ה"ג. ח. שם ה"ה. ט. שם ה"ו. י. יו"ד סי' של"א. יא. יו"ד שם סמ"ו. יב. ס"ק מ"ו. יג. ועיין מנחת חינוך מצוה שכ"ט.

מצוה שלא

שופר של יום הכפורים (מצות עשה ק"ל)

צוה הקדוש ברוך הוא לתקע בשופר בעשרה בתשרי שהוא יום הכפורים בשנת היובל, שנאמר (ויקרא כה, ט) 'והעברת שופר תרועה בחדש השבעי בעשור לחדש ביום הכפרים תעבירו שופר בכל ארצכם'.

משירשי המצוה. מה שמפרש בקרא (שם, ט) 'וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה', כלומר שמצות התקיעה ביום הזה הוא לפרסם חרות כל עבד עברי ולהודיע שיצאו לבני חורין מאדוניהם בלא דמים, ואל יעבדו עליהם אדוניהם בשום עבד בעולם וישובו לביתם ולמשפחתם. ואף דהחרות התחילה כבר מראש השנה, מפל מקום לא יצאו עד אחר יום הכפורים שתקעו בית דין ויחידים בשופר, וכן אמרו

משנה הלבית

סדרים תשר"ת תש"ת תר"ת, מפני הספק שנסתפקו בו חכמינו ז"ל (ר"ה לד.) איזוהי התרועה המבוארת בתורה? ובזמן הבית הראשון שהיה היובל נוהג מהתורה אולי היו בקיאים אז יותר ולא היו מסופקין כלל בענין התקיעות, ורק הגלות גרמה השכחה, ואפילו היו מסופקים הבית דין הגדול מבררין אז ולא תקעו רק תשע תקיעות וכן נראה. אמנם לדעת רב האי גאון¹ דבאמת גם תקיעות דרבי אבהו מן החיוב הם ולא מפני הספק, א"כ גם אז תקעו כל התקיעות שאנן תוקעין. כללו של דבר שופר של יובל ושופר של ראש השנה אחד הוא לכל דבר, אלא שביובל תוקעין בין בבית דין שקידשו בו את החודש

שלא) החיוב על בית דין ועל כל ישראל. קיום המצוה, מצות עשה על הבית דין להתחיל לתקוע בשופר ביום הכיפורים בשנת היובל, ואחר שתקעו הבית דין כל התקיעות הבאים לאותו היום חייב כל יחיד ויחיד לתקוע שנאמר 'תעבירו', ואם תקע אחר ושמע נראה דיצא כמו בראש השנה².

סדר התקיעות בראש השנה ויובל. סדר התקיעות שתוקעין בראש השנה בכל השנה היינו תשע תקיעות, ומברכין עליו. ואסור להפסיק בין ברכה לתקיעה. והנה אנו השתא תוקעין מתקנת רבי אבהו שלשה

שלא) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"י ה"י. ב. עיין במנחת חינוך, ועיין מאירי ר"ה ל. אמנם עיין מעשה רוקח על הרמב"ם שם. ג. רמב"ם הל' שופר פ"ג ה"א-ב-ג. או"ח סי' תקצ"ב. ד. ר"ן ר"ה י. ורע"ב מדפי הרי"ף.

רז"ל (ר"ה ח:)'מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם כְּפוּרִים הָיוּ הָעֶבְדִּים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְשִׁמְחִים בְּבֵית אֲדוֹנֵיהֶם, לֹא נִפְטָרִים לְבִתְיָהֶם וְלֹא הָאָדוֹן מִשְׁתַּעֲבֵד בָּהֶם, בֵּינוֹן שֶׁהִגִּיעַ יוֹם הַכְּפוּרִים הָיוּ תוֹקְעִין וְנִפְטָרִים לְבִתְיָהֶם'. וּלְפִי שְׁמַע הַשּׁוֹפָר לְעוֹרֵר לֵב בְּנֵי אָדָם בָּאוּ בְּשׁוֹפָר זֶה לְעוֹרֵר הָאָדוֹן בֵּינוֹן שֶׁקָּשָׁה לוֹ לְשַׁלַּח הָעֶבֶד שֶׁעֲבָדוּ שָׁנִים רַבּוֹת (עֵיין חִינוּךְ), וְכֵן עַל הָעֶבֶד לְעוֹרְרוֹ כִּי לִפְעָמִים הַתְּרַגֵּל עִם אֲדוֹנוֹ וְקָשָׁה לוֹ לַעֲזוֹב אֶת אֲדוֹנוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר מָסָר לוֹ רַבּוֹ שֶׁפָּחָה כְּנַעֲנִית. וְגַם מִטַּעַם זֶה שֶׁהַשְּׂדוּת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֵיהֶם בָּא הַשּׁוֹפָר לְזַרְזֵם שֶׁאֵל יִקָּשָׁה בְּעֵינֵיהֶם לָקִים מִצְוַת הַתּוֹרָה, וְיִשְׁמְחוּ בְּקִיּוּמָם כִּי לְבִסּוֹף 'וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ' (ויקרא שם).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

משנה הלכות

לבעליהן, ומראש השנה של שנות היובל לא נשתעבדו בהם ולא נפטרין עד יום הכיפורים^ה, ופשוט דכל זה אחר יום הכיפורים אם לא שהיו העבדים במקום שמוותרים לחזור בו ביום.

כללים. ותקיעת שופר זו אינו נוהג אלא בארץ דכתיב 'ארצכם', עיין בטורי

אבן ובחינוך כאן. ונוהגת בזמן שהיובל נוהג ואם עברו בית דין ולא תקעו, וכן היחידים אם לא תקעו אף ששלחו העבדים לבתיהם והחזירו השדות, ביטלו מצות עשה זו.

בין בבית דין שלא קידשו בו את החודש, ותוקעין בכל גבול ישראל, וכל יחיד ויחיד חייב לתקוע כל זמן שבית דין יושבין ואפילו שלא בפני בית דין^ה, ובראש השנה שחל להיות בשבת לא היו תוקעין אלא בבית דין שקידשו בו את החודש ואין כל יחיד ויחיד תוקע אלא בפני בית דין^ה.

תקיעה לפני שילוח עבדים והחזרת שדות. שלשה דברים מעכבין ביובל תקיעה ושילוח עבדים והחזרת שדות לבעליהן^ה. לאחר שתקעו דוקא נפטרו עבדים מאדוניהם והולכין לבתיהן ושדות חוזרות

מצוה שלב

לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים (מצות עשה קל"א)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְקַדֵּשׁ שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים בְּכַפּוּל עֲבוֹדַת הָאֱדָמָה וְהַפָּקֵר מֵהַ שְׁתַּצְמִיחַ בָּהּ כְּמוֹ בְּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שְׁנֵאָמֵר (ויקרא כה, י) 'וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה' וְגו'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפָרְסָם בָּזֶה שָׂאִין שׁוּם יָפוּי כַּח לְאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל שׁוּם דְּבָר, אֲלֵא הִוָּה בְּהַקְדֵּשׁ שְׁמִפְקִיעַ מִיָּד בְּעָלִים, וְהַבְּעָלִים הֵם רַק כִּנְבְּאֵי הַקְדֵּשׁ שֶׁנִּתְמַנּוּ מִהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְצִוָּה הָאֵל לַעֲשׂוֹת רְמֹז לְאַמוּנָה הַזֹּאת לְסוֹף אֲרַבְעִים וְחֲשֵׁעַ שָׁנִים שֶׁהוּא דוֹר אַחֵר, לְהִיּוֹת דְּבָר זֶה קְבוּעַ בְּלִבֵּנוּ וְלֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעֵנוּ שֶׁהֵם הַדוֹר הַבָּא, וְלִלְמָדָם מִכָּל הַקָּף יָמִים וְהַקָּף חֲדָשִׁים, שֶׁכֵּן בְּכָל ו' חֲדָשִׁים אַחֲרָיו מוֹעֵד

משנה הלכות

על השביעית שמשמט קרקע ומוציא עבדים ובתחילת השנה^א. אבל אינן יוצאין עד יום הכיפורים לאחר תקיעת שופר^ב (עיי' לעיל מצוה של"א).

זמן קידוש בית דין. ובמנחת חינוך נסתפק כאן אם לא קדשו ביום כיפור אפשר דמקדשין אחר יום הכיפורים עד כלות השנה, או דילמא יום כיפורים דוקא. עוד הביא המנחת חינוך דעת רש"י^ג דתיכף בליל ראש השנה של יובל מקדשין השנה, אבל דעת החינוך נראה דביום הכיפורים מקדשין, וכתב דמסתבר כהחינוך עיין שם. אבל ראיתי בתורת כהנים (ספרא בהר ב) שכתב להדיא

שלב) גדרי המצוה. קיום המצוה, בתחילת כניסת שנת החמישים, שהוא ראש השנה של שנת היובל, הבית דין מתכנסין ואומרין מקודשת השנה^א. ונוהג בה קדושה כשמיטה בביטול העבודה בארץ והפקר מכל הצומח בה בשנה ההוא, והכלל בזה כל האסור בשביעית מעבודת הארץ אסור ביובל וכל מה שמותר בה מותר ביובל, והחייב למי שעבר גם כן שוה בשניהם^ב.

ההבדלים בין שמיטה ליובל. יתירה שביעית על היובל שמשמט כספים ואין היובל משמט כספים^ג, ושביעית משמט כספים דוקא בסוף השנה^ד. יתר יובל

(שלב) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"י ה"א. ועיין מנחת חינוך. ב. רמב"ם שם הט"ו. ג. שם הט"ז. ד. שם פ"ט ה"ד, ופ"י הט"ז. ה. שם פ"י הט"ז. ו. שם ה"ד. ועיין מנחת חינוך מצוה של"א. ז. ויקרא כה, י. ועיין שם ר"ה ח: ד"ה שנים.

וְהִקָּף הַשָּׁנִים שָׁהֵם ו' וַיִּשְׁמָטָה אַחֲרֶיהָ, וְכֵן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שֶׁהוּא יוֹבֵל.
 וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמְזוֹ לְהַזְכִּיר הָאָדָם שְׁיָמִי הַזְקָנָה מִתְקַדָּמִים, וּמֵהַיּוֹם עַל כָּל
 פָּנִים יִקְדָּשׁ שְׁנוֹתָיו, כִּי יָמֵי הִירִידָה הַתְּחִילוֹ וְצָרִיד לְהַתְּכַוֵּן לָשׁוּב אֶל
 'אַחֲזָתוֹ' (עַל דֶּרֶךְ 'אַחֲזָת קִבְרָה') וְאֵל 'מִשְׁפַּחְתּוֹ' אֲשֶׁר בְּעוֹלָם הָאֵמֶת מוֹשְׁכֶם
 רַבָּם, בְּשָׁנִים הָאֵלּוּ שֶׁהוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים רֶבֶעַ מִשְׁפַּחְתּוֹ מִדּוֹר הַקּוֹדֶם
 בְּכָר הַלְכוּ, וְלָכֵן 'וְקִדְשְׁתֶּם שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים וְקִרְאתֶם דְּרוֹר' לְהַשְׁתַּחֲרֹר
 עַצְמּוֹ מִעֲסָקָיו וְיִשְׁבִּיחַ, וְיִקְדָּשׁ יָתֵר יָמָיו בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה לְתַקֵּן נַפְשׁוֹ
 בְּעוֹלָם הַבָּא (עֲקִידַת יִצְחָק (עֲרֵאמָה) שַׁעַר נֹט, וְשַׁעַר סֵט. וְעֵינַי אֶלְשִׁיךְ וְיִקְרָא שֵׁם).

ר"ה ח: כד. רמב"ם הל' שמיטה פ"י, ספר המצוות מצות עשה קל"ו, סמ"ג עשין קנ"ב.

משנה הלכות

תשובו' וגו' (ויקרא שם יג) לרבות שהמקדיש
 שדהו ובא בנו וגאלה שחוזרת לאביו ביובל'.
 ואין היובל נוהג אפילו לעבודת הארץ
 וקדושת הפירות עד שנתקיימו שלשה דברים
 היינו חזרת שדות, חזרת עבדים, ותקיעת
 שופר, ואם נחסר אחד משלשתן אינו יובל
 דשלשתן מעכבין'. ונוהג בארץ ישראל בזמן
 שכל יושביה עליה, ומברכין 'אשר קדשנו וכו'
 לקדש השנים', והעובר על זה ולא רצה
 לשלוח עבדו חפשי או שעובד אדמתו ואינו
 מחזיר שדה אחוזה עובר בעשה זו זולת
 הלאו, ועונשו גדול מאוד שהוא כופר בחידוש
 העולם".

כרש"י, וזה לשונו "וקדשתם את שנת
 החמישים' (ויקרא כה, י) מה תלמוד לומר,
 לפי שנאמר (שם, ט) 'בעשור לחודש' שיכול
 אין לי מתקדשת אלא בעשור לחודש,
 וכשהוא אומר 'וקדשתם את שנת החמישים
 שנה' מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה'
 עיין שם. וכן נראה דעת הרמב"ם^ט שכתב 'כיון
 שהגיע יום הכיפורים תקעו בית דין בשופר'
 וכו', ולא הזכיר כלום דקידשו השנה משהגיע
 יום כיפור.

שאר כללים. עוד דרשו בתורת כהנים
 (ספרא שם ג) "בשנת היובל הזאת

מצוה שלג

לא תזרעו (לא תעשה ר"ב)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶת הָאֱדָמָה וְאֶת הָאֵילָנוֹת בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, יא) 'יֻבַּל הִיא שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָּכֶם לֹא תִזְרְעוּ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. עֵינֵינוּ מֵה שֶׁכִּתְּבֵנוּ בַּמִּצְוֹת הַקּוֹדְמוֹת. עוֹד נִרְאֶה עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט שֶׁשָּׁנַת הַחֲמִשִּׁים צָרִיךְ לִהְיוֹת שָׁנַת חֲרוּת לְכָל עֶבֶד וְאֲדוֹן, וּלְפִי שֶׁנִּשְׁתַּחֲרְרוּ הָעֲבָדִים בְּשָׁנַת הַחֲמִשִּׁים וְנִשְׁאַר הָאֲדוֹן בְּלִי עֲבָדִים וּמִשְׁרָתִים, וְעַל כֵּן צָרִיךְ יִשְׁתַּעֲבֹד עַצְמוֹ יוֹתֵר בַּעֲבוּדַת הָאֱדָמָה לְפִי שֶׁאֵין לוֹ

משנה הלכות

אותן בעציץ מלא גללים, ושורין את הזרעים בשביעית כדי לזורען במוצאי שביעית, ומקיימין האלווי (פי' מין עשב או ירק שזורעין אותו לנוי) בראש הגג אבל אין משקין אותו. אין נוטעין בשביעית אפילו אילני סרק¹. והנוטע אילנות בשביעית בין בשוגג ובין במזיד יעקר מפני שישראל חשודים על השביעית ואם תאמר בשוגג יקיים יאמר מזיד הייתי², וכל אלו הרי הם ביובל. הקוצץ אילן או שנים לעצים מותר לשרשן, קצץ שלשה או יתר מזה, זה בצד זה לא ישרש אחריו שהרי מתקן את הארץ, אלא קוצץ מעל הארץ ומניח שרשיו בארץ, במה דברים אמורים בתוך שלו אבל משדה חבירו מותר לשרש³, ואם אמר אשרש בשלך אתה שרש בשלי אסור⁴. אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית, לא בשביל שיעלה אלא שלא

שלג) גדרי האיסור. קיום המצוה ודיניה בענין עבודת הארץ והאילנות דיניה שוים לכל דיני השביעית, וכל מה שאסור בה אסור ביובל וכל מה שמותר בה מותר ביובל⁵. ונאמר בתורה 'לא תזרעו' לשון רבים, לפי שנכללו עבודת ארץ ועבודת אילן בלאו אחד⁶, ונפקא מינה לענין התראה דקיימא לן דצריך להתרותו בלאו שעובר, וכאן מתרין על שניהם משום לאו ד'לא תזרעו'.

עבודות קרקע האסורים בשמיטה וביובל. ואשנה כאן קצת הלכות.

אין מציתין את האש באישת הקנים, פירוש מחיצת הקנים, מפני שהוא עבודת קרקע, ואין מלמדין את הפרה לחרוש אלא בחול, והוא מקום שאין ראוי לזריעה, ואין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר אבל בודקין

שלג) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"י הט"ו. **ב.** חינוך, ועיין מנחת חינוך. **ג.** רמב"ם שם פ"א ה"ו. **ד.** שם ה"ה. **ה.** שם ה"ב. **ו.** שם ה"ח. **ז.** רדב"ז על הרמב"ם שם.

מִי שִׁיעֲזָרְהוּ, הִזְהִירָה הַתּוֹרָה שְׁלֹא לַעֲבֹד אֶת הָאֱדֻמָּה שָׁנָה זֹו בְּכָלֵל, שִׁיִּהְיֶה גַם הוּא מֵהַחֲרוּת וַיִּתְּבוּנֵן בְּמִצְוֹת ה' וּבַתּוֹרָתוֹ יִהְיֶה. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד בְּדִי שֶׁנֶּאֱכַל שָׁנָה זֹו בְּלִי עֵמֶל וַיִּגְיֶעָה, רָמְזוּ שְׁלֻעֲתִיד לָבֵא עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא גְלוּסְקָאוֹת וְכָלִי מִיֵּלֶת בְּלִי עֲבוּדָה, וְהַעוֹשֶׂה מְלֹאכֶת עֲבוּדָה בְּיוֹבֵל כָּפַר בְּחִדּוּשׁ הָעוֹלָם, וְלַעֲתִיד לָבֵא מְשֻׁלֶּת הַתַּחֲתוֹנִים בְּמִלָּה לְגַמְרֵי כְּבִתְחֻלָּה וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֱדֻמָּה, וְאֵין שֵׁם לֹא עֲבֹדוֹת וְלֹא מְלֹאכֶת זְרִיעָה וְקִצִּירָה וְנִטְיָעוֹת אֵילָנוֹת וְכַרְמִים, אֲלֹא צִדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעַמּוּרֹתֵיהֶן בְּרֹאשֵׁיהֶן וְנִהְנִין מִזֵּיו הַשְּׂכִינָה, בְּנֵי חוֹרֵין חֲרוּת מִמֶּלֶךְ הַמּוֹת (עֵיין מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא תַעֲשֶׂה קֶצֶט).

ספרי פר' בהר, ערכין כח: רמב"ם הל' שמיטה פ"י, ספר המצוות לא תעשה רכ"ד-רכה-רכו, סמ"ג לאוין ער"ב-רעג-רעד, יראים קפ"ט.

מצוה שלד

לֹא תִקְצְרוּ אֶת נְזִירָה (לֹא תַעֲשֶׂה ר"ג)

הַזְהִיר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִקְצֹר וְנִלְקֹט לְאַסֵּף סְפִיחֵי תְבוּאֹת שָׁנָת הַיּוֹבֵל כְּמוֹ שְׁאָדָם קוֹצֵר בְּשָׂאֵר הַשָּׁנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, יא) 'וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת סְפִיחֶיהָ'.

משנה הלבית

יוסיף^א. אין קוצצין בתולת שקמה בדרך שקוצצין בשאר השנה שבקציצה זו תגדל ותוסיף והוי עבודת אילן, ואם צריך לעציה קוצץ אותה שלא כדרך עבודתה^ב.

כללים. ונוהג בזמן שהיובל נוהג והעובר במזיד ובהתראה לוקה.

ח. עיין שבת ל: ט. ברכות יז. י. ע"ע שו"ת הרשב"א ח"א סי' ט, והבן בדבריו הקדושים סוד דמיון השמיטה לזמן דלעתיד לבוא. יא. רמב"ם שם הכ"ב. יב. שם הכ"א. **שלד** א. ועיין רמב"ם הל' שמיטה פ"י הט"ו, ועל פי זה הם כל דיני מצוה זו ומצוה הבאה.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שכתבנו במצות הקודמות. ורצה הקדוש ברוך הוא לחזק האמונה האמתית בו והבטחון השלם שלא נפחד מה נאכל בשנה הרביעית, שזה שנתים שלא זרענו ולא עבדנו שום עבודת האדמה, ואם בשנת השמיטה אמרה התורה (ויקרא שם כ) 'וכי תאמרו מה נאכל בשנה השמינית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואותינו', והבטיח הקדוש ברוך הוא 'וצויתי את ברכתי ועשית התבואה לשלש השנים' (שם, כא)², אבל כשפא גם שנת היובל אחר שמיטה וארכו השנים שיצרכו להוביר הקרקע ולאכל שנה נוספת מישון, אולי יפל לב הנזפל ללקט על כל פנים מספיהי התבואות ולהביאו לביתו להשקוט רעבון ביתו, הזהיר הקדוש ברוך הוא

משנה הלכות

שלש שנים, אם באו לעונת המעשרות קודם ראש השנה של שנת היובל הרי הן נאכלות בשנה ראשונה מן השבוע בתורת שביעית, ואם באו לעונת המעשר קודם ראש השנה של שנה ראשונה של שביעית נאכלות בשנה שנייה מן השבוע בתורת שביעית³. ועיין לעיל (מצוה שכ"ח) דמן התורה ספחים מותרים בשמיטה והוא הדין ביובל אלא שחכמים גזרו עליהם⁴. ופירות האילן לא גזרו עליהן ונאכלין בקדושת שביעית מן ההפקר וכן ביובל⁵.

קרקע של עכו"ם בארץ ישראל. ואסור לעשות מלאכה בקרקע אפילו על ידי עכו"ם, עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל לא נשאר עליה קדושת הארץ לעכו"ם, ומותר לעבוד בשלו דאינו מצווה על שביתת הארץ, ובשכירות לעכו"ם שייך שפיר איסור שביתת שדה^א, ועיין בשו"ת בית שערים ביורה דעה

באכילה, ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו והן נעקרין, ובהמה רועה כדרכה ואינו חושש⁶.

היתר במוצאי יובל. ועד מתי אסורין במוצאי יובל, מראש השנה ועד חנוכה, ומחנוכה ואילך הן מותרין, הזורע ספחים אחר שנת היובל הגידולין מותרין⁷. אין לוקחין פירות במוצאי שנת היובל אלא משיעשו כיוצא בהן מפירות מוצאי היובל, עשה הבכיר התיר האפיל, ומותר ליקח ירק במוצאי יובל מיד, בצלים שיצאו מיובל למוצאי היובל משיעשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורים⁸. מותר אדם ליקח לוף במוצאי יובל משירבה החדש⁹.

מינים האסורים משום ספחים. התבואה והקטניות אסורין באכילה משום ספחים¹⁰. בנות שוח הואיל והן נגמרות לאחר

ב. עיין כלי יקר ויקרא כה, ב. ג. שם פ"ד ה"ה. ד. שם ה"ו. ה. שם ה"ז. ו. שם ה"ח. ז. שם ה"י. ח. ע"פ רמב"ם שם ה"ז. ט. שם ה"ב. י. שם ה"ג וה"י. יא. עיין מנחת חינוך מצוה שכ"ט אות י-יא.

שְׁלֹא לִקְצֹר וְלֹא לֶאֱסֹף סְפִיחֵי תְבוּאוֹת שְׁנַת הַיּוֹבֵל בְּשִׂמְטָה, וְלִבְטֹחַ בָּהּ יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ אֲשֶׁר בִּרְכָתוֹ הִיא תַעֲשִׂירִי, 'וַעֲשֵׂת הַתְּבוּאָה' לְשָׁנָה נֹסֶפֶת. וְאִם אֵף כִּי לֹא יִמָּצָא הַבִּרְכָּה בְּכָרִי בְשַׁעַת מְדִידָה יִתְבָּרֵךְ בְּמַעְיֹו בְשַׁעַת אֲכִילָהּ, וְאוֹכֵל קִמְעָא וּמִתְבָּרֵךְ בְּמַעְיֹו.

מראה מקומות עיין במצוה ש"ג.

מצוה שלח

שְׁלֹא לֶאֱסֹף פְּרוֹת הָאֵילָן בַּיּוֹבֵל (לא תעשה ר"ד)

הַזֵּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לִלְקֹט וְלִקְצֹר וְלֶאֱסֹף פְּרוֹת הָאֵילָנוֹת בְּשַׁעַת הַיּוֹבֵל כְּמוֹ בְּשָׂאֵר שָׁנִים, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא כה, יא) 'וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת גִּזְרֵיהָ'.

בְּשָׂרֵי הַמִּצְוָה. מֵה שְׂבִאֲרֵנוּ בַּמִּצְוֹת הַקּוֹדְמוֹת. עוֹד טַעַם לְשַׁבַּח כִּי לְמִדּוֹת שְׁכָל הָעוֹלָם כָּלוּ גִזְרֵי מֵה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ בִּרְחֻמִּים גְּדוֹלִים עַל דֶּרֶךְ גַּם, כְּמוֹ שֶׁתִּקְנוּ בְּנִסַּח הַבִּרְכָּה 'הֵן אֶת הָעוֹלָם כָּלוּ בְּטוֹבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבִרְחֻמִּים הוּא נוֹתֵן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר, מִכָּל מְקוֹם הַטְּבִיעַ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דִּרְכֵי הַטָּבַע בְּעוֹלָמוֹ כִּדִּי לְמַעַט בְּנָסִים וְלֹא לִקַּח הַבְּחִירָה מִבְּנֵי

משנה הלבית

מקומות האסורים. וכל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה, וכל הספיחין שצומחין בו אסורים באכילה, וכל הפירות שבאילנות אסורין בבצירה כשאר השנים, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, שהוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, אף על פי שהוא אסור בעבודה, הספיחין בו מותרים באכילה, ומהנהר ומאמנה והלאה מותר בעבודה בשביעית

(סי' ת"ה-תו-תז). ובשו"ת מהרמ"ש (סי' שכ"ט). ונוהג מצוה זו בזכרים ונקבות בארץ ישראל בזמן שכל ישראל על אדמתו, והעובר על לאו זה וקוצר ואוסף ספיחים ביובל כבשאר השנים בעדים והתראה לוקה.

שלח) איסור בצירה ביובל. האוסף פירות שדהו בארץ ישראל ביובל כדרך שאוספים הבוצרים בכל השנה לוקה*.

אָדָם, וּמַחְמֶלֶת ה' עַל הָעֲנִיִּים שְׁלֹא יִצְטָרְכוּ לְהַתְּפָרֵן עַל יְדֵי נֶם גָּלוּי צוֹה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שִׁיפְקִירוּ הָעֲשִׁירִים כָּל אֲשֶׁר לָהֶם בְּצוּמַח הָרְאוּי לֹאכִילָה וַיָּבֹאוּ הָעֲנִיִּים כְּעֲשִׁירִים וַיִּקַּח כָּל אֶחָד כָּפִי חֲמֹדֶת לֶבָו, וַיִּתְּפָרֵן בְּדֶרֶךְ הַתֵּר עַל פִּי דֶרֶךְ הַטֵּבַע הָאֲנוּשִׁי. גַּם כִּי לֹא יִתְרַעַם הָעֲנִי לֵה' עַל אֲשֶׁר נוֹלַד בְּמִזְלָ רַע, וְלִכְּנָן צוֹה לְהַפְקִיר כָּל הָאָרֶץ כָּלוּ לְשָׁנָה זוֹ. וּמֵאַחֵר כִּי בִשְׁנַת הַיּוֹבֵל אֲסוּר לַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, וְלֹא יִמָּצֵא הָעֲנִי לְהַרְוִיחַ אֶצֶל הָעֲשִׁיר בְּעֲבוֹדָתוֹ כִּי לֹא צָרִיךְ לוֹ, וְלֹא יִמָּצֵא מַעוֹת לְהַבִּיא מֶרֶץ לְבֵיתוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְהָעֲשִׁירִים אוֹלִי לֹא יִסְפְּקוּ לָהֶם בְּרִצּוֹנָם הַטּוֹב דִּי צָרְכָם, הַזֶּהִיר הַקְדוֹשׁ

משנה הלבות

לחוץ לארץ, ואפילו לסוריא, ואין מאכילין אותם לא לעכו"ם ולא לשכיר, ואם היה שכיר שבת או שכיר שנה או שקצץ מזונותיו הרי הוא כאנשי ביתו^ט. ואין עושין סחורה בפירות אלו^י.

שאר פרטי דינים. ואין אוכלין מהם אלא כל זמן שמצוי מאותו מין בשדה, כלה לחיה מן השדה חייב לבער^א. ואסור לחזק ידי עוברי שביעית [וביובל], ואסור למכור להן כלי עבודת הארץ ואילן (לחשוד על זה)^ב.

כללים ביובל. וכללו של דבר דין יובל ושביעית שוין הן לאכילה ומכירה ולביעור^ג, יתר עליו שביעית לענין שמיטת כספים ויתר עליו יובל לענין עבדים ושדה אחוזה^ד. ונוהג בזמן שהיובל נוהג בזכרים ונקבות.

וביובל^ה. סוריא ועבר הירדן גזרו עליה חכמים שתהא אסורה בעבודה כארץ ישראל כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו להשתקע שם, אבל עמון ומואב ומצרים ושנער, אף על פי שהם חייבות במעשרות אין שביעית ויובל נוהג בהם^ו. וספיחי סוריא ועבר הירדן מותרין באכילה^ז. עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית או ביובל פירותיה מותרין, שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה והעכו"ם אינם מצווין על השביעית^ח. עיירות ארץ ישראל הסמוכות לספר מושיבים עליהם נאמן כדי שלא יפוצו עכו"ם ויבזו הפירות של שביעית ויובל כיון שהכל הפקר, ואין מניחין אותם לזכות בפירות הפקר של שביעית ויובל מפני שיש בהם קדושה^ט.

שאר איסורים בפירות יובל (ושביעית). פירות אלו אין מוציאין אותם מארץ

ב. ע"ע בדרשות הר"ן הדרוש השמיני: 'שחפץ הש"י ורצונו לקיים מנהגו של עולם בכל מה דאפשר, ושהטבע יקר בעיניו לא ישנהו אלא לצורך הכרחי וכו', שהש"י לא יחדש נס ופלא בחנם' וכו'. ג. ע"ע טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה רלט, בטעם מצות שכחה בעומרים. ד. שם הכ"ו. ה. שם הכ"ז. ו. שם הכ"ח. ז. שם הכ"ט. ח. שם ה"ל ורדב"ז שם. ט. רמב"ם שם פ"ה הי"ג. י. שם פ"ו ה"א. יא. שם פ"ז ה"א. יב. שם פ"ח ה"א. יג. שם פ"י ה"טו. יד. שם ה"ז.

בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לָלֶקֶט אֶלָּא לְהַנִּיחַ פְּרוֹת הָאֵילָנוֹת לְכָל וְיֵאכְלוּ עֲנִיִּים
וְעֲנִיִּים וַיִּשְׁפְּעוּ (עין אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רכב-רכו).

מראה מקומות עין במצוה ש"ג.

מצוה שלו

דיני מקח וממכר (מצות עשה קל"ב)

צִוָּה הַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִין מִקַּח וּמִמְכָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, יד) 'וְכִי
תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי יֵשׁ דְּבָרִים נִקְנִים בְּמִשְׁכָּה וְיֵשׁ שְׁנֵינִים בְּהַגְבָּה
וְיֵשׁ בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֹׁטֶר אוֹ בְּחֻזָּקָה. וְאִם קָנָה דָּבָר בְּאַחַד מִדְּרָכֵי
הַקֶּנֶן אֵין שׁוֹם אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ, וְהֵם קִיּוֹם וְיִשׁוּב הָעוֹלָם, שְׂאֵם
לֹא נִתְּנָה הַתּוֹרָה גִּדְרֵי לְקִיּוֹם הַקֶּנֶן בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ אִם אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ
חַיִּים בְּלֶעָז, וְיִרְבּוּ הַקְטָטוֹת וְהַמְרִיבוֹת בֵּין שְׁנֵי אָדָם בְּשֹׁאֶחַד יִמְכֹּר דָּבָר

משנה הלבות

אפילו בפחות משה פרוטה^א. ובמנחת חינוך
נסתפק בישראל אם אצל הלוקח שוה פרוטה
ואצל המוכר אינו שוה, ולפי עניות דעתי כיון
דסמיכת דעת דשניהם בעינן, בעינן נמי
שיהיה שוה פרוטה לשניהם, וראיה ברורה
מהמוכר איסורי הנאה לחולה שיש בו סכנה
שמותר לחולה ליהנות ואסור למכור^ב, והבן.
וכסף שקונה במקום שאין כותבין שטר, אבל
כותבין שטר אין כסף קונה, דלא סמכה
דעתיה בלי שטר^ג. ומן התורה בעי סמיכת
דעת בכל קנינים, ואם אחד לא סמך דעתו
לא קנה, ומיהו אפילו שניהם סמכו דעתם

שלו) דיני מקח וממכר רבים הם ומבוארים
ברמב"ם הל' מקח וממכר
ובשולחן ערוך חושן משפט, ואי אפשר
לבארם בקיצור כפי דרכינו בחבור זה.

קניני קרקע. והנה הקרקעות והעבדים יש
בהם ד' קנינים ואלו הן כסף, שטר,
חזקה, וקנין סודר^ד.

קנין כסף. בכסף כיצד כגון שנתן לו פרוטה
או שוה פרוטה, ובפחות משה פרוטה
לא קנה לעולם^ה. ודוקא ישראל מישאל אבל
ישראל מעכו"ם או עכו"ם מישאל קונה

שלו) א. רמב"ם הל' מכירה פ"א ה"ג, ופ"ה ה"ה. חו"מ סי' ק"צ ס"א. ב. רמב"ם שם ה"ד. חו"מ שם ס"ב.
ג. מנחת חינוך. ד. ועיין במשנה למלך הל' אישות פ"ה ה"א. ה. רמב"ם שם. חו"מ שם ס"ז.

וַיַּעֲלֶה הַמֶּלֶךְ וַיַּחְזֹר בּוֹ הַמּוֹכֵר, אוֹ שִׁירֵד הַמֶּלֶךְ וַיַּחְזֹר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ וְהוּא כִּבֵּר עָשָׂה לוֹ הַכְּנוּת עַל כֶּסֶף זֶה וְכִיּוּצָא בְּזוֹה, וַיֵּשׁ לוֹ לְשֹׁלֵם חוּבוֹ לְשִׁלְיָשִׁי וְאִם לֹא יִשְׁלֹם יֵאָבֵד אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ. אָבֵל כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה הַתּוֹרָה גְּבוּלִים בְּעֵינֵי מֶלֶךְ וּמִמֶּכָּר, וְאִין אַחֵר קִנְיָן פְּלוּס, וְאִם גִּסְתַּחֲפָה שִׁדְּהוּ גִסְתַּחֲפָה לוֹ, וְאִם הִרְוִיחַ מְזֻלוֹ גָּרַם. וּכְבֵּר יַדְעָתָ שְׁכָל הַדְּבָרִים מִתְקַיֵּמִין עַל יְדֵי הַקִּנְיָן בְּסוּד 'וְזֹאת הַתְּעוּדָה בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלָךְ אִישׁ נָעֻלוֹ

משנה הלבית

קניני חזקה וסודר. בחזקה כיצד, נעל גדר או פרץ כל שהוא שמועיל לקרקע הוי חזקה.^ז וקנין סודר הוא שנותן הקונה כלי למקנה, אף שאין בו שוה פרוטה, ועל ידי זה נקנה הקרקע לקונה.^ט ועיין בחושן משפט (סי' קצ"ה) דיני קנין סודר. ובעכו"ם נחלקו הפוסקים אי מועיל קנין סודר.^י

קניני מטלטלין. מטלטלין נקנין בהגבהה ובמשיכה ובמסירה ובחליפין. ומן התורה מעות קונות במטלטלין, ורבנן גזרו שלא יקנו משום שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה.^י ומטלטלין נקנין אגב קרקע, כלומר שאם הקנה לו קרקע כל שהוא קנה כל המטלטלין אגבה אפילו בכל מקום שהם.^י וכל המחובר לקרקע דינו כקרקע לקנין.^י

אפי' הכי צריכין קנין, ובדברים בעלמא אין קונים לעולם,^י חוץ מהפוסק מעות לבתו או לבנו לנישואין שהן הן הדברים הנקנים באמירה.^י

קנין שטר. בשטר כיצד, כתב לו על הנייר או חרס שדי נתונה לך כיון שהגיע השטר לידו קנה אע"פ שאין שם עדים ואין השטר שוה כלום.^י והשטר צריך להיות בכתב ידו של מוכר או שיש עדי מסירה, לא היו עדי מסירה ולא כתב ידו של מוכר אין זה שטר.^י ודין זה דשטר הוא במתנה או במכר שדהו מחמת רעתו, אבל במכר סתם לא סמכה דעתו עד שיתן מעות.^י הנייר והדיו ושכר הסופר הכל משל מוכר.^י קנין שטר אין נוהג בעכו"ם.^י

ו. ב"ב קנב: ז. עיין רמב"ם שם פ"ד הי"ג, ופ"ז פכ"א-כ"ב. ובהל' זכיה פ"א. חו"מ סי' קפ"ט. ח. רמב"ם הל' אישות פכ"ג הי"ג. והל' זכיה פ"ו הי"ז. אבן העזר סימן נ"א. ט. רמב"ם הל' מכירה פ"א ה"ז. חו"מ סי' קצ"א ס"א. וביאור הגר"א שם ס"ק א. י. מנחת חינוך ע"פ חו"מ סי' מ' ס"ב. ועיין בב"ח סי' קצ"א ד"ה ומ"ש אע"פ. יא. רמב"ם שם. חו"מ סי' קצ"א ס"ב. יב. קצות החושן חו"מ שם ס"ק א. ועיין בנתיבות המשפט שם ס"ק א, מנחת חינוך. יג. תוס' קידושין יד: ד"ה והאיל, ב"ב נד: ד"ה עובד. ועיין רמב"ם שם הי"ז, וכסף משנה שם, מנחת חינוך. ועיין גם מגיד משנה שם, ועיין בסמ"ע סי' קצ"ד ס"ק ד. ועיין ביאור הגר"א שם ס"ק א. יד. רמב"ם הל' מכירה שם ה"ח. חו"מ סי' קצ"ב ס"ק א. טו. רמב"ם שם פ"ה ה"ה-ו-ז. טז. עיין ש"ך חו"מ סי' קכ"ג סק"ל. יז. רמב"ם שם פ"ג ה"א, ופ"ה ה"ה. חו"מ סי' קצ"ה ס"א, וסי' קצ"ח ס"א. יח. רמב"ם שם פ"ג ה"ח-ט. חו"מ סי' ר"ב ס"א-ב. יט. רמב"ם שם פ"א הי"ז. חו"מ סי' קצ"ג.

וְנָתַן לְרֵעֵהוּ (רות ד, ז), וְקִנְיָן סוֹדֵר בְּמָקוֹם שֶׁלֹּף אִישׁ נֶעְלָו, אֶלֶּא שְׂרָצוּ
לְהַסְתִּיר הָעֲנִין (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תצ-תצד).

קידושין כו. וכוּלָּהּ נְזִיקִין, רמב"ם הל' מכירה, ספר המצוות מצות עשה רמ"ה, סמ"ג עשין
פ"ב, חושן משפט מס' קפ"ט עד רכ"ו.

מִצְוָה שֶׁלֹּו

אֲנָתָת מָמוֹן (לא תעשה ר"ה)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְהוֹנוֹת שׁוֹם אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּמִקָּח וּבְמִמְכָּר,
שְׁנֵאמֹר (ויקרא כה, יד) 'אַל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו'.

בְּשִׂרְשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי גָלוּי לְכָל וְאִם לֹא נִכְתַּב דִּין הוּא שִׁיכְתָּב וְהַשְׁכֵּל
מְחִיבֵו כִּי אֵינוֹ מִן הָרְאוּי לְהִיּוֹת בְּנֵי אָדָם זֹכִין בְּדָבָר שְׂאִינוֹ שֶׁלֹּו
דֶּרֶךְ שֶׁקֶר וְתַרְמִית וּמְרָמָה (חינוך), וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל גָּזֵל, דְּמָה לִּי גָזֵל אֶת

משנה הלכות

חוזר^א, וְאָמַר רַב נַחֲמָן לֹא שָׁנוּ אֶלֶּא לֹקַח
אֲבָל מוֹכֵר לְעוֹלָם חוֹזֵר (ב"מ נ:). הִיָּה הַמִּקָּח
בְּדָבָר שֶׁמִּקְחוֹ יִדְוֶע בֵּין לֹקַח וּבֵין מוֹכֵר אֵינֶם
חוֹזְרִים אֶלֶּא עַד שִׁישָׁאֵל שַׁעַר שִׁבְשׁוּק^ב.

בְּאִיזָה דְּבָרִים שִׁיכָא אֲוֹנָה. וְאִין חִילּוּק
בֵּין בַּהֲמוֹת אוֹ מִטְבַּע אוֹ שָׂאֵר
מִטְלָטְלִין^א. וְלֹא שָׁנוּ אֶלֶּא בְּלֹקַח מִן הַתֵּגֶר,
אֲבָל הַלּוֹקַח מִבְּעַל הַבַּיִת הַמוֹכֵר כְּלִי תַשְׁמִישׁוֹ
אִין לוֹ אֲוֹנָה^ב. וְצָרִיךְ שִׁיָּהָ שִׁיעוֹר אֲוֹנָה
יֵתֵר עַל פְּרוּטָה, וְאִם הִיתָה אֲוֹנָה בְּפְרוּטָה
בְּשׁוּה אֵינוֹ אֲוֹנָה^ג. וְאִין אֲוֹנָה לְקִרְקָעוֹת, יֵשׁ
אוֹמְרִים^ד לְעוֹלָם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים^ה עַד חֲצִי הַמִּקָּח.

וְדִינֵי הַקִּנְיָן יֵשׁ לָהֶם דִּינִים מְפֹרְטִים בְּמִקְוָמָם
תַּקְנָנוּ מִשֵּׁם וּדְרִכָּיָה דְּרִכֵּי נֹעֵם, נֹוֹהַג בְּכָל
מָקוֹם וּבְכָל זְמַן בְּזִכְרִים וּנְקֻבוֹת.

שְׁלֹו) גְּדָרֵי אֲוֹנָה וּמִקָּח טַעוֹת. הַמֵּאֲנָה אֶת
חִבְרִי בַשְּׁתוֹת, כְּגוֹן מִכָּר לוֹ שׁוֹה
חֲמֵשׁ בִּשְׁשׁ, אוֹ שִׁבְעָה בִּשְׁשׁ הַמִּקָּח קִיִּים
וּמַחְזִיר הָאֲוֹנָה^א, פָּחוֹת מִשְׁתּוֹת מִקָּח קִיִּים
וְהָרִי זֶה מַחִילָה לְאַלְתֵּר^ב, יֵתֵר מִשְׁתּוֹת בְּטַל
מִקָּח^ג.

זְמַן הַהִשְׁבָּה. וְהַזְמַן שִׁיכּוֹל לְהַחְזִיר כַּדִּי
שִׁירָאָה לְתֵגֶר אוֹ לְקִרְבּוֹ, וְאִם שִׁהָה
יֹוֹתֵר אִפְּלִלוֹ לְקַח שׁוֹה בְּמֵאֲתִים אֵינוֹ

שְׁלֹו) א. רמב"ם הל' מכירה פ"ב ה"ב. חו"מ סי' רכ"ז ס"ב. ב. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם ס"ג. ג. רמב"ם
שם ה"ד. חו"מ שם ס"ד. ד. רמב"ם שם ה"ה. חו"מ שם ס"ז. ה. רמב"ם שם ה"ו. חו"מ שם ס"ח. ו. רמב"ם
שם ה"ח. חו"מ שם ה"ט-סז. ז. רמב"ם שם פ"ג ה"ב. חו"מ שם סכ"ג. ח. רמב"ם שם פ"ב ה"ד. חו"מ שם
ס"ה. ט. רמב"ם שם פ"ג ה"ח. חו"מ שם סכ"ט. י. מגיד משנה שם בשם הגאונים ז"ל, טור סי' רמ"ז בשם

החפץ ומה לי גזל את מחשבתו ונתן לו החפץ, ועוד גדול הוא מגזל שגזל שניהם המחשבה והחפץ, אלא כל אחד יזכה בעולמו בעמלו במה שיחננו אלקים באמת ובִישָׁר, ויש בזה תועלת לכל אחד ואחד שכמו שהוא לא יונה את אחרים כמו כן אחרים לא יונו אותו (חינוך), והמאנה את חברו כופר בהשגחתו יתברך שמו וחושב כאלו אינו משגיח עליו ואינו רואהו, והפסוק אומר (ירמיה כג, כד) 'אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה'' (עין עיר מקלט (לר"ד לידא) מצוה שלג).

ב"מ מט: נט: רמב"ם הל' מכירה פ"ב, ספר המצוות לא תעשה ר"כ, סמ"ג לאוין ק"ע, סמ"ק סי' רע"ב, חושן משפט סי' רכ"ז.

משנה הלבית

בדבר שיש בהם חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות יתר משתות^{טו}, ואם מכר סחורתו מעט מעט שמין טרחו ויציאתו ומותר עליהם ירויח שתות^{טז}. אסור לרמות לבני אדם במקח וממכר ואפילו דעת עכו"ם, היה יודע שהיה בממכרו מום יודיע ללוקח, ואפילו לגנוב דעתן של בריות בדברים בעלמא אסור^{טז}. ואסור לחנווני להניח פירות יפות בפתחו וימכור הרעות בפנים. אסור לערב שמרים ביין ובשמן אפילו כל שהוא, אבל מוכר עם שמריו שבתוכו ואף מותר להוסיף שמריו של אותו יין אפי' שעירה לכלי^{טז}, או שהיה בפירות עפר או תבן או דבר אחר מוכר כמות שהוא^{טז}, ובדיני מכר הולכין הכל כפי מנהג המדינה בענינים כאלו^{טז}. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ואין לוקין על לאו זה.

ואין אונאה לעבדים ולהקדשות^{טז}. שלח שמכר וטעה בכל שהוא בין מקרקעי ובין מטלטלין חוזר^{טז}.

אי מהני תנאי. המוכר חפץ ואומר על מנת שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה, דמתנה על מה שכתב בתורה, ואם מפרש ואמר חפץ שאני מוכר או לוקח יודע אני שהוא שוה מאתים על מנת שאין לך עלי אונאה, אין לו עליו אונאה דיכול אדם ליתן מתנה כפי שירצה^{טז}. האחים שחלקו מטלטלים הם כלקוחות דעלמא^{טז}, ואם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינים אפילו בשתות בטל מקח, שהדיינין ששמו ופחתו שתות או הותירו מכרן בטל^{טז}.

שאר דיני מקח וממכר. אין משתכרין

הרא"ש, ומובא ברמ"א חו"מ סי' רכ"ז שם. יא. רמב"ם שם. חו"מ שם. יב. רמב"ם שם ה"ט. חו"מ שם ס"ל. יג. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ שם סכ"א. יד. רמב"ם שם ה"ב. חו"מ שם סל"ז. טו. רמב"ם שם. חו"מ שם סל"ח. טז. רמב"ם שם פ"ד ה"א-ב. חו"מ סי' רל"א ס"כ. יז. חו"מ שם. יח. רמב"ם שם פ"ח ה"א. חו"מ סי' רכ"ח ס"ו. יט. רמב"ם שם פ"ח ה"ח. חו"מ שם ס"ט. כ. רמב"ם שם ה"ג. חו"מ סי' רכ"ט ס"א. כא. רמב"ם שם

מצוה שלח

אוננות דברים (לא תעשה ר"ו)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להונות נפש מישראל בדברים, שנאמר (ויקרא כה, יז) 'ולא תוננו איש את עמיתו וגו'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לַתֵּת שְׁלוֹם בֵּין הַבְּרִיּוֹת. וְגִדּוֹל הַשְּׁלוֹם שֶׁהַבְּרָכָה מִצְוִיָּה בּוֹ (חינוך), וְאִם יִתְאַנֶּה חֵבְרוֹ אֶפְלוּ בְּדָבָרִים כְּשִׁינֹדַע לוֹ יִצְטַעַר בָּזָה הַרְבֵּה וַיִּשְׁנֹאֵהוּ וְלֹא יִקְבַּל דְּבָרָיו עוֹד לַהֲבֹא, וּמִתּוֹךְ צִעְרוֹ וַחֲלִישוֹת דַּעְתּוֹ וְלָבוֹ עַל צָרְתּוֹ יִתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ דֹּאגַת לָבוֹ בְּכוֹנֶנָה וְנִשְׁמָע לְמַעֲלָה, וְהוּא נִעְנֵשׁ עַל זֶה, וְאִם תֹּאמַר וּמִי יוֹדֵעַ אִם נִתְכַּוְּנִתִּי לָרָעָה, לִכְךָ נֵאָמַר (ויקרא שם)

משנה הלכות

חומר האיסור ודרכי הזהירות ממנו. וכמה אזהרות וזרוזין שהזהירנו חז"ל בענין זה, והפליגו בדבר, עד שאמרו (ב"מ נח:): שלא יתלה עיניו במקח בשעה שאין לו דמים, ואפילו ברמז ראוי להזהר שלא לחרף שהוא קשה מאוד ללב הבריות, והרבה מבני אדם יקפידו עליו יותר מן הממון, הכלל כל שיש בזה צער לבריות צריך ליזהר מזה, כי הקדוש ברוך הוא יודע כל פסיעותיו ורמיזותיו והאדם יראה לעינים וה' יראה ללבב^א, ועל זה נאמר 'ויראת מאלהיך'. ואפילו בקטנים יזהר שלא לצערן יותר מדאי, ומיהו מי שמתחיל להתקוטט עמו מותר להשיב ולא יהא כאבן שאין לו הופכין, ויהיה בשתיקתו שוה למכירים כמו למחרפים, כי התורה לא תצוה לנו אלא שלא נתחיל להתקוטט, והאמת כי

שלח) מקור האיסור. האי 'לא תוננו' דרשו חז"ל^א 'באוננות דברים הכתוב מדבר, שהרי על אוננות ממון כבר נאמר (ויקרא שם יד) 'אל תנונו איש את אחיו'. וגדולה אוננות דברים מאוננות ממון שזה בגופו וזה בממונו^ב. ובמכילתא פרשת משפטים (פי"ג) וכן אמרו בתוספתא (ב"ק פ"ז מ"ג) 'שבעה גנבים הם, הראשון שבכולן גונב דעת הבריות, ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' קל"ט).

גדרי האיסור. כיצד הוא אוננות דברים לא יאמר לבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים, לבן גרים זכור מעשי אבותיך, ואסור להכאיב חבירו בשום דבר, ולא לביישו^ד.

הי"ב. חו"מ שם ס"ב. **שלח) א.** ב"מ נח: ספרא בהר פרשתא ג. ב. רמב"ם הל' מכירה פי"ד הי"ב. ג. שם שם הי"ח. חו"מ סי' רכ"ח ס"א. ד. רמב"ם שם הי"ג-יד. ובהל' תשובה פ"ז ה"ח. חו"מ שם ס"ד-ה. חינוך. ה. ע"פ שמואל א טז, ז.

'וַיֵּרָאֲתָּ מֵאֵלֶיךָ' הַיּוֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת לְבָבְךָ (עיין רבינו בחיי ויקרא שם). גַּם כִּי יֵשׁ בּוֹ גִּזְלֵי מַחְשְׁבָתוֹ, וְלַפְעָמִים גּוֹרֵם רָעָה הַרְבֵּה לַחֲבֵרוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַפֹּדֶר טַעַם אוֹנָאֵת דְּבָרִים כִּי הַדְּבוּר בּוֹקֵעַ אֲוִירִים וְשֵׁט לְמַעַלָּה, וְתוֹבֵעַ דִּינוֹ וְהַגְזֹר דִּין נֶחֱתָם וְיוֹצֵא, וְלִכְּנֵן הַשְׁוֶה הַפְּתוּב אוֹנָאֵת דְּבָרִים לְאוֹנָאֵת מָמוֹן וְעֵדִיף מִנֶּה, דְּמָמוֹן נִתֵּן לְהַשְׁבֹּן וְזֶה לֹא נִתֵּן לְהַשְׁבֹּן. וְדַע עוֹד כִּי מִצְוַת הַתּוֹרָה יֵשׁ תְּלוּיוֹת בְּמַחְשְׁבָה וְיֵשׁ בְּדְבוּר וְיֵשׁ בְּמַעֲשֵׂה, הַחוּטָא בְּמַחְשְׁבָה פּוֹגֵם בְּעוֹלָם הַשִּׁכָּל שֶׁהוּא עוֹלָם הַמַּחְשְׁבָה, הַחוּטָא בְּדְבוּר פּוֹגֵם בְּעוֹלָם הַבְּנִין הַנִּקְרָא עוֹלָם הַמְּטַבֵּעַ אֲשֶׁר מְשֵׁם כֹחַ הַדְּבוּר, וְהַחוּטָא בְּמַעֲשֵׂה פּוֹגֵם בְּעוֹלָם הַמְּרַגֵּשׁ אֲשֶׁר מְמַנּוּ כֹחַ הַמַּעֲשֵׂה (עיין מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תצד באריכות).

ב"מ נח: רמב"ם ה' מכירה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה רנ"א, סמ"ג לאוין קע"א, סמ"ק סי' קכ"ב, חושן משפט סי' רכ"ח.

מצוה שלם

וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכֹּר לְצִמְתָּת (לא תעשה ר"ז)

הַזִּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא לְמַכֵּר שְׂדֵה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְצִמְתוֹת, שְׁנֵאמַר (ויקרא כה, כג) 'וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכֹּר לְצִמְתָּת'.

משנה הלכות

לוקין עליו, וכמה מלקיות בלי רצועה של עגל יש ביד האדון המצוה על זה.¹

שלם) גדרי האיסור. קיום המצוה, המוכר שדהו בארץ ישראל והתנו ביניהם שיתקיים מכרם לעולם עברו על לאו זה, אף על פי שאין התנאי מועיל והיובל מפקיעו בעל כרחו, שאי אפשר להתנות על מה שכתוב בתורה. ונאמר לאו זה על הארץ שנתחלקה לשבטים, אלו דברי הרמב"ם ז"ל.²

מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם זולתי השוטים הגמורים ואין לתת לב על השוטים, ומיהו יש כת החסידים שאינם משיבין לחרופיהן דבר פן יגבר עליהם הכעס ויתפשטו בענין יותר מדאי, ועליהם אמרו רז"ל (שבת פח:): 'הנעלבין ואינם עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא) 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו', ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ואפילו בקטנים שאסור לצערם,³ ואין

1. עיין במנחת חינוך שכתב שכן נראה מדברי השו"ע בחו"מ סי' ת"כ סל"ז. 2. עיין בחינוך. **שלם)** א. רמב"ם

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁבָּאָר הַקָּרָא (שם) 'כִּי לִי הָאָרֶץ', וְאִיךְ יִמְכַר הָאָדָם
 מֵה שְּׂאִינֹו שְׁלוֹ וְאָף עַל פִּי שְׁנִתְרָצָה הַלֹּקַח לְשֵׁלֶם לְמוֹכֵר עַל
 דְּבַר שְּׂאִינֹו שְׁלוֹ, מִכָּל מָקוֹם אֵינֹו מָקַח וְאִי עֶבֶד לֹא מֵהֵנִי, כִּי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא לֹא נָתַן לֹו עַל תְּנָאִי זֶה לְמִכְרוֹ וְהָיָה כְּלֹקַח גְּזוּלָה, וְאָף שְּׂאִינֹו מָקַח
 מִכָּל מָקוֹם לֹוּקָה מִשּׁוֹם דְּעֵבֶר אִמִּימָרָא דִּרְחֻמָּנָא, וְאִם תֹּאמַר כִּבְר הַחֲזִיק
 בָּהּ הַמוֹכֵר וְהָרִי הוּא שְׁלוֹ וְיִכּוֹל לְמַכְרָהּ, חֲזָקָה בְּטַעוֹת הוּא כִּי לֹא נִתְיָאֲשׁוּ
 הַבְּעָלִים, 'כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אֲתֵם עִמָּדִי' (ויקרא שם) לְפִי שְּׂאִנִּי חֵי וְקִיָּם לְעַד

משנה הלכות

השמיטה אינו עולה מן המנין דאינו שנת
 תבואה^ט. מכר האחד לשני ושני לשלישי,
 הראשון פודה בשני למכירתו כי הכל לטובת
 בעל הקרקע^י.

גרעון כסף. לא היה לו מעות לפדותו אסור
 למכור שדהו אחרת לפדותו^א, אלא
 פודהו בגרעון כסף אם יש לו או ביד קרוב
 לגאול, ומחשב לפי השנים עד היובל^ב.
 השביחה השדה בינתיים גואל כפי המכר, ואם
 השביחה הלוקח השבח ללוקח^ג.

שאר פרטים. האחין שחלקו לקוחות הן
 לדעת הרמב"ם^ד. ירושת הבעל אינה
 חוזרת ביובל^ה. הבכור והמייבם אשת איש
 יוצא ביובל^ו. מכרה בשנת היובל עצמה אינה
 מכר וחוזרין הדמים^ז. ובמנחת חינוך נסתפק
 במוכר לס' שנים והשני מכר לאחר סתם אם
 יוצאה ביובל מהשני לראשון, ולענינות דעתי
 פשוט מה מכר לו ראשון לשני כל זכות
 שתבוא לידו אף השני מכר לאחר כל זכות

והרמב"ן ז"ל^ח חולק ומפרש לאו זה שלא
 למכור הארץ לעכו"ם שיחזיק בה לעולם,
 אבל ישראל יחזיר. והמוכר שדהו לסכום
 שנים כגון לשישים שנה או פחות או יותר
 אינו חוזר ביובל, שאינו חוזר ביובל אלא שדה
 הנמכר לעולם או נמכר סתם שאז שניהם
 עוברים בלאו ויוצא ביובל^ט, אבל כל זמן
 שמזכירים סכום שנים אין זה לצמיתות^י.

אכילת שתי תבואות. והמוכר שדה אחוזתו
 שתי שנים ראשונים אסור לגאולו
 ואפילו שניהם רוצים, ואפילו התנו שיחזור
 בתוך שתי שנים בטל התנאי דגזירת הכתוב
 הוא, וצריך להיות שתי שנים מעת לעת^א.
 וצריך הלוקח לאכול ממנו שתי תבואות בשני
 שנים, היה שנת שידפון וירקון אינו עולה מן
 המנין^ב, הניחה הלוקח בורה ולא אכל איהו
 דאפסיד אנפשיה^ג. מכרה שנה קודם היובל
 אוכל שנה אחת אחר היובל^ד, ויוצא מיד
 שהיובל כבר הפקיעו, ושנת היובל או

הל' שמיטה פ"א ה"א. ב. ויקרא כה, כג. ובספר המצות לא תעשה רכ"ז. ג. רמב"ם שם ה"ב. ד. עיין מנחת
 חינוך. ה. רמב"ם שם ה"ט. ו. שם ה"י. ז. שם ה"א. ח. שם ה"ב. ט. מנחת חינוך. י. מנחת חינוך.
 יא. רמב"ם שם ה"י. יב. שם ה"ד. יג. שם ה"ז. יד. שם ה"כ. טו. שם ה"א. טז. שם ה"כ. יז. שם ה"א.

וְאַתֶּם הַיּוֹנִים וְנַפְסֵדִים 'עַמְדִי', כְּלוֹמַר בְּעֶרְכִי אַתֶּם 'גְּרִים', וּבְעֶרְכְּכֶם אַתֶּם 'תּוֹשְׁבִים', וּמִכָּל מָקוֹם 'הָאָרֶץ' לֹא תִמְכֹּר לְצִמְתָּת' (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רב). וְדַעַת הָרַמְבַּ"ן וְ"ל"י דִּלְאוּ זֶה בָּא לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לִמְכֹּר הָאָרֶץ לְגוֹי שִׁיחֲזִיק בָּהּ לְעוֹלָם, אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל יַחֲזִיר וְאֵין כָּאֵין מַלְקוֹת, וְאִם הִתְנָה עִם הַגּוֹי לְהַחְזִירָה מִתֵּר לְמִכְרָה לוֹ (חינוך).

ב"מ עמ'. רמב"ם הל' שמיטה פ"א, ספר המצוות לא תעשה רכ"ז, סמ"ג לאוין רע"ה.

מצוה שמ

לְהָשִׁיב הַשָּׂדוֹת בַּיּוֹבֵל (מצות עשה קל"ג)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָשִׁיב בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל לְבַעֲלֵיהֶן הָרְאשׁוֹנִים כָּל מִיְנֵי קֶרֶקַע, וּבֵית בְּכָלֵל, בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מַחִיר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, כד) 'וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לָאָרֶץ'.

משנה הלכות

בית בעיר שאינו חוזר, ועיין בחינוך (מצוה ש"מ) במכר בית בבתי ערי חומה ומכר ראשון לשני בתוך השנה מונין לראשון, שהראשון מכר לשני כל זכות שתבוא לידו, ואילו עמד שנה שלימה ביד הראשון כבר היתה מוחלטת, עיין שם והכי נמי בזה, ועוד דליכא 'ושב לאחוזתו' (ויקרא כה, כז). ונוהג בארץ ישראל בזמן שבני ישראל יושבים עליה בזכרים ונקבות, ולענין מלקות תלוי במחלוקת ט'.

דיני הפדיון. וכשהוא פודהו אינו גורע מן הדמים כלום^י, ואף על פי שהוא ריבית שזה דר בביתו משך הזמן בלי תשלומין התורה התירה כן^י. ואסור ללות מעות ולגאול, ואינו גואל לחצאין, אבל מוכר שדה

שבידו, ובודאי שאינו חוזר, ועיין בחינוך (מצוה ש"מ) במכר בית בבתי ערי חומה ומכר ראשון לשני בתוך השנה מונין לראשון, שהראשון מכר לשני כל זכות שתבוא לידו, ואילו עמד שנה שלימה ביד הראשון כבר היתה מוחלטת, עיין שם והכי נמי בזה, ועוד דליכא 'ושב לאחוזתו' (ויקרא כה, כז). ונוהג בארץ ישראל בזמן שבני ישראל יושבים עליה בזכרים ונקבות, ולענין מלקות תלוי במחלוקת ט'.

(שמ) הגדרת המצוה. הלוקח שדה ולא פדאוהו הבעלים, או לוקח

יח. ספר המצוות לא תעשה רכז. יט. לדעת החינוך להרמב"ן אינו לוקח ולרמב"ם לוקח, אך לדעת המשנה למלך אף לרמב"ם אינו לוקח, עיין במנחת חינוך. **(שמ)** א. רמב"ם הל' שמיטה פ"א ה"ה, ושם פ"ב ה"י. ב. שם פ"ב ה"א. ג. שם ה"ד. כסף משנה שם ה"א. ד. רמב"ם שם ה"א. ה. חינוך סוף מצוה שמ"א ע"פ ערכין לא.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי מֵרָאִים בָּזֶה הַכְנָעָה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, לְהוֹרוֹת שְׁהָאֲרִין וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ קִנּוּיָה לֹא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְאִין לְאָדָם שׁוּם חֻקָּה בְּמָה שְׁהַחֲזִיק בַּעֲוֹלָמוֹ, הֵן בַּעֲבָדִים וְקִרְקָעוֹת הֵן בַּעֲבָדִים הַנִּרְצָעִים, כָּלְלוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין בְּאוֹתָהּ הַשָּׁנָה שׁוּם שְׁעָבוֹד לְאָדָם עַל חֲבֵרוֹ, וְכִמוֹ שְׁהַקְרָקָעוֹת חוֹזְרוֹת לְבַעֲלֶיהֶן וְהַעֲבָד יוֹצֵא לְרִשׁוֹת עֲצָמוֹ, כֵּן וְנִשְׁנָב ה' לְבַדּוֹ בְּאַלְף הַשְּׁבִיעִי שְׁתַּחֲזֹר הָאֲרִין בְּרִצְנוֹ 'וְקוֹי ה' יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֶבֶר בְּנִשְׁרִים' וְנִעֲשִׂים חֲרוֹת מִמֶּלֶךְ הַמָּוֶת (אֶשֶׁל אֲבֵרָהִם (טוֹבִיִּיאָנָה) מִצְוָה קִנְדָּה). וְאָמְרוּ חֲזוֹ"ל (שִׁבְתָּ לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁבִטְלוּ שְׁמַטִּין וְיִוְבְּלוֹת, שְׁנֵאָמַר (ויקרא כו לד) 'אִז תִּרְצָה לֵאמֹר' לֹא גָלוּ יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁבִטְלוּ שְׁמַטִּין וְיִוְבְּלוֹת, שְׁנֵאָמַר (ויקרא כו לד) 'אִז תִּרְצָה

משנה הלבית

עד תשרי^ז. היה המוכר אנוס ולא יכול לפדות מכל מקום נחלטת^ז, ועיין מגן אברהם^ט ובקצות החושן^ט.

דיני מוקף חומה. כל שהוא לפנים מן החומה כגון שובכין ובתי הבדים נידונין כבית חוץ מן השדות^ז. בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו נחלט^ז, ועיין בט"ז באורח חיים^ט, ובספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ב סי' י"ז). בירושלים אין הבית נחלט לעולם^ז. בית הבנוי בחומה עצמה, או עיר שהים חומותיה או שגגותיה חומותיה, אינם כמוקפות חומה לזה^{כז}. ומוקפת חומה צריך דוקא מימות יהושע בן נון^{כז}, ושיהיה בה מג' חצרות ולמעלה^{כז}. הקיפיה ישראל לאחר ירושה^{כז}, או נתייבשה ולבסוף הקיפיה אינו מוקף^{כז}.

אחוזתו אם יש לו ורצה חוזר וגואל, ולא כשדה אחוזה שאינו מוכר שדה אחר, ואין הקרובין גואלין, ולא כשדה אחוזה שקרובין גואלין^ז. מת הלוקח נפדה מיד בניו, מת המוכר בנו או יורשיו פודין אם אין בן^ז.

דיני מכר. והלוקח יכול לחזור ולמכרו להמוכר לאחר השנה, ויש לו דין שנה לגאולה כמו שהיה למוכר ראשון, הכלל דנעשה של לוקח לכל דבר לאחר שנה^ז. נתן הבית במתנה יש לו דין מכר לענין גאולה^ז. היתה השנה מעוברת פודה י"ג חדשים מעת לעת^{כז}. מכר בשנת היובל דינו כבשאר שנים שאין השמיטה ויובל מועיל כלום בזה^{כז}. מכר לראובן בניסן וראובן מכרו לשמעון בתשרי כיון שהגיע ניסן לשנה הבאה ולא גאלו נחלט ביד שמעון לעולם וראובן פודה מיד שמעון

ו. ישעיה מ, לא. ז. רמב"ם שם ה"ב. וכן כתב בסמ"ג עשין קנ"ד, ועיין חינוך מצוה שמ"א ומנחת חינוך בשם משנה למלך. ח. רמב"ם שם ה"ג. מנחת חינוך. ט. עיין רמב"ם שם ה"ד. ומנחת חינוך. י. רמב"ם שם ה"ד. יא. שם ה"ה. ועיין ערכין לא. יב. מנחת חינוך. יג. רמב"ם שם ה"ד. יד. מנחת חינוך. טו. או"ח סי' ק"ח ס"ק יא. טז. סי' נ"ה ס"ק א, ועיין נתיבות המשפט שם. יז. רמב"ם שם ה"א. יח. שם ה"ב. יט. סי' תרל"ד ס"ק ב. כ. רמב"ם שם. כא. שם ה"ב-יג. כב. עיין שם הט"ו. ועיין במצוה הבאה. כג. שם ה"ד. כד. עיין שם הט"ו. כה. מנחת חינוך.

הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְהִיָּה, וּבִגְאֻלַּת הָאָרֶץ תִּלְוִי גְאֻלָּתְנוּ וּפְדוּת נַפְשֵׁנוּ,
וּבְשַׁעֲבֻדָּה תִּלְוִי שַׁעֲבֻדֵּנוּ, וּבְשִׁנְשִׁיב הַקֶּרֶקַע לְבַעֲלִיהֶן יָשׁוּב ה' וַיִּגְאֻלֵּנוּ
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

ערכין פרק ז-ח-ט, כ"מ עט. רמב"ם הל' שמיטה פ"א-יב, ספר המצוות מצות עשה קל"ח,
סמ"ג עשין קנ"ג.

מצוה שמא

פְּדִיּוֹן בְּתִי עֶרִי חוֹמָה (מצות עשה קל"ד)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁיִהְיֶה זְמַן פְּדִיּוֹן לְנַחֲלוֹת הַנִּכְרִים בְּתוֹךְ עִיר
הַמְּקֻפָּת חוֹמָה עַד תֵּם שָׁנָה לְבָד, וְאַחֵר הַשָּׁנָה אִם לֹא פָּדָא תִּשְׁאַר
לְקוֹנָה אוֹתוֹ לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (ויקרא כה, כט) 'וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב עִיר
חוֹמָה' וְגו'.

משנה חלבות

מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. וכן מלך
המשיח שיתגלה לנו במהרה! כל מקום
שיכבוש ויהיו ערים מוקפות חומה יקדש
אותם.²

קידושן. ודיני הקידוש מבואר בגמרא, ומיהו
אופן הקידוש צריך ביאור, ועיין
תוס' בערכין (לב: ד"ה וקדשו ערי חומה).

נשרף הבית. ובמנחת חינוך נסתפק במכר
בית ולא פדאו ונשרף בתוך שנה, אם
קרקע הבית נחשבת כבית ונחלטת או
שנעשה שדה ויוצאת ביוכל ככל שדה, ועיין
בסמוך מצוה שמ"ב פתרון הדבר.

ערי הלויים. ולויים בבתי ערי חומה שלהם
במ"ח עיר, ולעתיד שיוסיפו עוד ג' ערי

שאר פרטים. המקדיש בית ופדהו אחר, אם
הגיע שנה מהפדיון ולא גאלה
המקדיש נחלטת.¹² ונוהג בזכרים ונקבות
בזמן שהיוכל נוהג.

שמא) גדר בתי ערי חומה. קיום המצוה,
עיין מצוה ש"מ, כי שם כתבנו
כמה דינים שתלמדם לכאן. וערי חומה הם
הערים המוקפות חומה מימות יהושע בן נון,
היינו משעת כיבוש הראשון, ובחורבן בית
ראשון ביטלו קדושת מוקפים לדעת הרמב"ם
ז"ל¹³ דסבירא ליה קדושה ראשונה לא
נתקדשה לעתיד לבוא, ועזרא קידש בתי ערי
חומה שהיו מוקפות בזמנו. ודעת המהרי"ט
(י"ד סי' ל"ז) דעזרא לא קידש רק אותן שהיו

כו. לשון טעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קל. ובעיר מקלט (לר"ד לידא) מצוה שלה. כז. רמב"ם שם
ה"ח. **שמא) א.** הל' שמיטה פ"ב הט"ו. ב. רמב"ם שם הט"ז.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שְׁלֹא יִקַּל הָאָדָם לְמַכּוֹר בֵּיתוֹ אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ בְּכָרְךָ גָּדוֹל
מִקֶּרֶךְ חוֹמָה, וְהוּא צֶרֶךְ גָּדוֹל לוֹ וּלְאִשְׁתּוֹ וּבָנָיו, וְאִם יִמְכֹּר מִחֲמַת
דַּחְקוֹ יִזְרֹז מִיָּד בְּכָל כָּחוֹ לְגָאֵל, וְלֹא יִסְמָךְ עַל הַגָּאֵלָה בְּרַב שָׁנִים וַיְהִיו
אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לָבוֹז לָנִים בְּרַחוּבוֹת וְאַשְׁפָּתוֹת, אוּלָם אִם דַּחְקָתוֹ הִשְׁעָה
וְהִצֶּרֶךְ לְמַכְרוֹ גִּזְרָה חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שְׁאַחַר הַשָּׁנָה לֹא יִגְאָלְנוּ עוֹד, כִּי אִם
יִהְיֶה לוֹ רְשׁוֹת לְגָאֵל לְעוֹלָם לֹא יִמָּצֵא מִי שִׁיקְנֶנּוּ, כִּי אִין אָדָם מוֹצִיא דְמִיּוֹ
וְאַחַר זְמַן יָבֹא הַמּוֹכֵר וַיִּגְאָלְנוּ, וְנִמָּצֵא זֶה אֲשֶׁר דַּחְקָתוֹ הִשְׁעָה מְטַל בְּרָעַב
(עֵיין כִּנְפֵי נִשְׁרִים וִיקְרֵא כה, כה). וְהִרְמַב"ן (וִיקְרֵא שם כט) כָּתַב הַחֲמִירָה הַתּוֹרָה בְּכַתְּמִי
עָרֵי חוֹמָה יוֹתֵר מִבְּשָׁדוֹת בְּעֵינֵי הַגָּאֵלָה מִפְּנֵי שְׁאִין צֶרֶךְ הַבֵּית אֶל הַפְּרָנְסָה
בְּצֶרֶךְ הַשְּׂדֵה. עוֹד נִרְאָה דְלֹא דְמִי הַבֵּית שְׁמַתְקָלְקֵל וְהוֹלֵךְ מִשָּׁנָה לְשָׁנָה,
וְאִם יִמָּתִין עַד הַיּוֹבֵל בְּחַמְשִׁים כָּבֵר לֹא יִהְיֶה לוֹ מָה לְהַחְזוֹר, וְלֹא כֵן הַשְּׂדֵה
שְׁחוֹזֵר כְּמוֹ שְׁקָנָאוֹ לְעוֹלָם, וְהֵבֵן זֶה. הַכֹּלָל כִּי רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
לְטוֹבָתָנוּ וּלְזִכּוּתָנוּ וְכָל דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי נֹעַם.

עֲרִכִין פֶּרֶק ט, רמב"ם ה"ז שמיטה פי"ב, ספר המצוות מצות עשה ק"ט, סמ"ג עשין קנ"ד.

משנה הלבות

הרי זה גואל כלויים, ולוי שירש אבי אמו
ישראל גואל כישראל שדין זה תלוי במקומות
ולא בבעלים". והסמ"ג הביא מגמרא (ב"ב
קכב). דלעתיד יטלו שבט לוי חלק בארץ
ישראל ככל ישראל, ובמנחת חינוך כתב דאם
כן לעתיד לא יהיה שייך דין זה, ולפי עניות
דעתי דדבר זה תלוי במקום כמו שכתב
הרמב"ם, וממילא יהיה שייך במ"ח עיירות
כמו עכשיו, ובשאר ארץ ישראל ממילא לא
שייך לעולם, והבן. ונוהג בזמן שהיובל נוהג
בארץ ישראל בזכרים ונקבות.

מקלט^ג, אין להם דין מוקף חומה ופודים
לעולם, וגם פודים שדה אחוזה שלהם פחות
משתי שנים, ואם הקדישו יש להם פדיון אחר
היובל^ד, ואם לא פדאו יוצא ביובל כשדה
ישראל^ה, ואין להם דין זה מיוחד אלא במ"ח
עיר^ו. כל הארצות שכובש מלך ישראל, חוץ
מארץ ישראל שנכרתה ברית לאברהם אבינו
ע"ה, או שיכבוש מלך המשיח במהרה, הרי
הכהנים והלויים באותם הארצות כשאר
ישראל לענין נחלה ולענין כל דיני נחלה^ז.
ישראל שירש אבי אמו לוי בבתי ערי הלויים

ג. רמב"ם שם פי"ג ה"א. ד. שם ה"ז. ה. עיין רש"י ויקרא כה, לג ד"ה ויצא ביובל. ו. שם ה"ט. ז. שם
ה"א. ח. שם ה"ח-ט.

מצוה שמב

מגִּרְשֵׁי הַלְוִיִּים (לא תעשה ר"ח)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹא לְשַׁנּוֹת מִגִּרְשֵׁי עַרְי הַלְוִיִּים וּשְׂדוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, לד) 'וּשְׂדֵה מִגִּרְשׁ עַרְיָהֶם לֹא יִמְכַר'.

מִשְׁרְשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁעָרֵי הַלְוִיִּים הָיוּ נְכוּנִים לְצִרְכֵּי כָּל שְׂאֵר הַשְּׂבָטִים, כִּי הוּא שֶׁבֶט נִבְחָר לְעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְכָל עִסְקָם בְּחֻמְהָ, וְלֹא הָיוּ מְטַרְדִּים בְּעִבּוֹדַת הָאֲדָמָה כְּשֶׁאֵר שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמַר (דברים לג, י) 'וְיָרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל', וּמִתּוֹךְ כֶּךָ הָיָה עִסְק כָּל יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם, וּמִן הַדִּין שֶׁהָיוּ אוֹתָם הָעָרִים אֲשֶׁר יָד הַכֹּל שׁוּה בָּהֶן וְלִב

משנה הלבות

נוהג דין זה^ה, שלא יסתור אדם ביתו לעשות גינה, ולא יטע חרבתו גינה, שלא יחריבו ארץ ישראל^ו. ומכאן נפשט חקירת המנחת חינוך במצוה שמ"א שנושרף הבית בתוך שנתו אי קרקע הבית נעשה שדה ויוצא ביוכל או נחשבת כבית ונחלטת, אבל נראה כיון דאסור ליטע חרבתו גינה ממילא לא נעשה שדה לעולם, ופשוט.

איסור נחלה וביזה ללוויים. כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען ושלא יטלו חלק בביזה^ז, והוא דוקא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם יצחק ויעקב^ח. וכתב הרמב"ם ז"ל^ט 'למה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל וביזה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, לפיכך הובדלו מדרכי העולם ולא נוחלין ולא זוכין לעצמן

שמב) מספר וגודל עריהם. ערי הלוויים המפורשים בתורה הם שש ערי מקלט, ועליהם שתיים וארבעים עיר, סך הכל ארבעים ושמונה עיר, ובימי המשיח שיתגלה לנו במהרה יוסיפו עוד שלש ערי מקלט ויהיו הכל ללוויים^א. שיעור גודל הערים נתפרש בתורה שלשת אלפים אמה לכל רוח מקיר העיר וחוצה, אלף הראשונים מגרש, ואלפים הנותרות לשדות וכרמים^ב. ונותנין לכל עיר בית הקברות חוץ לתחום זה, שאין קוברין מיתיהן לתחום עריהם^ג.

שאינ משנין אותן. אין משנין בערי הלוויים לעשות מעיר מגרש, ולא מגרש עיר, ולא מגרש שדה, ולא שדה מגרש^ד. ומפי השמועה למדו דהאי 'לא ימכר' פירושו לא ישונה, אלא השדה והמגרש והעיר כל אחד משלשתן כמו שהוא לעולם, וגם בערי ישראל

שמב) א. רמב"ם הל' שמיטה פ"ג ה"א. **ב.** שם ה"ב. **ג.** שם ה"ג. **ד.** שם ה"ד. **ה.** שם ה"ה. **ו.** שם ה"ו. **ז.** שם ה"ז. **ח.** שם ה"ח. **ט.** שם ה"ט. **יג.**

הכל עליהן בתכלית היפי והחמדה, ושבח כל ישראל בכך, ולכן בא הצווי שלא לשנותם, כי ארון החכמה יסדן ותקנן והגביל גבולם וירא כי בן טוב, וכל חלופי אחר דברו אינו אלא גרוע וגנאי (חינוך). ועל דרך הרמז לקחת מוסר השכל לכל מי שנדבה רוחו לעמוד לשירת לפני ה', ופזיק מעליו הנאות העולם הזה וחשבונות בני האדם, אזי מיד נתקדש קדש קדשים בשמירת המצות בדרדוק והחזיק בנחלתו ונקרא גוי קדוש, ולמעלת שדה מגרש עריהם 'לא ימכר' ויספיק לו השם יתברך כל הנצרך לו (עיין רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג ה"ב-י"ג).

ערכין זג: רמב"ם הל' שמיטה פ"ג, ספר המצוות לא תעשה רנ"ח, סמ"ג לאוין רע"ח.

מצוה שמג

דיני רבית (לא תעשה ר"ט)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא להלוות ברבית לבני ישראל, שנאמר (ויקרא כה, לו) 'את כסףך לא תתן בנשך'.

משנה הלכות

בארץ ישראל בזמן שישראל על אדמתם בזכרים ונקבות.

שמג) סוגי רבית. קיום המצוה, המלוה לישראל בריבית עובר בששה לאוין, עיין לעיל מצוה (ס"ח). וג' מיני רבית הן, רבית קצוצה שאסור מן התורה, ואבק רבית מדרבנן, וריבית מפני שלא יערימו.

רבית דאורייתא. רבית מן התורה, כל מי שאמר לחבירו הלויני מנה ואני אתן לך בכל יום פרוטה עד שאפרענו לך, וכן אם אמר לו הלויני מאה דינרים במאה ועשרם לשנה, וכן המלוה מעות ומשכן לו בית או פירות, והלה אוכל ממנו עד שישלים לו המעות מבלי שינכה לו כלום מההלואה

בכח גופן, אלא הם חיל ה' שנאמר (דברים לג, יא) 'ברך ה' חילו', והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר (במדבר יח, כ) 'אני חלקך ונחלתך', ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדע להיבדל ולעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צווארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק כמו שזכה לכהנים וללויים, הרי דוד ע"ה אמר (תהלים טז, ה) 'ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי' עכ"ל הקדוש, ופוק חזי מי המבטיח. ונוהג

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁהֶרְבִּית גּוֹרְמַת אֲכֻזְרִיּוֹת לִבְנֵי אָדָם, שְׁנוּטֵל מֵעֵנִי חַיִּיו שֵׁישׁ לוֹ לְפָרְנִס אִשְׁתּוֹ וּבְנָיו הַקְטָנִים, וְהוּא דוֹחֵק עָלָיו וְנוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ, וְלִכֵּן נִקְרָא 'נִשְׁד' דְּדָמִי לְנִשְׁכֵּת הַנֶּחֱשׁ לֹאֵט לֹאֵט מִתְּפַשֵּׁט עַד שְׁמַגִּיעַ לֵלֵב, כֵּךְ הֶרְבִּית מִתְרַבֶּה עַד שְׁנוּגֵעַ לְאָדָם בְּלִבּוֹ. וְאִין רָאוּי לְהִתְנַהֵג עִם יִשְׂרָאֵל רַק בְּמִדַּת הַרְחָמִים וְהַחֲסָד. וְהַכְּפִלּוּ הָאֲזָהָרוֹת וְהִתְרַאוּת בָּזָה לְפִי שְׁחֻמְדַּת הַמָּמוֹן יְכוּלָה לְפַתּוֹת הָאָדָם וְלְהוֹרוֹת הַתֵּר לְעַצְמוֹ, וְלֹאֹמַר אֵיךְ אֲנִי מְלוֹה מְעוֹתִי וְיִהְיוּ בְּמִלּוֹת אֶצֶל פְּלוֹנִי, בָּא הַכְּפִל לָזוּר הָעֵנִין. וְאִם יֹאמַר

משנה הלכות

הרי זה אסור משום הערמת ריבית. ויש לזהר לבעל נפש ולהתרחק מכל ענין שיש בו הערמת ריבית, וכל המחזיר אחר צדדין ליטול ריבית בסופו מתרושש, ופרוטה אחת של ריבית גורמת לאדם לאבד כמה אוצרות של ממון שלו.¹

עִסְקָאוֹת הָאֲסוּרוֹת וְהַמּוֹתָרוֹת. וְאִסּוּר לַהֲלוּוֹת מְעוֹת קְרוֹב לַשֹּׁכֵר וּרְחוּק לַהֲפַסְדֵּי, וְרָאוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל גּוֹדֵל הַמַּכְשׁוֹל וְצוֹרֵךְ הַשְּׁעָה וְעַמְדוֹ וְתַקְנּוּ שֹׁטֵר הֵיתֵר עֶסְקָא לְהַמּוֹכְרִים לֶכֶךְ, וּמוֹטֵב שִׁיאֲכַל בָּשָׂר כּוֹס כּוֹס, וְכָל מִי שֵׁישׁ לוֹ מְעוֹת שֶׁנִּרְאָה לוֹ כְּעֵין רִיבִית יַעֲשֶׂה שְׁאֵלַת חֹכֶם כְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת, וְיִשׁ לְהַזְהִיר בִּפְרֵט בְּמִדִּינָה זוֹ בְּעֵנִין הַמִּשְׁכַּנְתָּאוֹת (מֵאֲרַגְעֵדֵז בִּלְע"ז) עַל הַבַּתִּים, אוֹ מִי שֵׁישׁ לוֹ מְעוֹת בְּבִאנְקִים וְשׁוֹאֲלִים אוֹ הַסּוֹחֲרִים הַמִּשְׁלָמִים רִיבִית עַל הַסְּחוֹרוֹת, כִּי זֶה הֵכֵל רִיבִית דְּאוֹרִייתָא. וְעַל קֶאֱסָא

בשבילו, הרי אלו וכיוצא באלו כל שהוא אגר נטר אסור מן התורה, ואם לקח בית דין מוציאין אותו ממנו.²

רִיבִית דְּרַבְנָן. רִיבִית דְּרַבְנָן כִּיצַד, כְּגוֹן אִין פּוֹסְקִים עַל הַפִּירוֹת עַד שֶׁלֹא יֵצֵא הַשַּׁעַר כִּשְׁלֹא הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ מִין, וְאִם הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ מִין מוֹתֵר, הִיָּה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין אֲלֵא שֶׁמִּחוּסֵר מִלֵּאכָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּים פּוֹסֵק, אֲבָל חֲסֵר ג' מִלֵּאכּוֹת הִרִי זֶה כְּמִי שֶׁאִין לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין.³ וְאִין מִקְבִּלִין מִמּוֹן עַל תְּנַאי שִׁיָּהָ הַקֶּרֶן קִיִּימַת לִבְעַל הַמָּמוֹן וְעַל הַמִּקְבֵּל לְשֵׁלֵם, וְיִטּוֹל חִלְקוֹ בְּרִיחַ, אֲלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ הֵוִי רִיבִית דְּרַבְנָן.

הָעֵרְמַת רִיבִית. הָעֵרְמַת רִיבִית הוּא כְּגוֹן שֶׁאִמַּר אָדָם לְחַבִּירוֹ הַלּוּיִנִי מִנֵּה, וְאִמַּר לוֹ מִנֵּה אִין לִי חִטִּים יֵשׁ לִי וְנָתַן לוֹ חִטִּים בְּמִנֵּה וְחָזַר וְלָקַח בַּצ' דִּינָרִים,

שמוג א. עיין חינוך מצוה סח. **ב.** עיין טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רד. ועיין רש"י שמות כב, כד. **ג.** עיין ג"כ חינוך כאן. **ד.** רמב"ם הל' מלוה פ"ו ה"א. **ה.** יו"ד סי' קס"א ס"א וס"ה. **ו.** רמב"ם שם פ"ט ה"א-ב. **ז.** רמב"ם שם פ"ה ה"טו. **ח.** יו"ד סי' קע"ה ס"א וס"ד. **ט.** רמב"ם שם פ"ח ה"ב. **י.** יו"ד סי' קע"ז ס"א. **יא.** רמב"ם שם פ"ה ה"טו. **יב.** יו"ד סי' קע"ז ס"ה. **יג.** יו"ד סי' ק"ס ס"ב. **יד.** רמב"ם שם ה"ח. **טו.** יו"ד סי' קס"ב ס"ב, וסי' קע"ז ס"ה. **טז.** עיין רמב"ם הל' שלוחין פ"ו ה"ב. **יז.** יו"ד סי' קע"ז ס"ב.

אֶתֵּלֶה מְעוֹתַי בְּגוֹי, עַל זֶה אָמַר (ויקרא שם לו) 'וַיֵּרֶאֶת מַאֲלָקֶיךָ אֲנִי ה'' (עין רש"י שם)^א. וְכָל הַמִּקְבֵּל רִבִּית בְּאִיזָה אַפֵּן שֶׁהוּא סוֹפּוֹ לִהְיוֹת מְתַמּוּטָּם וּמְתַרְוֵשׁ וְאֶבֶד הָעֶשְׂרִי, וְעָנְשׁוּ גְדוֹל מְאֹד מְאֹד עַד שֶׁאָמְרוּ רַ"ל (עין פרקי דר"א פל"ג) 'הַמִּלּוֹה בְּרִבִּית אֵינּוּ קָם לְתַחֲתֵת הַמֵּתִים' בִּינָה זֹאת (אלה המצוות (האגוז) מצוה שמג)^ב.

ב"מ סא: סב: רמב"ם הל' מלוה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה רל"ה, סמ"ג לאוין קצ"א, סמ"ק סי' ר"פ, יורה דעה קנ"ט וק"ס.

מצוה שדמ

שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבָרִי בְּבִזְיוֹן (לא תעשה ר"י)

הַזֵּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבָרִי עֲבוּדָה שִׁישׁ בַּהּ בִּזְיוֹן וְעָנְוִי גְדוֹל וְהַכְנָעָה שְׁדָרְךָ לַעֲבֹד בּוֹ בְּעֶבֶד פְּנֻעֲנִי, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, לט) 'לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד'.

משנה הלכות

חלוקים במקצת ושוין במקצת. (א) ישראל שגנב מישראל חבירו ואין לו לשלם גניבתו ומכרוהו בית דין בגניבתו, (ב) מוכר עצמו מחמת דחקו שאין לו מה לאכול (ועיין לעיל מצוה מ"ב)^א.

עבודות האסורות. אסור לו לישראל הקונה עבד עברי לעבוד בו עבודת עבד כנעני, היינו עבודה שיש בה בזיון והכנעה, כגון שיוליך לפניו כליו לבית המרחץ, או יחלוץ לו מנעליו, או שיוליך אחריו ספסל קטן שעושים לישב עליו בכל מקום כשהן יגיעין בדרך, אלא נוהג עמו כשכיר, שנאמר (ויקרא כה, מ) 'כשכיר כתושב יהיה עמך', ומותר

ושקאנטא יש להתיר ובלבד שלא ישלם לו ריבית ודאי לאחר שעבר הזמן תשלומין, כי אז כבר עבר בכל הלאוין, ויש להזהיר בזה על הסוחרין.

שאר פרטים. נכסי הקדש אין בהם משום ריבית^ב, ובנכסי יתומים יש בזה תנאים^ג. ודיני ריבית מרובים הם ואי אפשר לפורטם, ואין זה כוונתי בספרי זה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ואין לוקין עליו מפני שניתן להשבון.

(שדמ) ב' מיני עבד עברי. קיום המצוה, דע כי ב' מיני עבד עברי הם, ודיניהם

יא. ועיין ב"מ סא: יב. עין ב"מ עא. יג. הובא ג"כ בספר אור המצות (לאנגר) ח"ד מצוה רלה. יד. ב"מ נז: טו. רמב"ם שם פ"ד הי"ד. יז. סי' ק"ס סי"ח. (שדמ) א. רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שְׁמִבְאָר בְּקָרָא (שם, נה) "כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים
עֲבָדֵי הֵם' וְלֹא עֲבָדִים לְעֲבָדִים', וְכָלְנוּ בְנֵי אִישׁ אֶחָד נָחֲנוּ וְאִין
לְאֶח לְהִשְׁתַּעֲבֹד עִם אָחִיו הַשְּׁנִי בְּעִבּוּדַת הַפֶּרֶךְ, וּמִתּוֹךְ זֶה יִתֵּן הָאָדָם אֶל לְבֹ
כִי הָאִמָּה שְׁלָנוּ הִיא הַנִּכְבֶּדֶת מִכָּלָם, וְגַם הוּא אָחִינוּ בְּשִׁרְנוּ הוּא עִם קְדוּשָׁ
מִמָּקוֹר קְדוּשָׁ מִחֻצְבָּתוֹ, וְלִפְיָכֶךְ גַּם הַגּוֹפּוֹת לֹא יִהְיוּ מְשַׁעֲבָדוֹת לְדָבָר בְּעוֹלָם
זוֹלַת לְיוֹצֵר כָּל יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ. וּמִתּוֹךְ כֵּךְ יֵאָהֵב אִמָּתוֹ וְתוֹרָתוֹ, וְיִתֵּן אֶל לְבֹ כְּמוֹ
שְׁזֶה הָעֶבֶד עֲבָרִי נִמְכָּר לוֹ מִפְּנֵי דְחָקוֹ אוֹ שְׁמִכְרוּהוּ בֵּית דִּין שְׁגָגָב מִחֻמַּת
דְּחָקוֹ, כֵּן אִפְשָׁר שִׁיקְרָה גַּם לְקוֹנָה אוֹתוֹ אוֹ לְאֶחָד מִבְּנָיו אִם יִגְרַם לוֹ הַחֲטָא
חֵם וְחִלְלָה, וּמִתּוֹךְ מִחֻשְׁבָּתוֹ זֹאת יִזְהַר מִחֲטָא לְהִשָּׁם יִתְבָּרֵךְ (חִינוּךְ). וְעוֹד בּוֹ
תוֹעֵלֶת אַחֲרֵת, שְׁלִמּוֹד הָאָדָם נִפְשׁוֹ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהִרְחָמִים, וְיִתְרַחֵק מִמִּדַּת
הָאֲכֻזְרִיּוֹת הָרָעָה, וְיִלְמַד לְאַהֲבָה כָּל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל כְּנִפְשׁוֹ (חִינוּךְ).

ספרא פר' בהר פ"ז, רמב"ם הל' עבדים פ"א, ספר המצוות לא תעשה רנ"ז, סמ"ג לאוין קע"ו.

משנה הלכות

שנאמר (דברים טו, טז) 'כי טוב לו עמך', שלא
תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר,
אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה
ישן על גבי מוכין והוא ישן על גבי התבן,
אתה דר בכרך והוא דר בכפר, או אתה בכפר
והוא בכרך, היה לו כסת אחד נותן לו לעבדו
והוא ישן על הארץ, מכאן אמרו (קידושין כ.)
'כל הקונה עבד עברי לעצמו כקונה אדון
לעצמו, וחייב לנהוג בו מנהג אחוה שנאמר
(ויקרא כה, מז) 'ובאחיכם בני ישראל', ואף על
פי כן צריך העבד לנהוג בעצמו מנהג עבדות
באותן עבודות שהוא עושה לו¹.

כללים. ונוהג בזמן שהיובל נוהג בזכרים
ונקבות. ואין לוקין על לאו זה².

לספר לו שערו ולכבס לו כסותו ולאפות לו
עיסתו, אבל לא יעשה אותו בלן לרבים, ואם
זאת היתה אומנותו קודם שנמכר הרי זה
עושה, אבל לא ילמדנו בתחילה מלאכה כלל,
אלא אומנות שהיה בה היא שעושה כמו
שהיה מקודם, במה דברים אמורים בעבד
עברי מפני שנפשו שפלה עליו במכירה, אבל
ישראל בן חורין שלא נמכר מותר להשתמש
בו כל מלאכה כעבד, שהרי אינו עושה מלאכה
זו אלא ברצונו ומדעת עצמו³. וכן אם השכיר
עצמו ליום למלאכה זו מותר⁴.

חיובי האדון כלפי עבדו העברי. כל עבד
עברי או אמה העבריה חייב האדון
להשוותן לו במאכל ומשקה בכסות ובמדור,

ב. שם הל"ז. ספרא פר' בהר פרק ז. ג. ראב"ד בתורת כהנים שם. ד. רמב"ם שם הל"ט. ה. חינוך. ועיין
מנחת חינוך.

מצוה שמה

שְׁלֹא לְמַכּוֹר עֶבֶד עֲבָרִי בְּדֶרֶךְ שְׁמוּכָרִין הַפְּנִיעָנִי (לא תעשה רי"א)

הַזְהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְמַכּוֹר עֶבֶד עֲבָרִי בְּדֶרֶךְ שְׁמוּכָרִין הַפְּנִיעָנִי בְּהַכְרֹזָה עַל אֶבֶן הַמִּקְנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, מב) 'לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. כִּי כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים מְלָכּוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵן, וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, א) 'בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם', וְאִם כִּי בֶן מֶלֶךְ שִׁחְטָא וַיֵּצֵא עָלָיו הַקֶּצֶף וַעֲנִשׁוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת עוֹבֵד עֲבוֹדַת עֶבֶד אֶצֶל אֶחָד מֵאֲחָיו, חֵם וְחִלְיָה שֶׁיִּקְבֹּל בּוֹ לְמַכְרוֹ דֶּרֶךְ בִּזְיוֹן בְּדֶרֶךְ שְׁמוּכָרִין עֶבֶד בְּנִיעָנִי, כִּי חֲרַפַּת הַמֶּלֶךְ הוּא כְּשֶׁרוֹאִים בְּנוֹ מִתְבַּזֶּה כְּאַחַד הָרִיקִים, וְכָל שֶׁכֵּן אָדָם

משנה הלבית

ולפי עניות דעתי לא כיון יפה בכוונת החינוך, דהחינוך ודאי מודה לדברי הכל דאין האשה נמכרת, וכוונתו על הלאו הזה, כלומר שאם מכרוהו בית דין אזי הלאו הוא שלא תעמידהו אשה על אבן המקח, או במוכר עצמו שבאת אשה ולקחתו על אבן המקח שגם היא עוברת על לאו שלא למכור 'ממכרת עבד' אם מכרתו, והכי מוכח לשון החינוך וזה לשונו 'והעובר על זה ומכר עבד עברי כדרך שהעבדים כנעניים נמכרים עבר על לאו' וכו', הרי שכתב שמי שמכר עבד עברי עבר על לאו זה, והא ודאי גם אשה בכלל ופשוט. וממילא מה שכתב המנחת חינוך 'ולא תאמר דמשכחת אם אשה קנתה בעבירה' וכו' צודק בזה, אבל החינוך לא מיירי שקנתה כלום, אלא שהלכה למכור עבד

שמה) גדרי האיסור. עבד עברי, בין שמוכר עצמו מחמת דחקו ובין שמכרוהו בית דין על כרחו, אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח, ולא בסימטא כדרך שהעבדים נמכרים, שנאמר 'לא ימכרו ממכרת עבד', ואינו נמכר אלא בצנעה ודרך כבוד.³

איך אשה עוברת על הלאו. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג.⁴ ובמנחת חינוך (אות ב) תמה על החינוך שכתב דנוהג בנקיבות, שהרי אשה אינה נמכרת בבית דין בגניבתה כדדרשינן (סוטה כג:): "בגניבתו" (שמות כב, ב) ולא בגנבתה, גם לשיטת הרמב"ם דעל מוכר עצמו גם כן שייך לאו זה, מכל מקום הרי הרמב"ם בעצמו סבירא ליה דאין האשה מוכרת את עצמה.

מִיִּשְׂרָאֵל מִזֶּרַע אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּנֵי אֵל חַי, שְׁנִכְרָא בְּצֶלֶם אֱלֹקִים, וּמִמֶּה רָגְלוֹ וְחֵטֵּא לְאֱלֹקָיו וְרָאוּ לִיִּסְרוֹ וְלַהֲיוֹתוֹ עֶבֶד, מִכָּל מְקוֹם 'וְאַהֲבַת לְרַעְיָה כְּמוֹד' (ויקרא יט, יח), וְלֹא יִהְיֶה יֹרֵעַ קִדְּשׁ נִתְבָּזָה עַל יְדֵי אָחִיו מִיִּשְׂרָאֵל חֵם וְחִלְיָה כִּי צֶלֶם אֱלֹקִים בּוֹ, אֵלֹא יִהְיֶה צָנוּעַ בּוֹ וּבִסְכָּר פָּנִים יָפוּת וְטוֹב לוֹ עֲמֹד'. וְעַתָּה בֵּן אָדָם תֵּן דַּעְתְּךָ, אִם עַל גִּנְבַּת וְחוֹטֵא מִיִּשְׂרָאֵל שְׁעוֹנוֹתָיו גָּרְמוּ לוֹ לְמַכְרוֹ בְּבֵית דִּין הַזֹּהִירָה הַתּוֹרָה בְּכַמָּה לְאוּיִן שְׁלֹא לְבוֹזוֹתוֹ, כָּל שָׁכֵן עַל אָדָם כְּשֶׁר מִיִּשְׂרָאֵל הַמְּבֹזָה אוֹתוֹ חֵם וְחִלְיָה וּמִקַּל בְּכַבּוּדוֹ עַל אַחַת כְּפָה וְכַמָּה שְׁעָתִיד לְתֵּן אֶת הַדִּין, וּמִרְכָּה מִדָּה טוֹבָה מִמִּדַּת פְּרַעְיֻת' 'וְאַהֲבַת לְרַעְיָה כְּמוֹד'.

תורת כהנים פרשתא ו, סנהדרין פו. רמב"ם הל' עבדים פ"א, ספר המצוות לא תעשה רנ"ח-רנט-רס, סמ"ג לאוין קע"ה-קעו-קעז, יראים סי' רפ"ב-רפג-רפד, יורה דעה סי' רס"ז.

מצוה שמו

לא תרדה בו בפרך (לא תעשה רי"ב)

הַזֹּהִיר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד עֲבֹדַת פֶּרֶךְ, שְׁנֵאֱמַר (ויקרא כה, מג) 'לֹא תִרְדֶּה בּוֹ פֶּרֶךְ'.

משנה הלבית

ז"ל שכתב דאין לוקין על לאו זה שאפשר לעבור בלי מעשה, והקשו דהא הקנין נעשה על ידי מעשה דוקא, ולפי עניות דעתי יש לומר גם בזה דעת החינוך שאפשר בלי מעשה, כגון שיאמר לעבד שיעלה על אבן המקח בעצמו והוא יכריז כאן יש עבד למכור, ועובר על הלאו בלי מעשה, ודו"ק^ז.

שמו) הגדרת עבודת פרך. קיום המצוה, איזהו עבודת הפרך פירשו

עברי ישראל על אבן המקח, וזה לפי עניות דעתי ברור. אלא דאפילו לשיטתו היה יכול לשנות לפי דעת הרמב"ן ז"ל דסבירא ליה דאשה מוכרת עצמה^ה, והמנחת חינוך בעצמו הביאו במצוה מ"ב עיין שם, ואם כן הרי אפשר דהחינוך כתב כן לפי שיטת הרמב"ן ז"ל, אלא דלדידן לא צריכא לה והדברים כפשוטן.

שאפשר בלי מעשה. עוד הקשו על החינוך

ז. עיין שער המלך הל' חמוץ.
 ו. עיין משנה למלך הל' עבדים פ"א.
 ח. עיין סוטה יא.
 טז. עיין דברים טו, טז.
 ז. עיין שער המלך הל' חמוץ ומצה פ"א ה"ג, ובבבית משה לאוין קע"ה.

מִשְׁרָשִׁי הַמִּצְוָה. מִה שֶׁהַקָּדִים הִכְתוּב (שם, מב) 'כִּי עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד, וְהָרֹדֶה בְּעֶבְדוֹ מֵרָאֵה עֲצָמוֹ מוֹשֵׁל עָלָיו, כִּמּוֹ שֶׁכָּתַב הָאֵפֶן עֲזָרָא ז"ל (שם, מג). וְלֹא רָאוּי לְמִשְׁלַל עַל יִשְׂרָאֵל כִּי אִם עַל הַגּוֹיִם, אֲבָל זֶה אֲחִידָה הוּא שֶׁכָּל יִרְעֵה יִשְׂרָאֵל עֲנָפִים הֵם מְגֻנֵּעַ אֶחָד וּמְקוֹר אֶחָד מִחֲצִבְתָּם, וְאִין אִישׁ נִפְרָד מִחֲבָרָיו מִפְּאֵת נִפְשׁוֹתָם (אף שְׁנוּפִים נִפְרָדִים הֵם) כִּי כָּלָם נִפְשׁ אֶחָד הֵם וְאַחֲדוּת אֶחָד לְכָלָם, כִּי מִשְׁרָשׁ אֶחָד נֹוצְרוֹ כִּמְפָרְסָם בְּמִקְוֹמוֹת רַבִּים. וְזֶה שֶׁאָמַר (ויקרא שם מג) 'וּבְאַחֲיֵכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו' כְּלוֹמַר כָּל

משנה הלבית

חילה פניו עד שנתרצה. ובאלשיך (ויקרא כה, מג מד-מו) כתב "בפה רך" בלשון רכה כמו שאמרו בגמרא (סוטה שם), ויהיה פי' "בפה רך" שתבקש ותחלה פניו עד שיתרצה, ותאמר מרצונו הוא עושה, אבל באמת אינו עושה אלא מפני שהוא בוש ממך, ואתה עושה הכנות שיעשה מה שאין לבו חפץ, 'ויראת מאלהיך' (ויקרא שם מג) כי הוא יתברך שמו יודע כי לא מלבו עושה זאת, ואל תאמר אם אני אחלה פניו בפה רך והוא מודה ועושה, למה ימנעני הוא יתברך שמו מלעשותו, לזה אמר כי עבדך ואמתך אשר יהיה מן הגויים בהם תעשה, כי הם ירודים לך במדרגה, ולא באחיך.

שאר פרטים וכללים. ובספרא¹ עוד 'בו אין אתה רודה בפרך אבל רודה אתה בבן חורין בפרך', ופירש הראב"ד והר"ש אם הוא

לנו רז"ל² עבודה שאין לה קיצבה, וכן עבודה שאין צריך לה אלא שאומר לו שיעבוד כדי שלא יתבטל העבד ויעשה עצל, ועל דרך משל אמרו שלא יאמר האדם עדור תחת הגפנים עד שאבוא שהרי לא נתן קיצבה, אלא יאמר עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני³. ובספרא⁴ אמרו עוד שלא יאמר לו החם לי כוס והוא אין צריך לו, וכן כל כיוצא בזה. ואמה העבריה בכלל הלאו היא דאיתקש עברי לעבריה ועבריה לעברי לכל דבר מדברים אלו⁵. ודרשו חז"ל (סוטה יא:): 'ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך' (שמות א, יג), שהחליפו עבודת אנשים לנשים ועבודת נשים לאנשים, עבודת היום ללילה ועבודת לילה ליום, ופשוט דאם כן כל זה בכלל פרך שמוזהר שלא לעשות בעבד עברי⁶.

שמו) א. ע"ע בתומר דבורה פ"א המידה הד': 'כל ישראל הם שאר בשר אלו עם אלו, מפני שהנשמות כלולות יחד, יש בזה חלק מזה ובזה חלק מזה וכו', ומטעם זה נצטיינו 'ואהבת לרעך כמוך'. וע"ע בספר התניא פל"ב. **ב.** עיין ספרא פר' בהר פ"ו. **ג.** רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"ו. **ד.** שם. והובא בכסף משנה שם. **ה.** מנחת חינוך. **ו.** הגהות מיימוניות שם אות ב. **ז.** שם. הובא בהגהות מיימוניות שם אות ג.

'אִישׁ נִכְלָל וְדָבַק בְּאֶחָיו, וְלֹכֵן 'לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ'. וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמֹז שְׂבֻזֹּת 'לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בַּפֶּרֶךְ' בְּאֶחֶיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּזְכּוּ ל'וְהִתְנַחֲלֶתֶם אִתָּם לְבָנֵיכֶם' (ויקרא שם מו) בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי ו'לְעֵלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ' (שם), וְהוּא אֲשֶׁר תִּלְהֶי יִרְמְיָה צְרוֹת הַגָּלוּת הִפְרָ בְּמָה שֶׁלֹּא שָׁלְחוּ יִשְׂרָאֵל אֶת עֲבָדֵיהֶם הָעֲבָרִים חֲפָשִׁים^ח (אלשיך כה, מד-מו).

מראה מקומות עיין במצוה הקודמת.

מצוה שמו

לְעֵלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ (מצות עשה קל"ה)

צִוָּה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לַעֲבֹד בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי לְעוֹלָם, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא נִשְׁחָרַר אוֹתוֹ לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כה, מו) 'לְעֵלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ'.

משנה הלכות

שהוא, המוכר עצמו או שמכרו אביו העכו"ם לישראל לעבד או שפחה, הרי זה עבד או שפחה לעולם, ומלין וטובלין את העבד, והשפחה טובלין אותה לשם עבדות, ונתחייבו במצוות כנשים^א. וצריך בית דין של שלשה וביום לקבלת העבדות, עי' רמב"ם פ"ג מא"ב. ובמקום אחר^ב הארכתי לענין זמן בעבד זכר מתי נעשה בר עונשין, די"ג שנה הלכה למשה מסיני הוא ולישראל נאמרה ולא לעכו"ם, ואולי עבד אפילו זכר שנתחייב במצוות כנשים אפשר הכי נמי לענין עונשין. עכו"ם שהיה לו עבד עכו"ם ומכרו לישראל, אם קדם העבד וטבל עצמו לשם בן חורין יצא לחירות, ואין קונה קנין הגוף רק במילה וטבילה לשם עבדות^ג, ודעת הרמב"ם^ד

שכיר ונשתכר לעבוד עבודה קשה. ונוהג מצוה זו בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נהוג, ואין בה מלקות לפי שאין בה מעשה, דבמלאכה שאין צריכה הוא דבר המסור ללב, וגם במשנה עבודת לילה ליום ולהיפוך מכל מקום אינו עושה מעשה אלא מצווה. וכתב החינוך 'ואע"פ שאינה נהוג בזמן הזה ראוי לו לאדם להזהר בענין זה המצוה גם היום בהיות עניים בני ביתו, ולהזהר הרבה שלא לעבדם בפרך ולדחקם יותר מדאי, ויתן אל לבו כי העניות והעושר גלגל הוא שחוזר בעולם'.

שמו) גדרי עבד כנעני. קיום המצוה, בן נח זכר או נקבה מאיזה אומה

ח. עיין ירמיה לד, ח-טז. **שמו) א.** מנחת חינוך. **ב.** עיין בשו"ת משנה הלכות ח"ד סי' רי"ח. **ג.** רמב"ם שם הי"א. **ד.** יו"ד סי' רס"ז ס"ט. **ז.** כסף משנה הל' עבדים פ"ט ה"ה. **י"ד** שם. **ו.** עיין בית יוסף סי' רס"ז, ועיין לחם משנה הל' עבדים פ"ח הכ"א, ופ"ט ה"ג, ובמנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שְׁעַם יִשְׂרָאֵל נִבְרָא לְעִבּוּדַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וְצִרְיָכִין הֵם לְעִבְדִּים לְשִׁמְשׁ אוֹתָם, וְאִם אֵין לָהֶם עֲבָדִים מִן הַגּוֹיִם לֹא יוּכְלוּ לְהַשְׁתַּעֲבֵד שְׂכָלָן מִשְׁעֲבָדִים לוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְזֶה שֶׁכָּתוּב (ויקרא שם) 'וּבְאַחֲיֶכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ', כְּלוּמַר וּבְכֵן לֹא תִצְטָרְכוּ לְהִתְעַבֵּד 'בְּאַחֲיֶכֶם' וְתִהְיוּ כָּלָם נְכוּנִים לְעִבּוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, וּבִהְיוֹת יְסוֹד הַמִּקְרָא הַזֶּה כְּדִי שְׂיִרְבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעִבּוּדַת בּוֹרְאָם הַתִּירוּ חֲכָמִים מִפִּי הַקִּבְלָה לְבַטֵּל מִצְוָה זוֹ בְּמָקוֹם מִצְוָה, וְאַפְלוּ בְּשָׂבִיל

משנה הלכות

ולא יכביד עולו על עבדו ולא יצר לו, ויאכילהו מכל מאכל ומכל משתה, חכמים הראשונים היו מותרים לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין ומקדימין מזון הבהמות והעבדים לסעודת עצמן, הרי הוא אומר (תהלים קכג, ב) 'כְּעֵינִי עֲבָדִים אֶל יָד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינִי שִׁפְחָה אֶל יָד גְּבִירָתָהּ', ואֵין האֲזוּרִיּוֹת והַעֲזוֹת מִצְוִיָּה אֵלּא בַּעֲכוּ"ם עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֲבָל זָרְעוֹ שֶׁל אֲבִרָהָם אֲבִינוֹ ע"ה הֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִשְׁפִּיעַ לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא טוֹבַת הַתּוֹרָה וְצוּהָ אוֹתָם בְּחֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים רַחֲמָנִים הֵם עַל הַכֹּל, וְכֹל הַמֵּרַחֵם מֵרַחֲמֵין עֲלֵיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג, יח) 'וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמָן וְהִרְבֵּן' (שבת קנא:).

כללים. וְנוֹהַג מִצְוָה זוֹ בְּזִכְרִים וּנְקֻבוֹת לְעוֹלָם, וְאִשָּׁה אֲלֻמְנָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ וְהִנִּיחַ לָהּ עֲבָדִים אוֹלִי מוֹתֵרֶת לְשַׁחֵרֵר עֲבָדָה אִם לֹא תוֹכֵל לִמְכָּרָם, כִּי אֲסוּרָה לִהְיוֹת לָהּ עֲבָדִים מִפְּנֵי הַחֹשֶׁךְ.^א

דַּעכוּ"ם שֶׁמִּכֵּר עֲצָמוֹ יֵשׁ בּוֹ תִּכְיָף קִנְיָן הַגּוֹף. הַמִּשְׁחָרֵר עֲבָדוֹ עוֹבֵר בַּעֲשָׂה, וְלִמְצוּה מוֹתֵר לְשַׁחֲרָרוֹ וְאִפְלוּ מִצְוָה דִּרְבָּנָן דִּרְבִּים.^ב

דרכי קנייתו ושחרורו. עֲבָד כִּנְעָנִי נִקְנָה בַּכֶּסֶף וּבִשְׁטֵר וּבַחֲזָקָה וּבַחִילוּפִין וּבַמִּשְׁכָּה, וְקוֹנָה אֶת עֲצָמוֹ בַּכֶּסֶף עַל יְדֵי אַחֲרִים שִׁיתְנוּ לְאֲדוֹן עַל מִנַּת שִׁישְׁתַּחֲרַר, אוֹ בִשְׁטֵר שֶׁכָּתַב לוֹ רְבוֹ, אוֹ שִׁשִּׁיחַת לוֹ רְבוֹ אֶחָד מֵרַאשֵׁי אֲבָרָיו בְּכוֹנָה.^ג הִשְׁיָאוּ רְבוֹ בֵּת חוֹרִין אוֹ שֶׁהִנִּיחַ לוֹ תַּפְלִין עַל רֹאשׁוֹ, וְכִיּוּצָא בְּאֵלּוֹ שְׂאֵין חִיבִין בָּהֶם אֵלּא בְּנֵי חוֹרִין, יֵצֵא לַחֲרִירוֹת בַּכֶּךְ וְכּוֹפִין אֶת רְבוֹ לְתֵת לוֹ גֹּט שַׁחֲרוּר.^ד שִׁפְחָה שֶׁבָּא עֲלֶיהָ הָאֲדוֹן יֵשׁ אוֹמְרִים שִׁיִּצָּאָה לַחֲרִירוֹת.^ה

עבודתו. וְיִכּוֹל לֹמַר לוֹ הָאֲדוֹן לְעַבְדוֹ הַכִּנְעָנִי עֲשֵׂה עִמִּי וְאִינִי זֶנְךָ.^ו וּמוֹתֵר לְעַבּוֹד עִמּוֹ בַּפֶּרֶךְ, וְאֵע"פ שֶׁהִדִּין כֵּן מִיֵּדַת חֲסִידוֹת וְדִרְכֵי חֲכָמִים שִׁיֵּהָ אָדָם רַחֲמָן וְרוֹדֵף צֹדֵק

ה. רמב"ם הל' עבדים פ"ט ה"ו. יו"ד שם סע"ט. ו. רמב"ם שם פ"ה ה"א. יו"ד שם ס"ג כ"ה-כו. ז. רמב"ם שם פ"ח ה"ז. יו"ד שם סע"א. ח. ראב"ד וכסף משנה שם פ"ט ה"א. יו"ד שם ס"ע. וש"ך שם ס"ק פ"ט. ועיין רמב"ם הל' גירושין פ"י ה"ט. ט. רמב"ם שם פ"ט ה"ז. יו"ד שם ס"כ. י. לשון הרמב"ם שם ה"ח. ועיין יו"ד שם ס"ז. יא. עיין חינוך, ובהגותיו של המשנה למלך עליו.

מצוה דרפגן אם הוא מצוה דרפם פגון שלא היה עשה בבית הפנסת מתר לשחרר עבד ואפלו שתים להשלים המגין (חינד). ועל דרך הסוד כי הגוים מסטרא דשמאל, ויהיה השמאל משעבד לימין לעולם, וכאשר תשעבדהו תשיב ללבך הטעם לפי שהיו מכעיסין את בוראם, ואתה תשוב ושמעת בקול ה' אלקיך (מעמי מצות (לר"מ הבבלי) מצות עשה קלב).

ברכות מז: גימין דח: קידושין כב: כד: ב"ק כו: רמב"ם הל' עבדים פ"ה, ספר המצוות מצות עשה רל"ה, סמ"ג עשין פ"ז, יורה דעה סי' רס"ז, חושן משפט סי' קצ"ז.

מצוה שמח

שלא להניח עבד"ם לעבד בעבד עברי בפרך (לא תעשה רי"ג)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא נניח לגוי השוכן בארץ ישראל לעבד בעבד עברי שמכר עצמו לו בעבודת פרך, שנאמר (ויקרא כה, גג) 'לא ירדנו בפרך לעיניך'.

מישרשי המצוה. שלא נאמר מאחר שזה העבד העברי עבר על נפשו ומכר עצמו לעבד לנכרי, ודרשו 'ומך אחיד עמו' (ויקרא שם מז), מי גרם לו שימוך דבוקו עמו, אם כן רשע הוא נניחו שיעבד בו ו'הלעימהו

משנה הלכות

החוב על ישראל למנוע רדייה. ואסור לו לעכו"ם הקונה אותו לעבוד עמו בפרך (ומהו עבודת פרך עיין לעיל מצוה שמ"ו), ואם רצה עכו"ם לעבוד עמו בפרך מצוה על כל אדם מישאל להצילו ממנו, ואמרו בספרא (פר' בהר פ"ח ח) "לא ירדנו בפרך לעיניך" אין אתה מצווה אלא לעיניך, כלומר שאין אנו חייבים לחזר עליו ולהכנס בבית העכו"ם לראות אם ירדנו בפרך, אלא

שמח) מכירת עבד עברי. עבד עברי שמכרוהו בית דין בגניבתו אין מוכרין אותו אלא לישראל או לגר צדק. וכן המוכר עצמו אין רשאי למכור עצמו לעכו"ם, ואפילו לא לגר תושב, ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעכו"ם, ואפילו לעבודת כוכבים עצמה, הרי זה מכור, שנאמר (ויקרא כה, מז) 'או לעקר' זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה^א.

לְרָשָׁע וַיָּמוּת^א, וְלִכֵּן הִזְהִירָה הַתּוֹרָה 'לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ' (עין חינוך), בְּלוֹמַר אֵיךְ עֵינֶיךָ יְכוּלִים לִרְאוֹת בְּרִדִּית אַחִידָה, הָרִי מִזֶּרַע אֲבָרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב הוּא. וְאַף עַל פִּי שֶׁחֲטָא קָרָא הַפְּתוּב 'אַחִידָה', 'וְכִי יָמוּךְ אַחִידָה' אַף שֶׁהוּא מִן הַמִּצְוֹת אוֹלִי יָשׁוּב לְהִשָּׁם וִירַחֲמֵהוּ. וְעַל כֵּיּוֹצֵא בָּזֶה אָמְרוּ רַז"ל (קידושין כ:): 'שְׁלֹא תֵאמַר מֵאַחֵר שֶׁהֵלֵךְ זֶה וְנִעְשָׂה מְשִׁמֵּשׁ לְעִבּוּדָה זָרָה אֲדַחָה אֲבָן אַחֵר הַנוֹפֵל, תִּלְמֹד לֹמַר (ויקרא שם מח) 'אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ'. וְיִמָּהֵא טַעְמָא אֲסוּר לְהַנִּיחוֹ וּלְרִדּוֹתוֹ גַּם כֵּן. וְהַחֲנוּךְ כָּתַב שֶׁ'שְׂרָשׁ מִצְוָה זוֹ גְּלוּיָה לְכָל רוֹאֵי שְׁמִשׁ'.

מראה מקומות עיין מצוה שמ"ה.

משנה הלכות

כיון שעבדו בהם בפרך, ובמקום אחר^א פירשתי דהרי הקדוש ברוך הוא לכתחילה התנה שאותה אומה שתשעבד את ישראל ידון אותה וכמו שכתוב (בראשית שם יד) 'וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי', ואם כן לא ידענא מאי קשיא, דכך היה התנאי ועל שם זה נכנסו ושעבדו את ישראל, והוה דומיא דמי שאומר לחבירו שבר כלי ותשלם שחייב לשלם, והכי נמי בזה, ויש להאריך. ונוהג בזמן שדין עבד עברי נוהג וידינו תקיפה על האומות ויש לנו כח לצוותם לעשות על פי חוקי התורה. ואם עבר אין לוקין על לאו זה כיון דאין בו מעשה.

כל זמן שנראה הדבר מצווין אנו למנעו, ואם הניחוהו עובד ויש בידו למנעו עובר בלאו^ב.

חיוב העכו"ם הרודה בעבד עברי. ויש להסתפק בעכו"ם שעבד את ישראל בפרך אי חייב מיתה, דהרי אפשר שחייב מיתה על שציערו לישראל, ואולי קצת ראייה ממשה רבינו שראה איש מצרי מכה איש עברי מאחוריו^ג ורודוהו בפרך ולכן הרגו, ואולי מטעם זה נתחייבו מצרים מיתה, והרמב"ם בשמונה פרקים (פ"ח) דיבר מקושיית המפרשים כיון שהיתה גזירת 'ועבדום ועינו אותם' (בראשית טו, יג) א"כ קיימו רצון השם, עיין שם מה שתירץ בזה, ולהנ"ל יש לומר

ב. ראה רש"י שם. ג. ב"ק סט. ד. שם ה"ו. ה. שמות ב, יא. ו. עיין הגדה של פסח עם מגיד משנה בד"ה ברוך שומר הבטחתו.

מצוה שממ

שלא להשתחוות על אבן משכית (לא תעשה רי"ד)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לעשות אבן מוכנת להשתחוות עליה אפלו להשם ברוך הוא, שנאמר (ויקרא כו, א) 'ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה'.

משרשי המצוה. כתב הרמב"ם ז"ל (ספר המצוות לא תעשה יב) לפי שהיו עושיין בן לעבודה זרה, ישימו אבנים מצירות במלאכה נאה לפני הצלם, והיו משתחוים עליה לפניו. ואפשר גם כן הטעם מפני שנראה כמשתחוה לאבן עצמה, אחר שהכינוהו וצירוהו והוא נאה יש מקום לחשד שעשאו לעבודה זרה. אבל המשתחוה על גבי בגדים נאים אין שם מקום לחשד, שהבגד הוא דבר שפלה במהרה ולא יעשנו בריה אלוה, ולא

משנה הלבית

טעמא נהגו בארצות המזרח לשטוח עשבים בבתי כנסיות ביום כיפורים שנופלין על פניהם בעבודה².

היתרו בבית המקדש. בבית המקדש מותר להשתחוות לה' על האבנים שנאמר 'לא תתנו בארצכם', ודרשינן (מגילה כב:) 'בארצכם אין אתם משתחוים אבל אתם משתחוים על אבנים המפוצלות במקדש'. ובמנחת חינוך נסתפק בהר הבית חוץ מעזרת ישראל מהו להשתחוות שם על אבנים, ולפי עניות דעתי דבהר הבית אסור מדאמרו 'אבל אתם משתחוים על האבנים שבמקדש', ולשון 'שבמקדש' משמע בפנים במקדש. ומה שטען המנחת חינוך דלטעם החינוך גם בהר הבית

שמט) גדרי האיסור. המשתחוה על רצפת אבנים בכל מקום חוץ מבית המקדש עצמה בפישוט ידים ורגלים, שנמצא כולו מוטל על האבן, ואפילו השתחוה לה' עובר בלאו זה, ובעדים והתראה לוקה³. ואם השתחוה בלא פישוט ידים ורגלים מכין אותו מכת מרדות, ואם השתחוה לעבודה זרה אין חילוק בין פישוט ידים ורגלים או בכל אופן, אלא מיד שכבש אדם פניו בקרקע להשתחוות לפניו נסקל⁴.

בפריסת מחצלאות. ואין אסור אלא על האבן עצמו, אבל פרסו מחצלאות או מיני בגדים או עשבים וכיסה רצפת האבנים מותר להשתחוות עליהן לה', ומהאי

שמט) א. רמב"ם הל' עכו"ם פ"ו ה"ו. **ב.** שם ה"ח. **ג.** שם ה"ז. **ד.** או"ח סי' קל"א ס"ח בהגה. **ט"ז** שם ס"ק ט"ו. ועיין מגן אברהם שם ס"ק כ"ב. **ד.** רמב"ם שם.

כֵּן אָבֵן. וְהַתּוֹרָה תִּרְחַק הָאָדָם הַרְבֵּה מִלַּעֲשׂוֹת דְּבָר שְׂיִחָשֵׁד בּוֹ, וְעוֹד שֶׁלֹּא יִכְשְׁלוּ אַחֲרָיו רוֹאִיו בְּאֵמֶת בְּעִבּוּדָה זָרָה (עֵינַי חִינוּךְ). עוֹד טַעַם שֶׁלֹּא יִתְנַאֲוּ לִפְנֵי עוֹבְדֵי הַכּוֹפְרִים וְלֹא נִמְשָׁךְ אַחֲרֵיהֶם חֶסֶם וְחִלְלָה (מַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) לֹא תַעֲשֶׂה רַח). וּמֵאֵד וּמֵאֵד הַזֵּהִירָה הַתּוֹרָה לְהִרְחִיק מִכָּל מִינֵי עִבּוּדָה זָרָה וּמַעֲשֵׂיהָ שֶׁלֹּא נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיהָ, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ (סְפָרִי שׁוֹפְטִים ג) הַמִּצְבָּה אֲהוּבָה הִיתָה לְמָקוֹם, וְכִיּוֹן שֶׁעָבְדוּ בָּהּ לְעִבּוּדָה זָרָה הִרְחִיקָה וּשְׁנֵאָהָ.

מגילה כב: ירושלמי עבודה זרה פ"ד ה"א, רמב"ם הל' עבודה זרה פ"ו, ספר המצוות לא תעשה י"ב, סמ"ג לאוין מ"ג, אורח חיים סי' קל"א.

פְּרִשְׁת בַּחֲקָתִי יֵשׁ בָּהּ ז' מִצְוֹת עֲשֶׂה וְה' לֹא תַעֲשֶׂה

מִצְוָה שֵׁנִי

דִּינִי עֲרֵכִין (מצות עשה קל"ו)

צִוָּה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִין עֲרֵכִי אָדָם שֶׁאָמַר עֲרֵכִי עָלַי אוֹ עֲרֵךְ פְּלוֹנִי עָלַי שִׁיתֵּן הָעֶרֶךְ הַמִּפְרָשׁ בַּתּוֹרָה לְזָכַר וּלְנִקְבָּה, שְׁנֵאָמַר (ויקרא כו, ב) 'אִישׁ כִּי יִפְלֹא גֵדָר בְּעֶרְכֶּךָ נִפְשֶׁת לָהּ' וְגו'.

משנה הלכות

ערכין לפי השנים. והיינו לזכר משנולד עד יום שלשים, ויום שלשים בכלל, אין לו ערך כלל, מיום ל"א עד מלאת חמש שנים לזכר, ויום מלאת בכלל, לזכר חמשה שקלים ולנקבה שלשה שקלים, מיום שנכנס לשנת שש עד מלאת עשרים שנה לזכר עשרים שקלים ולנקבה עשרה שקלים, מעשרים ואחת עד תשלום שישים שנה לזכר חמישים שקלים ונקבה שלשים שקלים, משישים ולמעלה כל ימי חייו, הזכר ט"ו שקלים ונקבה

אין מקום חשד, יש לומר אדרבה כיון שהגיע להר הבית ואינו נכנס לעזרה להשתחוות ומשתחוה בחוץ, אדרבה יחשדוהו שאין עבודתו להשם, וצריך עיון בזה. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

שנ) גדרי המצוה. קיום המצוה. האומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי, חייב ליתן לבדק הבית* כסף כפי ערך הקצוב בתורה לפי שנות האדם.²

ה. עיין גם ברש"י ורמב"ן דברים טז, כב. ורמב"ן בראשית כו, ה. **שנ)** א. רמב"ם הל' ערכין פ"א ה"י. ב. שם ה"ב.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהָאָדָם יִשְׁתַּתֵּף בְּעֲלִיּוֹנִים בְּדַבּוּר וּבְמַחֲשָׁבָה, וְהוּא הַחֶלֶק הַנִּכְבָּד שָׁבוּ, וְזֶה יִקְרָא בָּאָדָם 'נֶפֶשׁ חַיָּה' (בראשית ב, ז) בְּתַרְגּוּמוֹ 'וְהָיָה בָּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא', כִּי שָׁאֵר חֲלָקֵי הַגּוֹף מֵתִים הֵם, וְאִם יִפְסִיד הָאָדָם זֶה הַחֶלֶק הַטּוֹב יִשְׁאֵר הַגּוֹף מֵת וְכִכְלִי שָׂאִין חֲפֵץ בּוֹ. וְלִכֵּן נִתְחַיֵּב לָקִים דַּבּוּרוֹ בְּמֵה שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּהַקְדָּשׁוֹת וּצְדָקוֹת. וְאִם בְּיָתֵר עֲנִינֵי הָעוֹלָם, אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיַחֲדוּ בְּהֵן עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, הַזְהִירוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה הָאָדָם בְּדַבּוּרוֹ. וְגַם תִּקְנֵנוּ לְקַלְלֹ בְּמִי שֶׁפָּרַע לְמִי שֶׁאִינוֹ עוֹמֵד בְּדַבּוּרוֹ¹ (חינוך). וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא (בחוקותי ו) דְּרָשׁוּ "מִגִּיד דְּכָרוּ לְיַעֲקֹב" וְגו' (תהלים קמו, יט), אָמַר לָהֶן הַקְדָּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם אַתֶּם

משנה הלבית

הכל עליו חובה עד שיעשיר וישלם הכל². היה עשיר בשעת הערך והעני עד שעת הערכת הכהן, לרמב"ם³ משלם כעשיר, ולתוספות (ערכין ז: ד"ה בעידנא) משלם כעני, כיון דבשעת ערך הכהן היה עני. עני והעשיר נותן ערך עשיר, עני והעשיר והעני נותן ערך עני⁴.

שאר פרטים. ואינו משלם עד שיעמוד בדין, לפיכך מת קודם שיעמוד בדין אין היורשין חייבין, עמד בדין ומת יתנו היורשין⁵. והממון לבדק הבית, ונותנו לכהן הגבאי⁶. עכו"ם, דעת הרמב"ם דאינו מעריך, ודעת הראב"ד דמעריך כישאל⁷. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, ומכל מקום אמרו חכמים (ע"ז יג.) דבזמן הזה לכתחלה אין מעריכין⁸.

עשרה שקלים⁹. ואין חילוק בערכין בין אם הוא אדם נאה לאדם מכוער, בין חולה לבריא, ואפילו סומא או גידם, הכל נערכין לפי השנים שהם, והוא מגזירת הכתוב¹⁰. ולפלא הוא שלאחר שישים שנה ערך שווי הזכר ירד יותר לפי אחוזים מהנקבה, והוא על דרך שאמרו ז"ל (ערכין יט.) 'סבא בביתא פאחא בביתא סבתא בביתא' וכו'. האומר דמי פלוני עלי משלם לפי ערך שווי שהוא שוה למכור בשוק, לפי שנדר בדמי שווי ולא בערך של תורה¹¹.

דיני השג יד. ויש דין השג יד בערכין, כלומר שאם העריך אדם גדול ונתחייב נ' שקלים, והוא עני ואין לו אלא סלע, נותן הסלע שיש לו בידו ונפטר, ואפילו נתעשר לאחר כך אין השאר עליו חובה¹², ודוקא שיש לו עכ"פ סלע, אבל אם אין לו סלע ישאר

ג. ב"מ מד. ושם מח. ד. שם ה"ג. ה. שם ה"ח. ו. ראה רש"י ויקרא כז, ז. ז. רמב"ם שם ה"ט. ח. שם פ"ג ה"ב. ט. שם ה"ג-ד. י. שם ה"ה. ועיין בלחם משנה. יא. רמב"ם שם. יב. שם פ"א הכ"א. יג. שם ה"י. ועיין חינוך ומנחת חינוך. יד. ברמב"ם שם ה"ו. טו. ועיין רמב"ם שם פ"ח ה"ח.

מְבִיאִין לְפָנַי עֲרֵכִין שְׁלָכֶם מַעֲלָה אֲנִי עֲלֵיכֶם כָּאֵלֹהֵי הַקְרִבְתֶּם נַפְשׁוֹתֵיכֶם
לְפָנַי, אָמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל בְּזָכוֹת הָעֲרֵכִין אֲנִי מְצִיל אֶתְכֶם
מֵעֲרִיכַת גִּיהֶנֶם.¹

ערכין פרק א ופרק ה, רמב"ם הל' ערכין פ"א, ספר המצוות מצות עשה קי"ד, סמ"ג עשין קכ"ח.

מצוה שנה

לֹא יַחְלִיפְנוּ וְלֹא יָמִיר (לא תעשה רמ"ו)

הַזִּהִיר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא לְהָמִיר בְּהֶמָּה שֶׁהַקְדִּישָׁה לַמִּזְבֵּחַ בְּבִהְמוֹת
אַחֲרוֹת, שְׁנֶאֱמַר (ויקרא כו, י) 'לֹא יַחְלִיפְנוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ'.

משנה הלכות

ועובר, ואם קדם מום קבוע להקדשו אינו עושה תמורה ואינו עובר.¹ הכלאים והטרפה ויוצא דופן וטומטום ואנדרוגינוס אם הקדישם אינם עושין תמורה.² הרובע והגרבע הרי הם כבעלי מום ועושים תמורה, וכל אלו שהם כבעלי מום עובר עושין תמורה.³

שוגג. התכוין לומר תמורת עולה ואמר תמורת שלמים שיש לי, הרי זו תמורה ולוקה, אבל אם סבר שמותר להמיר והמיר הרי זו תמורה ואינו לוקה.⁴

קרבות שאין עושין תמורה. המיר באבר אחד כגון שאמר תחת רגל, ואפילו בלב וכבד שהנשמה תלויה בו אינו תמורה.⁵

ואין התמורה עושה תמורה.⁶ ואין תמורה בעופות.⁷ קדשי נכרים אין עושין תמורה מן התורה,⁸ החטאות שדינם שימותו, כגון ארבע

שנא) גדרי האיסור. קיום המצוה, מי שיש לו קרבן שהוא שלו, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים,⁹ ואמר על בהמת חולין אחת, או הרבה בהמות שיש לו, הרי זו תחת זו או זו חליפת זו, או שאמר הרי זו תחת חטאת שיש לו בביתו ויש לו, עובר בלאו זה, ובעדים ובהתראה לוקה על כל בהמה ובהמה שהמיר, אבל אם אומר על בהמת חולין הרי זו תחת חטאת או עולה סתם, ולא הזכיר תחת איזה חטאת או עולה, אינו כלום, שצריך שיהא ההקדש שמחליף בו מפורט וידוע.¹⁰

בעלי מומין והדומה להם. היתה הבהמת הקדש בעלת מום, אם בשעה שהקדישה היתה שלימה או שהקדיש בעל מום עובר שחלה הקדושה נעשית תמורה

שנא) א. עיין תמורה יג. ב. רמב"ם הל' תמורה פ"א ה"א, ופ"ב ה"א. ג. שם פ"א ה"ג. ד. שם ה"ז. ה. שם ה"ח. ו. שם ה"ב. ז. שם ה"ט, ומנחת חינוך, אך עיין בכסף משנה שם. ח. רמב"ם שם ה"ט. ט. שם ה"א. י. שם ה"ו. ועיין בהשגת הראב"ד שם.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. שִׁירָדָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁבָּרָא בּוֹ יֵצֶר טוֹב וַיֵּצֶר הָרָע, וּבְשִׁיתִגְבֵּר עָלָיו יֵצֶר הַטּוֹב וְעוֹלָה בְּמַעֲלוֹת הַקִּדְשָׁה נוֹדֵר וּמִקְדִּישׁ לַה' בְּתִשּׁוּקָתוֹ לְאַהֲבַת הַבּוֹרָא לְדַבָּקָה בּוֹ, וּלְפַעֲמִים יִתְגַּבֵּר עָלָיו הַיֵּצֶר הָרָע וְיִסִּיתָהוּ לַחֲזוֹר בּוֹ. וְכִיּוֹן שֶׁרָאָה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה קִדְשַׁת הַגּוֹף וַאֲיֵנוּ רִשְׁאֵי לַחֲזוֹר, יַחֲשֹׁב עַל כָּל פָּנִים לְהַחֲלִיפוֹ בַּפְּחוּתָהּ מִמֶּנָּה, וְאַסְרָה הַתּוֹרָה שֶׁ'לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ. וּמִזֶּה הַטַּעַם אָסְרָה תּוֹרָה שֶׁלֹא יַחֲלִיף אָפְלוֹ רַע בְּטוֹב, שְׂאֵם יִתִּיר לוֹ לְהַחֲלִיף רַע בְּטוֹב יָבוֹא לְהַחֲלִיף גַּם טוֹב בְּרַע וַיֹּאמֶר טוֹב הוּא. וְקִנָּם הַכְּתוּב שְׂאֵם עֶבֶר וְהִמִּיר 'וְהָיָה הוּא וְתִמְוִרְתּוֹ קִדְשׁ' (רבינו בחיי ויקרא כו, י. ועיין רמב"ם הל' תמורה פ"ד ה"ג). וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי שָׂמָא זֶה הַבְּהֻמָּה שֶׁהַקִּדְשׁ לְמִזְבֵּחַ תָּם עֲוֹנָה וְכֹא עָתָה לְתִקּוּן וּמִדְּרָגָה הָרְאוּי לָהּ, שֶׁתֵּם גְּלָגּוּלוֹ שֶׁל הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּתְגַּלְגַּל בָּהּ מִפְּנֵי חֲטָאוֹ, וְאַסּוּר לְדַחוּתָהּ מִלְּתִקְנָה וּלְמִצָּא מְנוּחַ לְרַגְלָהּ (מצודת דוד (רדב"ז) מצוה תלה) א".

תמורה פרק א, רמב"ם הל' תמורה, ספר המצוות לא תעשה ק"ו ומצות עשה פ"ז, סמ"ג לאוין שמ"ה, עשין רכ"ב.

משנה הלבות

חטאות מתות וכיוצא בזה, אין עושין תמורה, וכל שדינו שתרעה עד שיפול בו מום ותמכר ויביא בדמיה קרבן אחרת עושה תמורה².
כללים. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ואם עבר אדם

אפילו בזמן הזה והקדיש בהמה למזבח, אף על פי שאינו רשאי, והמירה חייב מלקות, ואף שהוא לאו שאין בו מעשה מכל מקום בדיבורו מתעבד מעשה כמו שאמרו (תמורה ג:) 'שאני מימר דבדיבורו עבד מעשה'³.

יא. וע"ע שם מצוה רל. יב. שם ה"כ. יג. עיין רמב"ם שם ה"א. ובכסף משנה ולחם משנה שם, ועיין מנחת חינוך.

מצוה שנב

שְׁתַּמּוּרָה יְהִי קֹדֶשׁ (מצות עשה קל"ז)

צִוָּה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִיּוֹת הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ, כְּלוּמַר הַמִּמִּיר בְּהֵמַת קֶרְבָּנוּ
בְּבִהְמָה אַחֲרֵת שֶׁתִּהְיֶה הִיא קֹדֶשׁ כְּקֶרֶבֶן עֲצָמוֹ, שְׁנֵאמַר (ויקרא כו, י)
'וְהָיָה הוּא וְתְמוּרָתוֹ יְהִי קֹדֶשׁ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. בֵּינוֹן שְׁנֵתָן דַּעְתּוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל בְּהֵמָה זֹאת שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ
קֹדֶשֶׁת הַגּוֹף חֲלָף בְּהֵמַת הַקֹּדֶשׁ שְׁלֹו וְתַחֲוִיל עָלֶיהָ קֹדֶשֶׁת, מִיד
נִתְפָּסָה בְּהֵמָה זֹאת בְּכָל קֹדֶשֶׁת שֵׁישׁ לָהּ לְבִהְמַת הַקֹּדֶשׁ וְנִתְפָּשְׁטָה הַקֹּדֶשֶׁת
בְּכָל חֹמֶר הַהַקֹּדֶשׁ. וּמִכָּל מְקוֹם לֹא פָקְעָה קֹדֶשֶׁת הָרֵאשׁוֹנָה מִמֶּנָּה עַד

משנה הלבות

שלמים, לאחר חצות היא עצמה תקרב
שלמים, בכור ומעשר תמורתן ירעו עד שיפול
בהם מום ותאכל. תמורת הבכור לכהנים
והמעשר לבעלים. כל התמורות שהיו בעלי
מומין קבועים מתחילתן הרי אלו יפדו ואינן
יוצאין לחולין לכל דבר שיהיו מותרין בגיזה
ועבודה לאחר פדיון, שהקדישה חלה על
בעלת מום קבוע שנאמר (ויקרא כז, י) 'רע
בטוב'. בהמה שהקדישה חצייה עולה
וחצייה שלמים תמורתה כמותה.¹

שאלה בתמורה. ואין נשאלין על התמורה
דהא אפילו בטעות חל התמורה,²
ומיהו אם שאל על גוף הקרבן והתירו לו
ויצאה לחולין למפרע גם התמורה הותרה,
דמאחר דאין העיקר קדוש תמורתה אין לה
במה לתפוס הקדושה.³ ובמקום אחר⁴

(שנב) גדרי המצוה. קיום המצוה, צוה
הקדוש ברוך הוא שהממיר
בהמה בבהמה, כמבואר במצוה הקודמת,
התמורה תהיה קודש כקדושת הקרבן שתפס
בה, והוא מצות עשה.⁵

דיני תמורות קרבנות. ואין וולד בהמת
הקדש עושה תמורה.⁶ והנה תמורת
עולה תקרב עולה, ואם לא היתה ראויה
להקרבה תמכר ויביא בדמיה עולה, ונקבה
תרעה עד שיפול בה מום ותמכר ותקרב
בדמיה, תמורת חטאת תמות, תמורת אשם
תרעה עד שיפול בה מום ויפלו דמיה לנדבה,
תמורת שלמים תקרב שלמים, תמורת תודה
תקרב תודה אלא שאינה טעונה לחם, תמורת
פסח שהמיר קודם חצות בערב פסח תרעה
עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בדמיה

(שנב) א. רמב"ם הל' תמורה פ"א ה"א. ב. שם הט"ו. ג. שם פ"ג ה"א. ד. שם ה"ב. ה. שם ה"ה. ו. שם
ה"ג. ז. שם הל' נדרים פ"ד ה"ז. ח. נזיר לב. ותוס' שם לג. ד"ה ובית הלל, והובא במשנה למלך הל' ערכין
פ"ו הל"ד, ובמנחת חינוך. ט. עיין כעין זה בשו"ת משנה הלכות ח"י סי' קל"ט.

שֶׁתֵּצֵא הָרָאוּשׁוֹנָה לְחָלִין, וְהַתּוֹרָה קִנְסוּ בֵּינוֹן שֶׁעֲבַר אֲמִימָרָא דְרַחֲמָנָא שְׂצוּהָ לֹא לְהַחֲלִיפָנוּ, וְאִי עֲבִיד לֹא מַהֲנִי וְנִשְׁאָרוּ שְׁנִיָּהֶם קֹדֶשׁ, כִּי לֹא נַעֲקְרָה הַקֹּדֶשֶׁה מֵרָאוּשׁוֹנָה אֶלָּא נִתְפַּשְׁטָה גַם עַל הַשְּׁנִיָּה. וְעַל דֶּרֶךְ הָרָמּוֹז כִּי מוֹסִיפִין מַחֲל עַל הַקֹּדֶשׁ, וְלִכֵּן הַחֲל נַעֲשֶׂה קֹדֶשׁ אֲבָל לֹא מִקֹּדֶשׁ עַל הַחֲל וְלֹא יֵצֵא הַקֹּדֶשׁ מִקֹּדֶשְׁתּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוּד כִּי שְׂמָא בְּהֶמָּה זֶה תָּם גְּלָגוּלָה וְזֶה רוּצָה לְדַחוּתָהּ, לָכֵן מִזְמִין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְזֶה הַמְּמִיר אַחֲרֵת כִּי יוֹצֵא בְּרָאוּשׁוֹנָה וְהָיוּ שְׁנִיָּהֶם קֹדֶשׁ וְעוֹלִים עַל גְּבִי הַמְּזוּבָּח וְנִתְקַנּוּ שְׁנִיָּהֶם, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ חֹשֵׁב מַחֲשָׁבוֹת לְבִלְתִּי יִדַּח מִמֶּנּוּ גֵּדָח, וְלִכֵּן אֵין דִּין תְּמוּרָה בְּעוֹפּוֹת (מִצְוֹת דּוֹר (דב"ז) מִצְוָה תִּלָּה). וְאַף עַל פִּי שְׁכָל הַמִּצְוֹת חֲקִי הַתּוֹרָה הֵן רְאוּי אֶתָּה לְהַתְּבוּנָה בָּהֶם, כֹּל שְׂאֵתָה יָכוֹל לְתַן לוֹ טַעַם תֵּן לוֹ טַעַם (רמב"ם ה' תְּמוּרָה פ"ד ה"ג).

מראה מקומות עיין מצוה שנ"א.

מצוה שנג

עֲרֵכִי בְּהֶמָּה (מצות עשה קל"ח)

צִוָּה הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִין עֲרֵכִי בְּהֶמָּה כְּמוֹ שְׂצוּתָהּ הַתּוֹרָה, שְׂנֵאֲמַר (ויקרא כז, יא-יב) 'וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה לְפָנַי הַכֹּהֵן. וְהִעֲרִיךְ הַכֹּהֵן אֶתָּה'.

משנה הלכות

קדושה בתמורה ביטל עשה זו, מלבד האיסור דמשתמש בקדשים.

שנג) גדרי המצוה. קיום המצוה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק

הבית, אף על פי שעבר על עשה מה שעשה עשוי וחלה קדושה עליה ונפדית כשהיא תמימה, ומעריך אותה הכהן בדמיה והדמים

נסתפקתי אם לוקה כהאי גוונא על התמורה כיון דעבר אמימרא דרחמנא קודם ששאל, או דילמא כיון ששאל הוברר הדבר דלא עבר. תוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי בתמורה^י.

שאר פרטים. ואין תמורה בקרבן ציבור^י. ואינו נוהג בעופות^י. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, והעובר ולא נהג

י. עיין חינוך. וע"ע אשל אברהם (טובייאנה) מצוה רכב. יא. ע"ע שם הל' מעילה פ"ח ה"ח. יב. עיין קצות החושן סי' רנ"ה ס"ק ב, מנחת חינוך. יג. רמב"ם הל' תמורה פ"א ה"א. יד. שם ה"א.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. בְּכֵאן הוֹדִיעַךְ כַּח הַקְדָּשָׁה, שְׁאֵפְלוּ הַקְדִּישׁ בְּהֶמָּה
טִמְאָה (שהיא היפך קדושה) או בַּעֲלַת מוֹם שְׂאִינָם רְאוּיִים לְקָרֶבֶן
וְאִינָם עוֹלִין לְרִצּוֹן עַל מִזְבֵּחַ ה', עַל כָּל פָּנִים נִתְפָּסָה בָּהֶם קְדָשָׁה וְאִסוּרָה
לְהוֹצִיאָה לְחֵלִין בְּכָדִי, אֶלֶּא צָרִיךְ לַפְדוּתָהּ וּלְקִנּוֹת בְּהֶמָּה אַחֶרֶת בְּמִקּוֹמָהּ
בְּדָמֶיהָ וּלְהַעֲלוֹתָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ לְקָרֶבֶן רֵיחַ נִיחּוֹחַ, וְאִם בְּהֶמָּה טִמְאָה
הַקְדִּישׁ, דָּמֶיהָ לְבָדֵק הַבֵּית (עֵיין טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה קָלוּ). וְעַל דֶּרֶךְ
הָרָמֹז לְהוֹדִיעַ כִּי קְדָשֶׁת יִשְׂרָאֵל מִתְפַּשֵּׁט בְּכָל אִיכָרֵי הָאָדָם, וְאֵפְלוּ חֵם
וְחִלְלָה רָשָׁע שֶׁהוּא טִמְאָה לְגַמְרֵי אוֹ בַּעַל מוֹם שֶׁחָטָא לְאֱלֹקָיו מְכַל מְקוֹם
קְדָשֶׁת יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם וְאִינָם יוֹצְאִין לְחֵלִין, אֶלֶּא יִלְךְ לִכְהֵן שֶׁהוּא גְדוֹל

משנה הלבית

במטלטלין, ואין החומש מעכב^א, והחומש
נעשה הקדש^ב. ושמן החומש מלבר כלומר
בעד שוה ד' נותן חמישה^ג.

העמדה והערכה. כל המקדיש בהמה בין
טהורה ובין שאינה טהורה, בין
קדשי בדק הבית ובין קדשי מזבח שנפל בה
מום או תמימה הראויה ליקרב כמו שנתבאר
וצריך לפדותה, הרי זו צריכה העמדה
והערכה בבית דין, לפיכך מתה קודם שתערך
ותפדה אין פודין אותה ותקבר^א. שחט בה
שניים או רוב שני סימנין ועדיין היא
מפרכסת הרי היא כחי לכל דבריה ונערכת
כמו שהיא ונפדית^ב. ויש חולקין^ג כיון
שנשחטה בשחיטה כשירה מתה היא. מתה
לאחר שנערכת אף שלא נתן המעות הרי זה
פודה, ועיין בתוס' חולין (קלה. ד"ה והא)
וצריך עיון. הקדיש בהמה שחוטא או נבילה,

יפלו לבדק הבית, ואין הפודה פודה אותה
אלא להקריבה למזבח, לפי מה שהיא ראויה,
שכל דבר הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח
לעולם^א. וכן המקדיש את בהמתו סתם, או
שהקדיש את נכסיו סתם, רואין כל בהמה
תמימה הראויה להקריב על גבי המזבח
זכרים ימכרו לצרכי עולות והנקבות לצרכי
שלמים, ויקריבו אותן והדמים יפלו לבדק
הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית^ב. הקדיש
תמימה למזבח ונפל בה מום, או שהקדיש
טמאה הרי זו נערכת בשויה בין טוב ובין רע
והדמים יפלו לבדק הבית^ג. פדה אותה
המקדיש או אשתו או יורשו מוסיף חומש^ד,
וכופין הבעלים לפתוח ראשון בפדיה^ה.

דיני פדיון הקדש. הקדש אינו נפדה אלא
במעות או במטלטלין ולא בקרקעות
ועבדים ושטרות^א. החומש צריך גם כן

שגג א. רמב"ם הל' ערכין פ"ה ה"ה. ב. שם ה"ו. ג. שם ה"ג והי"א. ד. שם ה"ג. ה. שם ה"א. ו. שם פ"ז
ה"א. ז. שם ה"ב. ח. שם ה"ג. ט. שם ה"ב. י. שם פ"ד ה"ה. יא. שם פ"ה ה"ב. יב. שם ה"ג. יג. תוס'
ב"ק עו. ד"ה שחיטה שאינה ראויה. והובא במשנה למלך שם.

הדור ויערכנו ויתן לו תשובה, וכערך הכהן יהיה בתשובה ותפלה וצדקה
חטאו יפרק. ולכן המצוה להעמידו כשהוא חי דוקא, לרמוז לשוב יום אחד
לפני מיתתו^{יד}, דאין תשובה לאחר מיתה, אבל כל זמן שהוא חי אפילו גוסס
ששכב והתודה מקבלין אותו.

בכורות יד: תמורה לב: רמב"ם הל' ערכין פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קמ"ו, סמ"ג עשין
קנ"ט.

מצוה שנד

ערכי בתים (מצות עשה קל"ט)

צוה הקדוש פרוך הוא לדון בערכי בתים שהקדישום הפעלים ורוצים
לפדותם מיד ההקדש שיעריך אותם הכהן ונותן הערך ועוד חמש,
שנאמר (ויקרא כו, יד-טו) 'ואיש כי יקדש את ביתו קדש לה' והעריכו וגו'. ויסף
חמישתו וגו'.

משנה הלכות

אשתו או יורשו הרי זה מוסיף חומש על
יד פדיונו^א.

דיני פדיון. וההערכה צריכה להיות על פי

עשרה אנשים זכרים, ואחד מהם כהן.^ב
וכופין על הבעלים לפתוח ראשון ולומר בכך
וכך אני נותן לפדיון, אם נמצא מי שמוסיף
עליו וגואל אותם יגאל ואם לאו אומדין לו
הגיעתך ויתן מה שאמר, ואינו פוחת בפחות
מד' פרוטות כדי שיהא החומש שמוסיף
פרוטה^ג. ואינו נפדה אלא במעות או
במטלטלין^ד. ויכולים היורשין או בעלי הבתים
לגאלו לעולם מיד ההקדש^ה, ואין היובל
מפקיע מיד ההקדש^ו, גאלו אדם אחר

וכן המקדיש אווזין ותרנגולין נפדין
כמטלטלין, ואפילו מתו, ואין צריכין העמדה
והערכה מחיים^ז.

כללים. ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בזמן
הבית, ובזמן הזה אם הקדיש יחללו
על שוה פרוטה, ואין להקדיש לכתחילה בזמן
הזה^ח.

שנד) גדרי המצוה. קיום המצוה. המקדיש
את ביתו, בין שהיה הבית
מבתי ערי חומה ובין שהיה מבתי החצרים,
נערך בשויו בין טוב ובין רע, והדמים הם
לבדק הבית, ואם פדה אותו המקדיש או

יד. עיין שבת קנג. טו. מנחת חינוך. טז. חינוך. שנד) א. רמב"ם הל' ערכין פ"ה ה"ג. ב. שם פ"ח ה"ב.
ג. שם פ"ה ה"א. ד. שם פ"ז ה"א. ה. שם פ"ה ה"ג. ו. מנחת חינוך.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מה שכתבנו בַּמִּצְוֹת שֶׁנ־ב שֶׁנ־ג. וְטַעַם שֶׁהִבְעָלִים מוֹסִיפִין חֲמִשׁ, כִּי אָדָם אַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ הַקֹּדֶשׁ זֶה מַעוֹלָם פּוֹדֶה בְּשָׁוִיו, שֶׁהָיָה מִקֹּדֶשׁ הַמַּעוֹת תְּמוּרַת הַהִקְדָּשׁ וּמַעֲלָהוּ בְּכָךְ. אֲבָל אִם פּוֹדֶה אָדָם הַהִקְדָּשׁ שָׁלוּ, לֹא יֵי לַפְדּוֹתוֹ בְּשָׁוִיו דְּמַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְאִין מוֹרִידִין וְיִמָּה הַעֲלָאָה יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ. וְהָא דִּצְרִיךְ חֲמִשׁ דְּוָקָא דְּבָר זֶה יֵשׁ בּוֹ חֲכָמָה עֲמֻקָּה, כִּי לֹא נִקְרָא תּוֹסֶפֶת רַק הַחֲמִשׁ, כִּי אִין הֵב' תּוֹסֶפֶת עַל הָא' וְאִין ג' תּוֹסֶפֶת עַל הֵב' וְאִין ד' תּוֹסֶפֶת עַל הֵג', וְדָבָר זֶה מִפְּנֵי כִּי הַשְּׂטֵם הוּא שֶׁנִּקְרָא שָׁלֵם מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ ד' קְצוֹת, וּלְפִיכָךְ לֹא יִקְרָא חֶלֶק ד' תּוֹסֶפֶת, אֲךָ חֶלֶק חֲמִישִׁי נִקְרָא תּוֹסֶפֶת שֶׁנִּתְּוֶסֶף עַל הַשְּׂטֵם הַשָּׁלֵם, וְלִכְּנֵן כֹּאשֶׁר צִוְּתָהּ הַתּוֹרָה לְהוֹסִיף מוֹסִיף חֲמִשׁ, שֶׁהָיָה חֲמִישִׁי הוּא תּוֹסֶפֶת (גור אריה ויקרא כו, יב).

ערכין פרק ט, רמב"ם הל' ערכין פ"ה, ספר המצוות מצות עשה קע"ז, סמ"ג עשין ק"ה.

משנה הלבות

ביתו ברשותו אף כל ברשותו יכול להקדיש, יצא המקדיש דבר שאינו ברשותו אף על פי שהוא שלו, וכגון גזל ולא נתיימשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש, זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, ודוקא במטלטלין, אבל קרקע בחזקת בעליה עומדת ויכולים הבעלים להקדיש^א, וגם במטלטלין שהפקידם אם יכול להוציאם בדינינים הרי זה מקדישן^ב.

כללים. ונוהג בארץ ישראל בזכרים ונקבות

וגם בזמן הזה לענין פדיון הקדש ולחללו על פרוטה והעובר בטל עשה זו.

מיד ההקדש אם היה מבתי החצרים והגיע היובל והוא ביד הגואל חוזר לבעליו ביובל, ואם חזר והקדישו הגואל קודם היובל יוצאה ביובל לבעלים הראשונים, כיון דהגואל האחר אין לו רשות זכות בעלים על זה רק עד היובל מה לי קנה מיד הדיוט או מיד הקדש מאחר שבעלים הראשונים יש להם זכות מיד שנגאל מהקדש וחוזר להם ביובל, א"כ גם הגואל אינו יכול להקדישו יותר^ה.

אינו ברשותו. ודרשו רז"ל^ט מדאמר כי יקדיש ביתו ולא אמר בית לומר 'מה

ז. ברכות כח. ח. רמב"ם שם ה"ד. ומנחת חינוך. ט. ב"ק סט: ב"מ ו. י. רמב"ם שם פ"ו הכ"ב והכ"ד. וחינוך. יא. רמב"ם שם הכ"ג. יב. מנחת חינוך.

מצוה שנה

ערכי שדות (מצות עשה ק"מ)

צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִין עֲרֵכֵי שְׂדוֹת, בְּלוֹמַר הַמִּקְדִּישׁ שְׂדֵהוּ וְרוֹצֶה לְפִדּוֹתָהּ מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ צָרִיךְ שִׁיתֵּן כְּעֶרֶךְ הַקְּצוֹב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, טז) 'וְאִם מִשְׁדֶּה אֶחָזְתוּ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּךְ לְפִי זֶרְעוֹ'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. מֵה שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה סְכּוּם קְצוֹב לְקַרְקַע בֵּין רַע וּבֵין טוֹב, וְלֹא לְפִי עֶרֶךְ שְׁוִי הַקְּרַקַּע, כִּדִּי שִׁיקְבַּע אָדָם בְּלִבּוֹ שֶׁהָאָרֶץ אֵינוֹ שָׁלוּ אֶלָּא שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁנִּתְּנָה לוֹ לְפִי שְׁעָה לְעִבְדָּהּ וּלְהַחֲיוֹת בָּהּ אֶת נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁ בֵּיתוֹ. וְלִכֵּן נִתְּנָה תּוֹרָה סְכּוּם קְצוֹב בְּזֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים

משנה הלכות

מקום שיש בו נ' אמה על נ' אמה הוא בית סאה שהם אלפים ות"ק אמות בתשבורת, נמצא שהמקום שראוי לזרוע בו חומר שעורים שהוא ל' סאין יש בו ע"ה אלף אמות בתשבורת^א, וכשמודדין אין מודדין אלא מקומות הראויין לזריעה^ב. והפודה באמצע השנה אינו מגרע בעבור החדשים, דאין מחשבין חדשים להקדש^ג.

שאר פרטי דינים. לא גאלה המקדיש וגאלה בנו חוזרת לאביו בויבל, גאלה בתו או קרוביו או נכרי מיד הגזבר בדמים הללו, ולא גאלה בעליה הראשונים מידם, עומדת ביד הלוקח עד היובל וביובל חוזרת אל יד הכהנים של אותו משמר שהיובל פוגע בו ומתחלקת ביניהם^ד. בא לגאלה פחות

שנה) גדרי המצוה. המקדיש שדה אחוזתו שירשה ממורישיו שהיה להם משעת חלוקת הארץ על ידי יהושע בן נון ע"ה, אחת שדה טובה ואחת שדה רעה, פדיון הקדשו שוה^ה, זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף^ו.

חשבון כסף הפדיון. והסכום חמישים היינו מ"ט שקלים למ"ט שנים שבין יובל ויובל, ולפי החשבון הזה פודה לפי השנים, למשל הקדישו בשנת עשרים ליובל נותן כ"ט סלעים, ועוד סלע אחד שנחלק לכל השנים, נמצא פונדיון לכל שנה להוסיף על הסלע, סך הכל סלע ופונדיון לשנה, ולפי חשבון זה לעולם^ז. והבעלים מוסיפים חומש גם על זה^ח. החומר שאמרנו היא הכור, ומחזיק ל' סאין,

שנה) א. רמב"ם הל' ערכין פ"ד ה"א. **ב.** שם ה"ב. **ג.** שם ה"ג וה"ה. **ד.** שם ה"ה. **ה.** שם ה"ד. **ו.** שם ה"ג. **ז.** שם ה"ח. **ח.** שם ה"כ והכ"ד.

אֶחָד הַמִּקְדָּישׁ בְּחֹלַת הַמָּחֹז וְאֶחָד הַמִּקְדָּישׁ בְּפִרְדָּסוֹת סַבְסָטִי, כְּלוֹמַר
 בֵּין הַמִּקְדָּישׁ הַפְּחוּתָה שֶׁבְּקִרְקָעוֹת וּבֵין מְעָלָה שֶׁבְּקִרְקָעוֹת תִּשְׁלֹמֶן אֶחָד
 הֵם, חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף, וְלֹא לָפִי שְׁוִי כִּי מִמִּלָּא אֵינוֹ שָׁלוֹ. וּבָאָה הַסְכּוֹם
 חֲמִשִּׁים שֶׁהוּא סָלַע וּפּוֹנְדִיּוֹן לְשָׁנָה עַד הַיּוֹבֵל, וְהַכֹּל לְרָמֹז הַנִּזְכָּר כִּי אֵין
 לוֹ הַקִּרְקַע אֲלָא עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וְהָיוּ בְּמִקְדָּישׁ דָּבָר שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ (עֵיין חִינּוּךְ).
 גַּם לְרָמֹז עַל חֲמִשִּׁים שְׁעָרֵי בִּינָה הַנִּמְשָׁכִים לְשָׂדֶה, וְלָכֵן אֵין צָרִיד לְהוֹסִיף
 חֲמִשׁ בְּשָׂדֶה (מִצְוֹת דּוּד (רַב"ז) מִצְוֵה רַל), כִּי רַק עַל שָׁלוֹ מוֹסִיף חֲמִשׁ, וְלָכֵן לְשׁוֹן
 גִּאֲלָה לְהוֹדִיעַ שֶׁהָיָא מְשַׁעֲבֶדֶת תַּחַת רִשּׁוֹת הַקִּדְשָׁה, וְרָמֹז נִפְלָא שֶׁהַנְּחָלוֹת
 הָאֲמָתִיּוֹת הֵם לְמַעְלָה. (טַעֲמֵי מִצְוֹת (לר"מ הַבְּבִלִי) מִצְוֹת עֲשֵׂה קִלּוֹ).

עֲרִכִין פִּרְקִים ו-ז-ח, רַמְבַּ"ם ה"ע עֲרִכִין פ"ד, סֵפֶר הַמִּצְוֹת מִצְוֹת עֲשֵׂה ק"ז, סַמ"ג עֲשִׂין קל"א.

משנה הלכות

לא פדו אילנות אינם יוצאים לכהנים ביובל^ט.
שדה מקנה. המקדיש שדה מקנתו פודין
 אותן בשוין ובעלים מוסיפים חומש,
 וכשיגיע היובל תחזור השדה לבעלים
 הראשונים בכל אופן ואינה יוצאה לכהנים,
 שהרי לא הקדיש זה אלא הרשות שהיה לו
 בשדה זו^י.

כללים. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן הבית,
 ובזמן הזה, הכל כערכי הבית^י.

משתי שנים לפני היובל אינה נפדית בגרעון,
 אלא צריך שיתן חמישים שקל כסף לחומר
 שעורים^כ. היה המקדיש כהן או לוי והקדיש
 משדי אחוזתם שירשו הכהנים הלויים, גואל
 לעולם אפילו לאחר היובל ואין היובל
 מפקיע^כ.

שדה טרשין או אילנות. המקדיש שדה
 טרשין שאינו ראוי לזריעה פודין
 אותה בשוייה, וכן המקדיש אילנות בלבד^כ.

ט. עֲרִכִין יד. וְעֵיין רש"י שם: "אֶחָד הַמִּקְדָּישׁ שֶׁהָיָא בְּחֹלַת הַמָּחֹז", סְבִיבוֹת עִיר שְׁאֵינָה חֲשׁוּבָה כ"כ מִפְּנֵי מִדְרַשׁ
 הַרְגֵלִים חוֹלַת סְבִיבוֹת כְּמוֹ 'מִחוּל הַכֶּרֶם' (כִּלְאִים פ"ד מ"א), מִחוּז עִיר, לִשְׁנֵא אַחֲרֵינָא מִחוּז שֶׁם מְקוֹם שֶׁלֹא הָיוּ
 שְׂדוֹתָיו חֲשׁוּבִין. 'פִּרְדִּיסוֹת סַבְסָטִי' כְּרָמִים שֶׁל אוֹתוֹ מְקוֹם וּמַעֲוִלִים הֵם מֵאוֹד'. י. עֵיין חִינּוּךְ. יא. שֶׁם ה"ט.
 יב. שֶׁם ה"א. יג. שֶׁם ה"ז. יד. שֶׁם ה"ה. טו. שֶׁם ה"ו. טז. עֵיין חִינּוּךְ.

מצוה שנו

שלא לשנות קדשים (לא תעשה רט"ז)

הזהיר הקדוש ברוך הוא שלא לשנות הקרבנות מזה על זה, כגון מבכור לעולה ולא מעולה חטאת וכדומה לו, שנאמר (ויקרא כו, כו) 'אך בכור אשר יבכר לה' בבהמה לא יקדיש איש אתו', ובא הפרוש המקביל שלא יקדיש לקרבן אחר, אלא יניחנו כמות שהוא.

משרשי המצוה. מה שנתבאר בדין תמורה (מצוה שנ"א). ובא להודיענו שלא נחשב שלא אסרה התורה להחליף אלא להוציא מקדשה לחל, אבל לשנות מקדש לקדש מתר לשנות דכל קדשות לה' הם, וכל שכן מקדשים קלים לקדשי קדשים שנתעלה בקדשתה, לכן בא הלאו מפרש שלא לשנות, כי מעלות יש בקדשה לא ראי זה בראי זה, וכל שנתפס עליו קדשה אחת אין לשנותה לאחרת, אפלו אם רוצה להביאה לקרבן גבוה ממנו ולהעלותו בקדשה לא חלקה התורה, שאם נתיר לו

משנה הלבית

בסמ"ג ולא צריך לסברא, הכלל כל דבר שנתקדש לקדושה שהוא אין משנין אותו לקדושה אחרת*.

הערמה בוולדות קדשים ובבכור. ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש העובר קודם שנולד לקדושה אחרת, כי וולדות קדשים במעי אמן הם קדושים ואינו יכול לשנות². בכור במעי אמו יכול להקדישו לעולה או לקרבן אחר והרי זה נתפס בקדושה זו שהקדישה, שהבכור במעי אמו חולין הוא וביציאתו הוא מתקדש, דבפטר

שנו) גדרי האיסור. אסור לשנות את הקדשים מקדושה לקדושה, בין מחמור לקל ובין מקל לחמור, כגון מקדשי קדשים לקדשים קלים, ומקדשים קלים לקדשי קדשים, או מקדשי קדשים לקדשי קדשים, ומקדשים קלים לקדשים קלים, ואם אמר עולה זו יהא שלמים או להיפוך עובר בלאו, וכן אין משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח, ולא קדשי מזבח לקדשי בדק הבית, והמנחת חינוך כאן כתב ונראה דאסור לשנות גם מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח עיין שם, והדבר מפורש כן

לְשָׁנוֹת לֹא יִבְחִין. גַּם כִּי לִפְעָמִים יִרְצֶה לְשָׁנוֹת וּלְפֹטֵר עֲצָמוֹ בְּקֶרֶבֶן שֶׁכָּבֵר
הַקָּדִישׁ עַל הַחֹב שֶׁנִּתְחַיֵּב לְאַחֵר כֵּן, וַיִּרְדֵּה תוֹרָה לְסוֹף מַחֲשַׁבֶּת הָאָדָם:
וְעַל דֶּרֶךְ הַסּוֹד כִּי הַמֶּלֶךְ חָלַק מִתְּנוּתוֹ לְעַבְדּוֹ כִּמּוֹ שֶׁכָּתוּב (במדבר כח, ב)
'אֵת קֶרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי, וְכֻלָּם נִחְלָקִים לְמִשְׁמְרוֹת, אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מִלְּאֲכֵי
מַעֲלָה מִשְׁרֵתִי אֵל, וְכִיּוֹן שֶׁהַקָּדִישָׁה לְקֶרֶבֶן זֶה זָכוּ בָּהּ בְּנֵי מִשְׁמֶרֶתָהּ וְלֹא
יֻכַּל לְהַחֲלִיף (טעמי מצות (לר"מ הבבלי) לא תעשה רי').

ערכין כט. תמורה לב. רמב"ם הל' תמורה פ"ד, ספר המצוות לא תעשה ק"ז, סמ"ג לאוין
שמ"ז, אורח חיים סי' קנ"ג, יורה דעה סי' רנ"א-רנב וסי' רנ"ט.

מצוה שנו

דיני חרמים (מצות עשה קמ"א)

**צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לָדוֹן בְּדִינֵי חֲרָמִים שֶׁהַחֲרָיִם אָדָם, הֵן לֵה' לְבִדָּק
הַבֵּית אוֹ סִתְמָם לִכְהֻנָּה, וְשָׂאֵר פְּרָטֵי דִינִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, כח) 'אִךְ
כָּל חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרַם אִישׁ לֵה' וְגו'.**

משנה הלכות

שנו) שני מיני חרמים. אדם שהחרים
מנכסיו בסתם ולא פירש למי,
הרי זה ינתנו לכהנים שבאותו משמר, ואם
אמר בפירוש לבדק הבית הרי אלו לבדק
הבית^א. מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים
(בדק הבית נקראו חרמי שמים), שחרמי
שמים הקדש ונפדין בשוויין ויפלו הדמים
לנדבה והנכסים יוצאין לחולין, חרמי כהנים
אין להם פדיון לעולם אלא ניתנין לכהנים
כתרומה^ב.

שאר פרטים. ושואלין על החרמים בחרמי
שמים, או בחרמי כהנים לפני שבאו

רחם תלה רחמנא, ומיהו אינו יכול להקדישה
שלמים לפי שקדושת שלמים למטה
מקדושת בכור^ג, ובדיעבד אם הקדישה
לשלמים הרי הוא שלמים^ד. אמר על הבכור
אם יציאת רובו יהיה עולה הרי זה בכור ואינו
עולה, כיון ששניהם באים כאחד דברי הרב
קודמין, ואינו עובר בלאו^ה.

כללים. ונוהג בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות וגם בזמן הזה, ואין לוקין על
לאו זה לפי שאין בו מעשה. ועיין ביורה דעה
(סי' רנ"א-רנ"ב ורנ"ט) אי משנין מצדקה
לצדקה ואי מותר לשנות מתנות עניים.

ג. עיין לעיל מצוה שנא. ד. שם ה"ב. ה. מנחת חינוך. ו. רמב"ם שם. ומנחת חינוך. **שנו) א.** רמב"ם הל'
ערכין פ"ו ה"א וה"ה. ב. שם ה"ד.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוֹת. לְבָאֵר עוֹד קִנְיֵי הַקֹּדֶשׁ הַמִּקְדִּישׁ דָּבָר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ, וּלְמַדְנֵנוּ שְׁכָל הַמִּקְדִּישׁ לֵה' בַּחֲרֵם דָּבָר מִשְׁלֹ בֵּין אָדָם וּבֵין בְּהֵמָה וּבֵין שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ שְׁלֵא יִהְיֶה כְּשֶׁאֵר הַקִּדְשׁוֹת שִׁיפְדוּ, כִּי אֵלּוּ הֵם חֲרָמִים לִכְהֻנִּים וְאֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן עוֹד. וְהַמַּחְרִים מִן הָאָדָם שְׂאִינוּ שְׁלֹ, כְּגוֹן הַנִּלְחָמִים עַל אוֹיְבֵיהֶם וְנוֹדְרִים לֵה' 'אִם נָתַן תַּתֵּן אֶת הָעַם הַזֶּה וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עֲרֵיהֶם' (במדבר כא, ב) וְיָמִיתוּ כָּל הַחֲרֵם הַנִּמְצָא בָהֶם, כִּי לֹא הָיָה דַּעַת הַנּוֹדֵר לִתֵּת לִכְהֻנִּים הַחֲרֵם הַהוּא אֶלָּא לְהַחְרִימוֹ בְּהַחֲלִט וּלְהַפְסִידוֹ (רמב"ן ויקרא שם כט). וּלְפִי שְׂמִינֵי הַחֲרֵם שְׁנִים הֵם, חֲרֵם לְתַתּוֹ לִכְהֻנִּים וְחֲרֵם מִהַשְׁחָתָה וְהַפְסָד, וְצִוְתָה הַתּוֹרָה כְּנֶגֶד חֲרֵם הָרֹאשׁוֹן אָמַר 'אֲךָ כָּל חֲרֵם

משנה הלכות

זה וכיוצא בזה אמרו חכמים (סוטה כ). 'חסיד שוטה' מכלל מבלי עולם, אלא כל המפזר ממנו אל יפזר יותר מחומש' ויהיה כמו שציווי הנביאים (תהלים קיב, ה) 'יכלכל דבריו במשפט', בין בדברי תורה ובין בדברי עולם, אפילו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה התורה על ממון ישראל ואמרה שיביא כפי מיסת ידו, קל וחומר לדבר שלא נתחייב בו אלא מחמת נדור ונדבת לבו צריך שלא ינדור אלא כראוי לו, שנאמר (דברים טז, יז) 'איש כמתנת ידו כברכת ה' אלקיך אשר נתן לך'. ומה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו על אחת כמה וכמה שיהיה אדם חס על נכסיו ולא יהא מזלזל ומפקיר נכסיו ואפילו לצורך ויהא מצמצם למזונותיו, קל וחומר מהקדש'. ונוהג בזכרים ונקבות בזמן שהיובל נוהג לענין שדה, ולענין מטלטלין אפילו בזמן הזה בכל מקום.

לידי הכהנים, ככל הדבר הנקדש בפה. המחירים בזמן הזה מטלטלין סתם הרי אלו נותנים לכהנים הנמצאין באותו מקום, אבל אם החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה לכהנים אינם חרם, שאין שדה חרם נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, החרים לכהנים קרקע בחוץ לארץ ואפילו בזמן הזה הרי הוא כמטלטלין בארץ ישראל ותנתן לכהנים, והרי הם כחולין לכל דבר אצל הכהן ואינה חוזרת לבעלים הראשונים לעולם.

שלא יחרים כל נכסיו. ולעולם אל יחרים אדם ולא יקדיש כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב שנאמר (ויקרא כז, כח) "מכל אשר לו, ולא כל אשר לו", ואם החרים הרי זה חרם, ומכל מקום אין זה מידת חסידות אלא שטות שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות, ואין מרחמין עליו ועל

ג. מנחת חינוך. ד. רמב"ם שם פ"ח ה"א, ועיין ראב"ד שם. ה. ערכין כח. ו. כתובות נ. סז: ערכין שם. ז. שם ה"ג. ח. עיין ראב"ד ור"ש בספרי בהר פ"ה.

אֲשֶׁר יִחָרֵם אִישׁ וְגו' לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל, וְעַל הַשְּׁנֵי אָמַר (ויקרא שם) 'כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחָרֵם וְגו' מוֹת יוֹמָת'. וּמִזֶּה תֵּמִין הָיָה חָרֵם יְרִיחוֹ.
עֲרֵכִין כח. רמב"ם הל' ערכין פ"ו ז-ח, ספר המצוות מצות עשה קמ"ה, סמ"ג עשין קל"ב.

מצוה שנח

שְׁלֹא לְמַכּוֹר שְׂדֵה הַחֵרֶם (לא תעשה רי"ז)

הַזֶּהִיר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא יִמָּכֵר שְׂדוֹת וְקִרְקָעוֹת וּמִטְּלָטְלִין שֶׁהֵחִירָמוּ אוֹתָן הַבְּעָלִים, אֶלָּא יִנְתְּנוּ לַכֹּהֲנִים שְׂבָאוֹתוֹ מִשְּׁמֶר, שְׁנֶאמַר (ויקרא כו, כח) 'לֹא יִמָּכֵר'.

מִשְׁרָשֵׁי הַמִּצְוָה. לְפִי שֶׁהַמַּחְרִים דָּבָר מִנְכָּסִיו מְקַצְתָּם אוֹ כֻּלָּם נִתְּכֹן זֶה לְהוֹצִיא מִרְשׁוֹתוֹ לְגִמְרֵי שְׁלֹא יִהְיֶה בָּהֶם עוֹד שׁוּם הִנָּאָה, אֶלָּא

משנה הלכות

זו, ולרובא דסבירא ליה בכל מקום אי עביד לא מהני ולקי משום דעבר אמימרא דרחמנא הכי נמי לוקה^ז.

פרטי דינים. ומשבא ליד הכהנים הרי הוא חולין ומותרין למכור ולהשתמש בו ככל חולין^ח. ואין אדם יכול להחרים רק מה שהוא שלו לגמרי, כגון שדה אחוזה או מטלטלין או אפילו עבדו או שפחתו, אבל אין אדם מחרים בנו ובתו ולא שדה מקנה, שאין אדם מחרים דבר שאין גופו שלו^י.

שדה של כהן. קנה שדה חרם מכהן, ואפילו היה הלוקח בעלים ראשונים שהיה שדה שלו שהחרים ונתן לכהן וחזר וקנאו והקדישו, חוזרת לכהן שמכרה ביובל, שנכסי

שנה) גדרי האיסור. המוכר שדה החרם, והוא הדין שאר קרקעות ומטלטלין שהחרים אותן, עובר בלאו, אלא ינתנו לכהנים שבאותו משמר בלי שום תשלום כסף, כי השי"ת זיכה להם החרמים לעולם^א. ודוקא חרמים סתם אמנם אם החרים בפירוש לבדק הבית הרי זה לבדק הבית^ב. ודע דאין חילוק בין אמר קדשי בדק הבית או חרמי בדק הבית כי השמות נפרדים והענין אחד.

עבר ומכר. עבר ומכר אין במעשיו כלום וחוזר המכר^ג, ולענין המעות אי הוה מתנה או חייב להחזיר לו המעות תלוי בדין המקדש אחותו אי אמרינן מעות מתנה או חייב להחזיר, כך נראה לי. ואין לוקין על לאו

שנה) א. רמב"ם הל' ערכין פ"ו ה"ד-ה. **ב.** שם ה"א. **ג.** מנחת חינוך. **ד.** רמב"ם הל' בכורות פ"ו ה"ה, ובלחם משנה שם. הובאו במנחת חינוך. **ה.** רמב"ם הל' ערכין שם ה"ה. **ו.** שם ה"ב והכ"א.